

T.C.
ABANT İZZET BAYSAL ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
SOSYOLOJİ ANABİLİM DALI
SOSYOLOJİ BİLİM DALI

**HAYATIN GEÇİŞ DÖNEMİNE İLİŞKİN İNANÇ VE RİTÜELLER:
NİĞDE GÜMÜŞLER KASABASI ÖRNEĞİ**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Hazırlayan
Elanur ECEMİŞ

Danışman
Prof. Dr. Yahya Mustafa KESKİN

BOLU 2019

Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürü

Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğüne,

Elanur ECEMİŞ'e ait "Hayatın Geçiş Dönemine İlişkin İnanç ve Ritüeller: Niğde Gümüşler Kasabası Örneği" adlı çalışma, jürimiz tarafından **Sosyoloji** Anabilim Dalında **Yüksek Lisans Tezi** olarak oy birliğiyle/Oy çokluğuyla kabul edilmiştir.

Tez Savunma Tarihi
19.08.2019

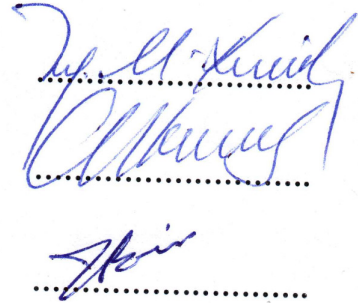
Unvan, Adı, Soyadı

İmza

Üye (Tez Danışmanı) : Prof. Dr. Yahya Mustafa KESKİN

Üye : Doç. Dr. Hasan Hüseyin TAYLAN

Üye : Dr. Öğrt. Üyesi İbrahim BİRİ

Sosyal Bilimler Enstitüsü Onayı

Doç. Dr. Yaşar AYYILDIZ

Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürü

ETİK UYGUNLUK BEYANI

Yüksek Lisans Tezi olarak sunduğum, “**Hayatın Geçiş Dönemine İlişkin İnanç ve Ritüeller: Niğde Gümüşler Kasabası Örneği**” başlıklı çalışmanın yazılmasında, bilimsel ve etik kurallara uyulduğunu, başvuru kaynaklardan yapılan alıntılarının bilimsel kurallara uygun olarak metin içinde, dipnotlarda ve kaynaklarda gösterildiğini, kullanılan verilerde herhangi bir tahrifat yapılmadığını, tezin tamamının ya da bir kısmının bu üniversite veya başka bir üniversitede bir tez çalışması olarak sunulmadığını beyan ederim.

Elanur ECEMiş

19.08.2019

ÖN SÖZ

İnsanın dünyaya gözünü açtığı andan itibaren sosyal hayat içerisinde yaşadığı tüm değişim ve gelişim süreçlerine geçiş dönemi adı verilir. İnsan hayatını en çok etkileyen, farklı sorumluluk ve bakış açıları kazandıran geçiş dönemlerinden bazıları doğum, evlenme ve ölümdür. Bu dönemlere geçiş, hayatın akışı içinde gerçekleşmektedir. Fakat bu dönemlere adapte olabilmek için belirli bir zamana ihtiyaç vardır. İnsanların adapte olma zamanına eşik süreci denmektedir. Eşik sürecinde kişi ne eski dönemine aittir ne de yeni dönemine hazırdır. Kişinin yeni girdiği dönemi benimseyebilmesi için toplum tarafından bazı yönlendirmeler yapılır. Bu yönlendirmeleri, inanç ve ritüel adı altında incelemekteyiz. İnanç ve ritüeller vesilesiyle geçiş dönemleri daha kolay benimsenir ve kişi daha kolay adapte olur.

Yapılan tez altı bölümden oluşmaktadır. İlk bölümde araştırma yöntemi, ikinci bölümde araştırma bölgesinin tanıtımı yapılmıştır. Üçüncü, dördüncü ve beşinci bölümlerde doğum, evlenme ve ölüm süreçleri anlatılmıştır. Altıncı bölümde ise sonuçlar ve yapılan değerlendirmeler ile tez bitirilmiştir. Niğde İli Gümüşler Kasabası'nın araştırma bölgesi olarak seçilmesinin nedeni, bölgede daha önce bu konuda yapılmış bir çalışmanın olmamasıdır. Gümüşler'in oldukça eski bir yerleşim yeri olması, Niğde merkezine yakınlığı ve kültürel değerlere bağlılığı da tez çalışmasının burada yapılmasında etkili olmuştur.

Çalışmamın başından beri desteklerini esirgemeyen, bilgi ve birikimleriyle beni aydınlatan, karşılaştığım zorluklarda yol gösteren değerli hocam Prof. Dr. Yahya Mustafa Keskin'e teşekkürü borç bilirim. Saha araştırması boyunca yardımlarını esirgemeyen tüm Gümüşler Kasabası halkına saygı, sevgi ve şükranlarımı sunuyorum. Ayrıca tez dönemim boyunca beni motive eden, destekleyen ve her daim yanımda olan aileme sonsuz teşekkür ederim.

Elanur Ecemiş

19.08.2019

ÖZET

HAYATIN GEÇİŞ DÖNEMİNE İLİŞKİN İNANÇ VE RİTÜELLER: NİĞDE GÜMÜŞLER KASABASI ÖRNEĞİ

Elanur ECEMİŞ

Yüksek Lisans Tezi

Sosyoloji Anabilim Dalı

Danışman: Prof. Dr. Yahya Mustafa Keskin

Temmuz 2019, 84 + x Sayfa

Bu tez çalışmasında, Niğde İli Gümüşler Kasabası geçiş dönemlerinin belirli inanç ve ritüelleri ele alınmıştır. Geçiş dönemleri, yıllar içinde halkın yaşadığı tüm değişim ve gelişimleri gözler önüne serer. İnsan hayatının en önemli geçiş süreçleri doğum, evlenme ve ölümdür. İnsanların geçiş süreçlerine kolay uyum sağlayabilmesi ve eşik dönemlerini rahat geçirebilmesi adına bazı inanç ve ritüeller yapılır. Bu inanç ve ritüeller, toplumun kültürel yapısı ve ahlaki değerlerini yansıtır. Çalışmada elde edilen bilgiler yazılı ve sözlü kaynaklara göre düzenlenmiş, geçmişten günümüze karşılaştırmalı analizleri yapılarak anlatılmıştır. Araştırma kapsamında Niğde İli Gümüşler Kasabası'nda yaşayan 10'u erkek, 20'si kadın olmak üzere 30 kişi ile derinlemesine mülakat yapılmıştır. Araştırmanın ilk bölümde araştırmanın yöntemi, konusu, amacı, kapsamı ve sınırlılıkları hakkında bilgi verilmiştir. İkinci bölümde araştırma sahasının tanıtımı yapılmıştır. Üçüncü, dördüncü ve beşinci bölümlerde sırasıyla doğum, evlenme ve ölüm süreçlerinde yapılan inanç ve ritüeller ele alınmıştır. Son bölüm olan altıncı bölümde ise araştırma sonuçlarına yer verilerek değerlendirme yapılmıştır.

Anahtar kelimeler: Geçiş Dönemi, Doğum, Evlenme, Ölüm

ABSTRACT

BELIEFS AND RITUALS REGARDING THE TRANSITION PERIOD OF LIFE: EXAMPLE OF THE NİĞDE GÜMÜŞLER TOWN

Elanur ECEMİŞ

Master Thesis

Department of Sociology

Advisor: Prof. Dr. Yahya Mustafa Keskin

July 2019, 84 + x Pages

In this thesis, the belief and rituals of the transition period of the Gümüşler Town of Niğde Province are discussed. Transition periods reveal all the changes and developments experienced by the people over the years. The most important transition processes in human life are birth, marriage and death. Some beliefs and rituals are applied in order to help people to easily adapt to transition processes and pass critical periods comfortably. These beliefs and rituals reflect the cultural structure and moral values of society. The information obtained from the study was compiled according to written and oral sources, analyzed and compared from the past to the present. With in the scope of there search, 30 people, 10 men and 20 women, were inter viewed in-depth in the Gümüşler Town of Niğde. In the first part of there search, the method, subject, aim, scope and limitations of there search are given. In the second parts, there search area was introduced. In the third, fourth and fifth chapters, beliefs and practices birth, marriage and death processes are discussed respectively. In the last chapter, the sixth chapter, there sults of there search were evaluated.

Key words: Transition Period, Birth, Marriage, Death

İÇİNDEKİLER

ONAY SAYFASI.....	ii
ETİK UYGUNLUK BEYANI.....	iii
ÖN SÖZ	iv
ÖZET	v
ABSTRACT.....	vi
İÇİNDEKİLER	vii
GİRİŞ	1
I. BÖLÜM	
1. ARAŞTIRMANIN YÖNTEMİ.....	3
1.1 Araştırmanın Konusu.....	3
1.2 Araştırmanın Amacı ve Kapsamı	3
1.3 Veri Toplama Teknikleri	4
1.4 Araştırmanın Sınırlılıkları.....	5
1.5 Verilerin Analizi	5
II. BÖLÜM	
2. NİĞDE İLİ VE GÜMÜŞLER KASABASININ TANITILMASI.....	6
2.1 Tarihi Yapı.....	6
2.2 Coğrafi Yapı ve İklim.....	8
2.3 Beşerî ve Ekonomik Durum	9
III. BÖLÜM	
3. DOĞUM.....	10
3.1 Doğum Öncesi	11
3.1.1 Kısırlılığı Giderme ve Gebe Kalma	11

3.1.1.1 Dinsel-Büyüsel Uygulamalar.....	12
3.1.1.2 Halk Hekimliği Uygulamaları	13
3.1.1.3 Tıbbi Uygulamalar	13
3.1.2 Gebelikten Korunma.....	14
3.1.3 Gebelik.....	14
3.1.4 Aşırme	16
3.1.5 Gebe Kadının Kaçınmaları ve Uygulamaları.....	17
3.1.6 Çocuğun Cinsiyeti.....	17
3.2 Doğum Sırası	18
3.2.1 Doğum Hazırlığı	19
3.2.2 Doğum Çeşitleri	19
3.2.3 Bebeğin Eşi ve Göbeği	20
3.3 Doğum Sonrası	21
3.3.1 Doğum Sonrası Kutlamalar	21
3.3.2 Tuzlama	22
3.3.3 Loğusalık ve Kırklama.....	22
3.3.4 Albasma ve Kırkbasma.....	24
3.3.5 Çocuğa İsim Verme	25
3.3.6 Çocuğun İlk Diş, İlk Saç ve İlk Tırnak İle İlgili İnanışlar	28
3.3.7 Yaşayamayan, Yürüyemeyen, Konuşamayan ve Zayıf Çocuklar	29
3.3.8 Nazardan Koruma	31
3.3.9 Sünnet Töreni.....	32
3.3.10 Askerlik.....	34

IV. BÖLÜM

4. EVLENME	36
4.1 Düğün Öncesi	37
4.1.1 Gelin ve Damatta Aranan Özellikler.....	37
4.1.2 Evlenme Biçimleri	39
4.1.3 Evlilik Çağı ve Evlenme İsteği	41
4.1.4 Kısmet Açma	43
4.1.5 Görücü Gitme ve Kız İsteme	44

4.1.6 Nişan Süreci ve Yapılan Uygulamalar.....	46
4.2 Düğün Sırası	48
4.2.1 Düğüne Çağırma	49
4.2.2 Düğün Biçimleri	50
4.2.3 Kına Gecesi ve Yapılan Uygulamalar	52
4.2.4 Gelin Hamamı ve Damat Tıraşı	53
4.2.5 Gelin Alma.....	54
4.2.6 Düğün Töreni ve Nikah	56
4.2.7 Gerdek.....	59
4.3 Düğün Sonrası	60
4.3.1 Aile Ziyaretleri.....	60
4.3.2 Vefat, Boşanma ve Yeniden Evlenme	61
V. BÖLÜM	
5. ÖLÜM.....	63
5.1 Ölüm Öncesi	64
5.1.1 Ölümü Düşündüren Belirtiler ve Kaçınmalar	64
5.2 Ölüm Sırası	66
5.2.1 Ölüm Anı ve Ölümün Duyurulması.....	67
5.2.2 Defin Hazırlığı (Mezar Yeri, Yıkama, Kefenleme, Taşıma)	68
5.2.3 Cenaze Namazı ve Defin	70
5.2.4 İskat ve Devir.....	71
5.3 Ölüm Sonrası	72
5.3.1 Yas Süreci ve Baş Sağlığı.....	72
5.3.2 Ölünün Anılması.....	74
5.3.3 Mezarlıklar ve Mezar Taşları.....	75
5.3.4 Ölünün Ruhu İle İlgili İnanç ve Uygulamalar	76
5.3.5 Beddualar	77
VI. BÖLÜM	
6. SONUÇ VE DEĞERLENDİRME.....	79

KAYNAKLAR81

GİRİŞ

Her insan doğduğu andan itibaren kendisini belirli bir kültür, gelenek ve adet içinde bulur. Toplum olarak insanları bir arada tutan temel değerlerimizde budur. Bizler bu yapı içerisinde yoğurulur, bakış açımızı ona göre şekillendiririz. Toplumdan topluma farklı olmakla beraber zamanla bazı değerlerimiz kaybolurken bazıları da kısmen değişerek günümüze kadar gelmeyi başarmıştır. Bu değişim ve gelişimi en rahat gözlemleyebileceğimiz zamanımız hayatımızın geçiş dönemleridir.

Geçiş dönemi olarak bahsedeceğimiz bu süreci doğum, evlenme ve ölüm olarak ayırabiliriz. Bu dönemlerde olduğu konumdan bir başka konuma geçmek üzere olan kişi, toplum tarafından yeni bir kimlik kazanacak, yeni beklentilerle karşılaşacak ve kendini bu konuma hızla adapte etmeye çalışacaktır. Bu üç önemli evre sürecinde de belirli kutlama ve adetler yapılmaktadır. Kutlamaların amacı yeni bir topluluğa ait olabilmektir. Eliade'nin bahsettiği gibi bu kutlamaların yapılmasının amacı, varoluşsal rejimde ve toplumsal statüde kökten bir değişiklik meydana getirmesidir.

Adetlerin halk üzerinde yaptırım gücü oldukça fazladır. Zamanla yaşanan kültürel değişimler de bu adetlerin değişmesine neden olur. Ancak adetler dinamik olması sebebiyle kendini yeniler ve eski kuşak ile yeni kuşak arasında bir bağlantı görevi görür (Tanyol 1970: 38-41). Geçiş dönemlerinde bir durumdan bir başka duruma yönelme eşik olarak adlandırılır. Kişi bu durumda ne önceki ne de sonraki duruma aittir. Aday yeni durumunu belirlemek için belirli ritüeller yaşar. Bu ritüeller kişinin geçeceği yeni durumu kolaylaştırır ve eşik sürecini atlatarak topluma daha çabuk adapte olmasını sağlar. Toplum içindeki olayları belirli bir düzen içinde yaşamayı ve bu düzeni korumayı sağlar (Günay 1995: 2).

Geçiş dönemlerinin sosyal ve psikolojik işlevlerinin yanında ekonomik işlevleriyle birlikte incelemek önemlidir. Bu dönemde insanlar yakınları için geçiş törenleri düzenler ve olağandışı alışverişler yaparlar. Bu sayede bölgedeki ekonomi de canlanır (Artun 2018: 152). Yapılan çalışmada Niğde İli Gümüşler Kasabası'nın geçiş dönemleri tüm yönleri ele alınmaya çalışılmıştır. Gümüşler Kasabası, kasaba kültürüne hâkim olmasının yanı sıra Niğde merkezine çok yakın bir konumda olması sebebiyle şehir kültüründen de etkilenmektedir. Zamanla iki kültürün harmanlanarak uyum içinde yaşandığı bir bölge haline almıştır.

Doğum, evlenme ve ölüm süreçlerinden önce yapılanlar, süreç içinde yapılanlar ve de süreç sona erdikten sonra yapılanlar bize o yörenin ahlakını, toplumsal yapısını, kültürünü net bir şekilde gözler önüne serer. Bu çalışmada geçmişten günümüze unutulmuş ya da aynı şekilde devam eden inanç ve ritüellerin zaman, yaş, kültür olarak kıyaslamalı karşılaştırmaları ortaya konulmuştur.

I. BÖLÜM

1. ARAŞTIRMANIN YÖNTEMİ

Yapılan araştırma nitel araştırma tekniğine uygun olarak planlanmıştır. Nitel araştırma tekniğinde genellikle gözlem, görüşme ve analiz yöntemleri kullanılır. Görüşme yönteminde en sık kullanılan teknik derinlemesine mülakattır. Bu çalışmada yazılı kaynakların analizi, gözlem ve derinlemesine mülakat yapılmıştır. Derinlemesine mülakat, zaman kısıtlaması yaratmadığı için görüşmecilerle uzun ve ayrıntılı görüşme sağlamaktadır. Nitel araştırma yönteminin bilinen en önemli avantajı görüşmenin seyrine göre araya girilerek anlaşılmayan yerlerin tekrar sorulabilmesidir.

1.1 Araştırmanın Konusu

İnsan hayatında belirli geçiş dönemleri vardır ve her geçiş döneminin kendine özgü inanç ve ritüelleri vardır. Toplumun tüm fertlerini ilgilendirmesi sebebiyle araştırmanın konusunu geçiş dönemleri arasından doğum, evlenme ve ölüm oluşturmaktadır. Bu üç süreç öncesi, yaşandığı anı ve sonrası şeklinde bölümlere ayrılarak incelenmiştir. Bölge halkı içerisinde 10 erkek, 20 kadın toplam 30 kişi seçilerek derinlemesine mülakat yapılmıştır.

1.2 Araştırmanın Amacı ve Kapsamı

Geçiş dönemleri kültürümüz üzerinde önemli bir yer tutmaktadır. Çalışmanın amacı, Niğde İli Gümüşler Kasabası'nın geçmişten günümüze geçiş dönemi içerisindeki doğum, evlenme ve ölüm ile ilgili inanç ve ritüelleri tespit etmek, yörenin ahlakı,

toplumsal yapısı ve kültürü hakkında senteze varmak ve bu bulguların yazılı hale getirilmesini sağlamaktır. Araştırmanın problem cümlesi şu şekildedir: “Niğde İli Gümüşler Kasabası geçiş dönemi inanç ve ritüellerinde geçmişten günümüze anlamlı bir değişim yaşanmış mıdır?”.

Araştırma evrenini Niğde İli Gümüşler Kasabası oluşturmaktadır. Örneklem ise bölge halkı içerisinde 10 erkek, 20 kadın toplam 30 kişi seçilerek oluşturulmuştur. Örneklem seçilirken kişinin araştırma bölgesinde doğup uzun süredir yaşıyor olmasına ve bu geçiş süreçlerinden en az ikisini deneyimlemiş olmasına dikkat edilmiştir.

1.3 Veri Toplama Teknikleri

Araştırmanın yöntemi iki kısımdan oluşmaktadır. İlk olarak konuyla ilgili geniş bir literatür taraması yapılmış ve konunun teorik çerçevesi oluşturulmuştur. Daha sonra saha çalışması yapılarak alana inilmiştir. Çalışmada hem emik hem etik yaklaşım kullanılmıştır. Bu bağlamda çalışma tarafsız bir bakış açısıyla ele alınmış, kaynak kişilerin yorumlarına yer verilmiştir. Araştırma teknikleri arasından ise gözlem ve mülakat kullanılmıştır.

Görüşmeler kaynak kişilerle birebir yapılmıştır. Görüşmeciler, araştırma bölgesinde doğup orada yaşayan, yöreyi ve kültürü iyi bilen, geçiş dönemlerinden en az ikisini tanık olmuş kişiler arasından rastgele seçilmiştir. Ayrıca yöre halkının vakitlerini geçirdikleri kahvehaneler, bahçeler, muhtarlık ve belediye önündeki sohbetlere katılıp alanı yerinde inceleme fırsatı bulunmuştur.

Görüşmeler katılımcıların en rahat hissettikleri yer ve zamanda yapılmıştır. Görüşme öncesi araştırma ile ilgili bilgiler katılımcılara anlatılarak görüşmeye başlanmıştır. Görüşmeler bir saat ile bir buçuk saat aralığında sürmüştür. Görüşmeler mülakat formundaki sorular ile yönetilirken, katılımcının bazıları farklı konulara da değinmişlerdir. Bu durum çalışmanın daha kapsamlı hale gelmesine katkı sağlamıştır.

1.4 Araştırmanın Sınırlılıkları

Araştırma belirli bir zaman ve belirli bir alanda yapıldığı için sonuçlar bunlarla sınırlıdır. Ayrıca seçilen örneklem ile onlara sorulan sorular ve onların sorulara verdikleri cevaplar ile sınırlıdır. Örneklemelerin belirlenmesinde zorluk yaşanmıştır. İnsanlar katılım için çekingen ve endişeli davranmaktadırlar Bunun nedeni görüşmecilerin daha önce böyle bir çalışmaya katılmamış olmasıdır. Araştırma sahasında yaşanan bir diğer zorluk ise katılımcıların sorulan sorulara tam cevap vermeden başka konuları anlatmaya başlamasıdır. Bu durum konunun dağılmasına, görüşme saatinin uzamasına ve bir süre sonra katılımcının kendi dikkatinin dağılmasına sebep olmaktadır.

1.5 Verilerin Analizi

Yapılan görüşmeler sonucu veriler, betimleme ve yorumlama yöntemleriyle analiz edilmiştir. Verilen cevaplar karşılaştırılmış, ortak ifadeler genel yorum olarak yazılırken farklı ifadeler kişinin katılımcı koduyla cümle sonuna eklenmiştir. Görüşme sahasında yapılan gözlemler elde edilen görüşme sonuçlarıyla harmanlanarak yorumlama yapılmıştır. Görüşmecilerin isimleri alınmamış, sırayla katılımcı numaraları verilmiştir.

II. BÖLÜM

2. NİĞDE İLİ VE GÜMÜŞLER KASABASININ TANITILMASI

2.1 Tarihi Yapı

Niğde ismi oldukça eski tarihe dayanmaktadır. Niğde'nin 8 km kuzeybatısında Niğde-Kayseri karayolunun sol tarafında bugünkü Aktaş Kasabası Yeni Mahallede Andaval Kilisesi olarak bilinen yapı içerisinde, yuvarlak bazalt taşından yapılan bir kitabe bulunmuştur. Bu kitabe üzerinde profilden tespit edilmiş bir kral kabartması, üst tarafında da Hitit Hiyeroglifiyle yazılmış bir yazı bulunmaktadır. Bu kitabe üzerinde “Ben Nahita Kralı Saruwanis” yazmaktadır. Böylece Nahita kelimesinin de Niğde'nin en eski ismi olduğu anlaşılmıştır. Halen aslı Anadolu Medeniyetleri Müzesi'nde sergilenen bu kitabenin il müzesinde de bir kopyası bulunmakta olup, M.Ö. 8-7 yüzyılda Anadolu'da yaşayan Geç Hitit Şehir Krallıkları dönemine aittir. (Açıkgöz vd. 2016: 10) Ayrıca, “Nahita” kelimesinin, Hititler Dönemi'nde Bereket ve Ay tanrıçasına verilen bir isim olduğu da kaynaklarda geçmektedir. Roma ve Bizans dönemlerinde de şehrin ismi Nahita olan Niğde, Selçuklular Devri'nde “Nakide”, Osmanlılar Dönemi'nde “Negide” olarak isimlendirilmiştir (<http://www.nigdekulturizm.gov.tr/yazdir?A9009D2D1C5A0245D7861DA7AC85F620>, 25 Temmuz 2017'de erişildi).

Asur ve Hitit yazılı belgeleri ile Porsuk Höyük'te yapılan kazı çalışmalarında bölgenin M.Ö. 1800'den itibaren başlayarak 1000 yıl süreyle Hititlerin hâkimiyetinde kaldığı anlaşılmaktadır. M.Ö. 710'da Asurluların Hitit egemenliğine son vermesiyle bölge Asurlulara daha sonrada Friglere geçmiştir. M.Ö. 17 yılında Romalıların bölgeye gelişine kadar, Medler, Persler, İskender'in Helenistik Kapadokya Krallığı ve Bergama Krallığı bölgede yaşamıştır. M.S. 395 yılında Roma İmparatorluğu ikiye ayrılınca

Niğde, Doğu Roma (Bizans) toprakları içinde kalmıştır. Türklerin (1071) Anadolu'ya gelişi ile başlayan Selçuklu Devleti egemenliği 1308 yılına dek sürmüştür(Niğde müze müdürlüğü arşivi). Niğde ilinin Osmanlı Devleti'ne katılması ise 1470 yılı Fatih Sultan Mehmet dönemine dayanmaktadır. 20. Yüzyılın başlarında Niğde, 7 kazası ile birlikte Konya Eyaletinin 5 sancağından biri olmuştur. 1924 yılında Cumhuriyet Dönemi'nin ilk mülki taksimatıyla il haline getirilmiştir. 1989 yılında ise bugünkü idari yapısı netlik kazanmıştır (Atabey 2016: 4-5).

Niğde ili ve çevresinde yapılan çalışmalara göre Niğde'nin Neolitik dönemden itibaren yerleşime açık olduğu tespit edilmiştir. Niğde Bölgesi tarih içerisinde Helenizm'in ve Roma İmparatorluğu'nun hâkimiyetine girmiştir. Roma Çağı, Niğde bölgesinin önemli dönemlerinden birisidir. Bu dönemden kalma, bugünkü Kemerhisar kasabasında Antik Tyana şehri bulunmaktadır ve bu şehir Orta Anadolu'nun en önemli Roma kenti durumundadır. Halen, Roma Havuzu ve Su Kemerleri ayakta. Bazı heykeltıraşlık eserler ve mimari parçalar da Niğde Müzesinde sergilenmektedir. Ayrıca; 4.yy'dan itibaren Niğde bölgesi Hristiyanlığın Toroslar ötesinde yayılıp tırmandığı ve tutunduğu bir il haline gelmiştir. M.S. 53 yıllarında Hristiyanlığı yaymak üzere yola çıkan Havari St. Poul Kapadokya içlerine kadar ulaşmış, Tyana (Kemerhisar), Andaval (Aktaş), Sasima (Hasaköy), Limnai (Gölcük), Karballa (Güzelyurt) ve Ihlara ve Aksaray yörelerinde Hristiyanlığın yayılmasını ve tutunmasını sağlamıştır. Bu dönemin en muhteşem eserleri; Eski Andaval Kilisesi ve Gümüşler Manastırı'dır. (Özme, Kocaeli ve Süslü 2011: 10-11).

Niğde merkeze 8 km uzaklıkta bulunan Gümüşler Belediyesi, Eski Gümüş ve Yeni Gümüş olmak üzere iki mahalleden oluşmaktadır. Geçmiş yıllarda Yeni Gümüş'e "eşekli" adı verilmekteydi. Bu isim, eskiden maden ocaklarına eşekleri ile birlikte gidip keven otu toplayan insanlar nedeniyle verilmiştir. Genel olarak kasaba halkına "kevenci" de denmektedir. Gümüşler Belediye sınırları içinde yer alan tarihi ve turistik en önemli yapı Gümüşler Manastırı'dır.

Gümüşler Manastırı, M.S. 8-13 yy'da bir ruhban okulu olarak yapıldığı bilinmektedir. Burada büyük din adamlarının yaşadığı, din adamı yetiştirildiği ve

ibadethane olarak kullanıldığı söylenmektedir. 1963 yılına kadar halk tarafından da kullanılmıştır. 1973’de kültür ve turizm bakanlığı tarafından ziyarete açılmıştır. İlk olarak İngiliz arkeolog Michael Gough ve ekibi tarafından restore edilmiştir. 14 metre derinliğe sahip manastırda çok fazla sığınma odası mevcuttur. Alt katlarda şaraphaneler, erzak dolapları, çilehaneler ve gizli rahiplerin yetiştirildiği yerler vardır. (K31)

Manastırda tahminen üç ressamın resimleri ve freskleri mevcuttur. Zamanında Ortodoks kilisesi olarak kullanılmıştır. Aynı zamanda eğitim verilen bir okuldur. Dünyada tek olduğu söylenen gülümseyen Meryem Ana resmi buradadır. Resim, üç boyutludur ve ne yönden bakılırsa bakılınsın gülümseyen bir yüzü vardır. (K6)

Kilisenin duvar resimlerinde en az üç farklı ustanın çalıştığı düşünülmektedir. Ana apsisteki üç şerit halindeki resimlerin en üstündeki Tahtta İsa, sağında iki melek, İncil yazarlarının sembolleri ile Desis sahnesinde yer alan Meryem ve havariler, en alttaki şeritte ise Kayserili Büyük Basileios, Nysa’lı Gregorios, Nazians’lı Gregorios gibi kilise babalarının resimleri yer almaktadır (<https://nigde.ktb.gov.tr/TR-74360/gumusler-manastiri.html>, 25 Temmuz 2017’de erişildi).

2.2 Coğrafi Yapı ve İklim

Niğde ilinin bir kısmı İç Anadolu Bölgesi’nin Orta Kızılırmak Bölümü’nde, bir kısmı da Akdeniz Bölgesi’nin Adana Bölümü’nde yer almaktadır. Tarihi ipek ve kral yolu güzergâhında bulunan, verimli toprakları olan Kapadokya bölgesindedir. Aksaray, Nevşehir, Kayseri, Adana, Mersin ve Konya illeriyle komşudur. Dağlar, ovalar, vadilerle şekillenen Niğde ili, Toroslar, Erciyes, Hasan ve Melendiz dağları ile çevrilidir.

Niğde, doğal bitki örtüsü bakımından zengin görünümlü değildir. Özellikle Bolkar ve Aladağlar civarında ormanlık alanlar mevcuttur. Bu alanlarda çam, köknar, meşe, ardıç ve gürgen gibi ağaç türleri bulunmaktadır. Bolkar ve Aladağlar’da kardelen, dağ gülü başta olmak üzere, eşsiz güzellikte dağ bitkilerine rastlamak olasıdır.

İlde yine çok olmayan akarsu boylarında karaağaç, söğüt, kavak ve iğde ağaçlarına rastlanır. (<http://www.nigdekulturizm.gov.tr/yazdir?A9009D2D1C5A0245D7861DA7AC85F620>, 25 Temmuz 2017’de erişildi).

Eski ve Yeni Gümüş mahallelerinin ortasından geçen dere ile Gümüşler Kasabası ikiye ayrılmıştır. Kasaba çevresinde yüksek dağlar vardır. Güney kısmı daha yüksek olup Ölü kayası, İt ulumaz dağları ile çevrilmiştir. Evliya Tepesi ve Toy Tepesi şehri iki yandan çevreler. Kasabaya 4 km uzaklıkta Ören Yaylası’nda bulunan gümüş madeninden dolayı Gümüşler ismini almıştır. 1957’de gelen büyük sel felaketi ile kasabanın bir kısmı tamamen yıkılmış, buralarda yaşayan halk Evliya tepesi eteklerine yerleştirilmiştir. Böylece Eski gümüş ve Yenigümüş diye ayrılan köy Gümüşler Kasabası olarak birleştirilmiştir (<http://www.gumusler.bel.tr/gumusler-genelbilgi>, 10 Ocak 2018’de erişildi). Niğde ile hemen hemen aynı iklime sahiptir. Karasal iklimin hüküm sürdüğü kasabada yazlar sıcak ve kurak, kışlar ise soğuk ve kar yağışlı geçmektedir. Niğde merkeze göre karın yerde kalma süresi daha uzundur. Ören ve Gümüşler adında akarsuları bulunmaktadır. 1967 yılında tarım arazilerini sulamak amacıyla Gümüşler Barajı inşa edilmiştir.

2.3 Beşerî ve Ekonomik Durum

TÜİK 2018 verilerine göre Niğde ili toplan nüfusu 364.707’dir. Nüfusun %50,21’i erkek, %49,79’u erkektir(<https://www.nufusu.com/il/nigde-nufusu>, 17Eylül 2018’de erişildi). Niğde halkının esas geçim kaynağı tarım ve hayvancılıktır. Niğde Merkez Organize Sanayi, Bor Deri Organize Sanayi ve Birko Koyunlu halı fabrikası ve diğer sanayi kolları Niğde halkı için önemli istihdam alanlarıdır. Ülke genelinde patates üretiminin ise büyük bölümü bu ilde üretilir. Gümüşler Kasabası’nın da büyük ölçüde geçim kaynağı tarım ve hayvancılıktır. Elma bahçeleri bölgede yoğunluktadır. Elma dışında kiraz ve ceviz ağaçları bol bulunur. Geçmiş yıllarda kasabada arıcılık yaygınken günümüzde pek fazla yapılmamaktadır.

III. BÖLÜM

3. DOĞUM

Türk Dil Kurumu'na göre tevellüt, veladet anlamına gelen doğum, geçiş dönemi süreçlerinin ilkinin oluşturur. Geçmişten günümüze doğum olayı her zaman mutlulukla karşılanır. Bu mutluluk sadece anne baba için değil, yakın komşu ve akrabalar için de geçerlidir. Özellikle küçük etnik gruplardaki aileler için yeni bir kişinin doğumu soyun devamı için çok önemlidir. Nüfusları artan aileler kendilerini daha güçlü, dayanıklı ve güvende hissederler. Doğum, kadınlar için de ailedeki yerlerinin sağlamlaşması ve saygınlık kazanma anlamında bir basamak olarak görülür. Çünkü doğuramayan kadın çevresi tarafından küçümsenir, erkek ise erkek yerine konulamaz ve bunun ruhsal çöküntüsünü yaşar (Örnek 1977: 131-132).

Kişi doğduğunda fiziksel bir varoluşa sahiptir ve ne ailesi ne toplum tarafından tanınır. Yeni doğana canlı statüsü ancak doğumdan sonra yapılan kutlama ve ritüelle verilir. Bu ritüeller sayesinde kişi cemaatiyle bütünleşmektedir (Eliade 1991: 161). Doğum sebebiyle aileye ziyaretler artar, küçük büyük hediyeler alınır ve tebrik görüşmeleri gerçekleştirilir. Sevince ortak olan ailenin çevresi ile ilişkiler daha yakın bir hal alır.

Yapılan tezde bu bölüm, doğum öncesi, doğum anı ve doğum sonrası olarak üç başlık altında toplanmıştır. Alt başlıklar halinde yapılan tüm inanışlar ve ritüeller belirtilerek ayrıntılı bir analiz sağlanmıştır. Ayrıca Gümüşler'de geçmişten günümüze değişen ve hala var olan pratikler karşılaştırmalı olarak incelenmiştir.

3.1 Doğum Öncesi

Geçiş dönemlerinin belki de en heyecanlı evrelerinden biri doğumdur. Bütün Türk toplumlarında doğum olayı heyecan ve mutlulukla karşılanır. Özellikle eski dönemlerde bir ailenin kurulmasıyla birlikte kadının hamile olma beklentisi de başlar. Bu sadece aile ve çevrenin değil, kadının da ailedeki yerini sağlamlaştırması adına sevinçle karşılayacağı bir durumdur. Bir başlangıç noktası olan doğum, yüzlerce adet ve inanmaların uygulandığı bir dönemdir. Bu dönemde kadının, gebe kalma isteğinden başlayarak doğuma kadar olan sürede birçok adet, inanma, gelenek ve göreneğe uyması beklenir (Artun 2018: 154).

3.1.1 Kısırlığı Giderme ve Gebe Kalma

Türk Dil Kurumu'na göre üreme imkânı olmayan, döl vermeyen anlamına gelen kısır, halk ağzında zürriyetsiz olarak da isimlendirilir. Kadın evlendikten sonra ailede saygınlık kazanması, erkeğin gözüne girmesi, soyunun devamı ve analık zevkini tatması için doğurması gerekir. Özellikle geleneksel toplumlarda doğurmayan kadın aşağılanır. Bu sebeple kadın doğurabilmek için çeşitli yollara başvurur. Bu yollar arasında dinsel-büyüsel olanlar, halk hekimliği kapsamında olanlar ve tıbbi olanlar şeklinde gruplanabilir (Örnek 1997: 132).

Evlilik sonrası gebe kalma beklentisi destanlara da konu olmuştur. Manas Destanında eşinin kısır olmasından yakınan Yakup Han, eşinin mezarlı yerleri ziyaret etmemesinden ve elmalı yerlerde yuvarlanmamasından şikâyet etmiştir. Kırgız ve Kazaklarda gebe kalamayan kadınlar çevresi boş olan bir ağaç başında ya da bir pınar kenarında koyun keserek geceyi orda geçirirlerdi. Yakutlarda ise çocuk isteyen kadın kutsal olduğuna inanılan bir ağaç dibinde dua eder (İnan 1995: 167-168).

Gümüşler'de evlilik sonrası gebe kalma beklenen bir durumdur. Kısa zaman içinde gebe kalmayan kadın üzerinde halkın psikolojik baskısı oluşmaya başlar. Özellikle eski zamanlarda çiftler anne babalığa hazır olup olmadığına karar vermekten ziyade çevresinin beklentisini karşılamaya çalışırlar. Evlilikten bir süre sonra gebe

kalmayan kadın hakkında kısır olabileceği konusunda dedikodular söylenmeye başlar. Bu durum son zamanlarda değişen ve gelişen dünya ile kısmen azalmıştır. Önceden çok çocuğun yaşlılıkla güvenilecek bir kapı, dayanılacak bir omuz olduğu düşüncesi hakimken artık bunun yanında çocuğun yaşam kalitesi de düşünülmektedir.

3.1.1.1 Dinsel-Büyüsel Uygulamalar

Din, tüm toplumlarda var olan inanış ve uygulamalarda her zaman etkili olmuştur. Gümüşler’de kısırlığı giderme ve gebe kalmak için çeşitli türbe ve yatırlara gidilir, ağaçlara bağlanan çeşitli çaputlarla dualar edilir. Bu durum sadece bizim ülkemizde değil dünyada da böyledir. Bazı kutsal taşların doğumla ilgili adetlerde, kısır kadınlara doğurganlık gücü verdiği yaygındır. Güney Hindistan’da kısır kadınlar dolmenlere adak adar ve ellerine sürerlerdi. Kuzey Kaliforniya’da kısır kadınlar gebelere benzeyen taşlara dokunurlar (Aktaran Örnek: Eliade: 1954: 252). Şamanizm’den önceki Türk inançlarından olan atalar kültüründe mezar oldukça önemli bir yere sahiptir. Atalar kültüründe atanın kendisine bizzat tapınma yoktur. Ata öldükten sonra bir takım üstün güçlerle donatıldığı, bu sayede ailesine yardım edebileceği inancından doğan korku ve saygı ile ataların ruhları için kurban kesilir, mezarları ise kutsaldır (Ocak 1992: 12).

Halk hikayelerinde doğum en önemli olaylardandır. Hikâyenin kahramanın gebe kalması beklenen bir durumdur ancak gebe kalamadığında bunun belirli çareleri vardır. Bunlar, mucizevi elmayı yemek, namaz kılıp dua etmek ve yardım etmektir. Hikâyede kişi, dervişin verdiği elmayı yerse, namaz kılar dua ederse, halka yardım amaçlı köprü, mescit yaptır ve fakirlere yardım ederse çocuk sahibi olabilecekleri anlatılır (Cemiloğlu 1999: 127-141). Köyün imamı ya da dini bilgisi en güvenilir kişilerin ettiği duaların daha çabuk kabul olacağına inanılmaktadır. Gebe kalmak isteyen insanlar türbe ya da yatırlara giderek dualar etmektedir. Ayrıca yıllardır belirli bir ağacın önünde dilek dileyen kişilerin dileklerinin gerçekleştiğine inanılır ve ağaca bez bağlanırdı. Yatırların ya da türbelerin önünde oluşan küçük çukurlara bozuk para atılırdı. Tek bir ağacın olduğu yerlerde eski bir mezar olduğu düşünülür. Bu sebeple gelen insanlar gebe kalmak için dua etmektedir.

Olağanüstü güçler vesilesiyle çocuk sahibi olmak Dede Korkut Hikayelerinde de geçmektedir. Dirse Han ve eşi çocuk sahibi olabilmek için tanrıyı hoşnut edecek ziyafetler düzenler, açları doyurur ve çıplakları giydirir. Tanrı ise Dirse Han'ın yaptığı bu iyiliklere karşılık onlara bir oğlan çocuk verir (Binyazar 2002: 119-122).

3.1.1.2 Halk Hekimliği Uygulamaları

Kısırlığı giderme ve gebe kalma konusunda halk hekimliği şüphesiz en çok başvurulan uygulamalardandır. İnsanların deneme yanılma yoluyla bulduğu faydalı sonuçlar ve büyüklerinden öğrendikleri pratikler yöre halkının yapısı konusunda da bize bilgi verir. Özellikle doksanlı yıllardan önce okumuş insanların azlığı ve doktora ulaşım zorluğu sebebiyle sağlık sorunlarında halk hekimliği uygulamalarına daha sık başvurulmaktaydı. Sözlü olarak nesilden nesile aktarılarak şifalı bulunan çeşitli otlar ve sebzelerin kaynatılarak buğusuna oturma gebe kalmak için en sık yapılan uygulamalardandır. Ayrıca soğan kabuğu kaynatılıp kadının cinsel bölgesine sarılır ve odun ateşine yakın oturtulur. Kadın beline kadar ılık toprağa gömülür. Sütün buğusunda oturtulur. Kadının beli kırık çıkıkçılar tarafından çektirilir.

3.1.1.3 Tıbbi Uygulamalar

Gümüşler'de kısırlığı giderme ve gebe kalma adına tıbbi yönelmeler günümüzde daha da artmıştır. Gerek halkın eğitim seviyesinin artması gerek ulaşılabilirliğin hızlanmasıyla ilk olarak en yakın sağlık ocağı ya da hastaneye gidilmektedir. Gümüşler'de bir adet sağlık ocağı bulunmaktadır. Yöre halkı ilk olarak buraya yönelse de Niğde iline yakın olmanın avantajıyla daha çok şehirdeki hastanelere gitmektedirler. Tıbbi müdahalenin yetersiz olduğu durumlarda çocuk sahibi olamamak bir boşanma sebebi olarak görülebilir. Yörede az da olsa evlat edinme ve ikinci bir eş ile evlenme de vardır. Bakıldığında çocuk sahibi olamamak öncelikle kadının bir problemi olarak görülmektedir. Bu sebeple yapılan bu uygulamaların hepsi öncelikli kadına yöneliktir. Ancak son yıllarda tıbbi müdahalenin artmasıyla doktor tarafından çocuk sahibi olamamanın sebebi erkek olarak belirlenirse ona yönelik tedavi kabul edilmektedir. Erkeğin tedavisi dile getirilmeden üstü kapalı yapılmaya özen gösterilir.

3.1.2 Gebelikten Korunma

Her toplumda gebe kalmak isteyen kadar gebelikten kaçınan kadınlar da vardır. Bazı kadınlar ekonomik, sosyal ve psikolojik nedenlerden dolayı gebe kalmak istemezler. Gebe kalmış ise de bu gebeliği devam ettirmek istemeyebilir. Bu amaçla en çok başvurulan yol doğum kontrol haplarıdır. Tıbbi korunmaların yanında geleneksel halk hekimliğine dayalı korunma yolları da halen kullanılmaktadır (Başçetinçelik 2009: 49-51).

Eskiden Gümüşler’de gebelikten korunma adına tıbbi bir yol izlenmezdi. Gebeliğini sonlandırmak isteyen kadınlar geleneksel yöntemlere başvururlardı. Zorlu ekonomik koşullar, eğitimsizlik ve bakımsızlık gibi nedenlerle eskiden her gebelik başarılı bir doğumla sona ermezdi. Yöre halkından birçok kadın birkaç kez düşük yaptığını ya da doğan çocukların fazla yaşamadıklarını söylemişlerdir. Her çocuğun yaşamadığı düşünüldüğü için çocuk aldirmaya fazla rastlanılmıyordu. Değişen ve gelişen toplum yapısıyla bu durum son zamanlarda Gümüşler için de değişmiştir. İnsanlar artık bakabilecekleri kadar çocuk sahibi olmak istemektedirler. Bu sebeple gebelik konusunda bazı kaçınmalar uygulanmaktadır. Bunların başında yüksek bir yerden atlamak, ağır kaldırmak, rahimin sert cisimlerle kanamasının sağlanması, çeşitli otların kaynatılıp içilmesi gelmektedir. Uygulanan bu kaçınmalara rağmen günümüzde Gümüşler’de çocuk sahibi olmak önemlidir ve mutlaka kardeş düşünülür.

3.1.3 Gebelik

Hamilelik biyolojik olduğu kadar topluma yeni bir birey kazandırma, aile bağlarını güçlendirme açısından toplumsal bir durumdur. Eski Türk toplumlarında olduğu gibi günümüzde de çocuk hem ailedeki iş gücünü paylaşan hem de gelecekte güvenilecek bir kapı olarak görülmektedir. Bu sebeple toplumumuzda hamilelik kavramı oldukça önemlidir. Hamilelik ile birlikte kadın artık anne konumuna geçmektedir. Anneliğin kutsal olduğu görüşü de kadını ailesi içinde daha üst bir noktaya taşır.

Gebelik boyunca kadın çevresi tarafından hasta olarak görülür. Toplum tarafından belirli kural ve beklentilere hamile kadının uyması beklenir. Bu durum hamile kadını gebeliği süresince bağlı olduğu kültürel ortamın geçerli saydığı durumlara ve kaçınımlarına dikkat etmeye zorlar. Hamileliğin her topluma göre farklı isimlendirmeleri olabilir. Bu isimlendirmeler kadının bedenine aldığı şeklin fizyolojik, toplumsal ve psikolojik yanlarıyla oluşmaktadır. Bunlardan en yaygın olanı “gebe”, “hamile” ve “yükli”dir. “Çatlayasınca...” ve “gene neye dönmüş...” gibi ayıplayıcı ifadelerinde kullanıldığına rastlanmaktadır (Örnek 1977: 135).

Gümüşler’de geçmiş yıllarda hamilelik bir hastalık olarak görülmemekle birlikte kadın, hamileliğin son haftalarına kadar rutin işlerini bırakmamaktadır. Eskiden yeni evlenen çiftler genellikle erkek tarafının ailesi ile birlikte bir avlu içinde yaşamaktaydılar. Geniş aileden oluşan evlerin iç ve dış işlerinde gelin en büyük yardımcı olarak görülmektedir. Kadın gebe kaldığında gebeliğinin son anına kadar eve ait görevlerini yerine getirmektedir. Gebe kalan kadın ailede bir sevinç yaratsa da bu durum oldukça olağan görüldüğü için evdeki işleri aksatmadan yapması beklenir. Gebelik sırasında bir sıkıntı yaşansa bile aile büyükleri tarafından fazla önemsenmez çünkü mutlaka kadının birkaç çocuğu daha vardır ve tekrar gebe kalacağı düşünülür. Bu durum günümüzde eskiye göre daha az görülmektedir. Çiftler bakabilecekleri kadar çocuk sahibi olmak istemektedirler. Geçmişe göre gebe kalma oranının daha az olması her gebelik sürecini daha değerli kılmaktadır. Bu sebeple gebe kadın gebelik sürecini sıkıntısız geçirebilmek adına ailesinden destek almaktadır. Geçmiş yıllarda yapılan ağır ev ve bahçe işlerini daha kontrollü yapmaktadırlar.

Geçmiş yıllarda gebe kadının gebeliğini uzun bir süre geçtikten sonra söylemekteydi. Kadının karnının iyice belli olduğu sürece kadar gebelik özellikle aile büyüklerinden saklanırdı. Görüşme yapılan katılımcılardan biri kendi yaşadığı durumu şu şekilde anlatmaktadır: “Gebe kaldığımı anladığımda öncelikle kendi anne ve kız kardeşlerime söyledim. Eşimin ve büyüklerimizin gebe kalmama çok sevineceklerini bildiğim halde o kadar utandım ki uzunca bir süre anlatamadım. Eşime gebe kaldığımı söyledikten sonra kendi ailesine eşim anlattı. İlk aylarda gebeliğim anlaşılmasın diye hep bol kıyafetler tercih etmişim. Herkes öğrendikten sonra biraz daha rahatladım.”

3.1.4 Aşerme

Türk Dil Kurumu'na göre aşermek; hamilelikte bazı yiyeceklere karşı aşırı düşkünlük göstermek, çok arzulamak veya nefret etmek anlamına gelmektedir. Deyimin aslı aş yermektir. Bu şekilde yiyeceklerden tikslenme anlamına gelmektedir. Ancak zamanla deyim anlamını değiştirmiş ve hamile kadının canının bir şeyi çekmesi anlamına gelmektedir (Boratav 1999: 146).

Aşeren kadın genellikle acı, ekşi ve baharatlı yiyeceklerden uzak durmaktadır. Eğer ekşiyi fazla tüketirse hak arasında “ye ekşiyi doğur Ayşe’yi” denmektedir. Buna karşılık eğer kadın tatlı yemeye düşkünleşmişse halk arasında “ye tatlıyı doğur Hakkı’yi” söylenmektedir. Yaygın olan inanç ise aşeren kadının canının çektiğini yemesi gerekmektedir. Canının çektiğini yemeyen kadın daha sonra bunun zararını çocuğuna çektirir (Örnek 1977: 134).

Aşeren kadının isteği mümkün olduğu ölçüde yerine getirilmelidir. Yazın kış meyvesi, kışın ise yaz meyvesi isteyen kadının isteği özellikle geçmiş yıllarda çok fazla karşılanamıyordu. Gümüşler’de görüşme yapılan katılımcılardan biri, hamileliğinde canının çok fazla çilek çektiğini ve bulup alamadıklarını, doğum yaptıktan sonra da omzunda çileğe benzer bir leke olduğundan bahsetmiştir. Yöre de özellikle kırmızı meyveleri aşeren kadının isteği bulunmaya çalışılır. Bunun sebebi ise çok aşerilen meyvenin kırmızı lekesinin bebeğinde olma ihtimalidir.

Türk halklarının şiirlerinde kahraman insanların annelerinin kurt ya da aslan gibi hayvanların yüreklerini aşermeleri anlatılır. Onu yedikten sonra kahraman bir çocuğun yetişeceğine inanılır. Manas destanında da Manas’ın annesi kaplan yüreği aşermiş ve onu yedikten sonra kahraman Manas dünyaya gelmiştir (Jumabayev 2006: 37). Kırsal kesimde farklı şeylere aşermeye daha sık rastlanmaktadır. Bunlardan en belirgin olan kil ve toprağa aşermedir. Fizyolojik olarak yeni bir döneme giren kadının vücudunun ihtiyaç duyduğu bazı mineralleri karşılayamamasından kaynaklı bu maddeleri yemeye yönelmektedir. Halk arasında böyle davranışlar normal kabul edilmektedir. Çünkü halk

arasında aşermek olmayacak şeyleri yemek ya da istemek olarak görülür (Başçetinçelik 2009: 38-39).

3.1.5 Gebe Kadının Kaçınmaları ve Uygulamaları

Toplumumuzda gebelik anneliğe açılan bir kapı olarak görüldüğü için kutsal olarak düşünülür. Bu süreçte yaşanan pek çok fizyolojik ve psikolojik sıkıntılar olmaktadır. Bu sıkıntıları en aza indirebilmek ve kendini rahatlatmak adına gebe kadının gebeliği süresince kaçınması ve uygulaması gereken bazı pratikler vardır. Bunları genellikle eski yazılı kaynaklardan elde edilen veriler ile geçmişten günümüze aktarılan sözlü anlatılar oluşturmaktadır.

Gebelik döneminde güzel ve iyiye bakılan her şeyin bebeğe yansıtacağına inanılır. Denize, güneşe, yeşile bakmanın doğacak çocuğu daha güzel yapacağı düşünülür. Mümkün olduğunca iyi şeyler düşünmeye, olumsuz durum ve olaydan uzak durulmaya çalışılır.

3.1.6 Çocuğun Cinsiyeti

Geçmişte Gümüşler’de doktor olmadığı ve kolaylıkla şehre gidilemediği için gebelik dönemi genellikle doktora gidilmeden geçirilirdi. Çocuğun cinsiyeti ancak doğunca öğrenilirdi. Geçmişte de günümüzde de çocuğun cinsiyeti hep merak edilen bir konudur. Cinsiyet tahminlerinde bulunmak üzere yöre halkı tarafından bazı uygulama ve gözlemler yapılmaktadır. Anne karnındaki çocuğun cinsiyeti; hamile kadının vücudunun şekli, canının çektiği yiyecekler, tavır ve davranışlarına bakılarak anlaşılmasına çalışılırdı (Altun 2004: 120). Gümüşler halkı ile yapılan görüşmelerde çoğu kadın katılımcı hamilelik döneminde karın şeklinin cinsiyete yönelik ipuçları verdiğini söylemiştir. Bir kadın hamileliğinde sadece karnından kilo aldıysa bebeğin erkek olacağı, karın ile beraber kadının basenleri de kilo aldıysa bebeğin kız olacağı düşünülmektedir. Gebe kadının gebeliği süresince canı hep tatlı çekerse erkek annesi, ekşi canı çekerse kız annesi olacağı söylenmektedir.

Toplum tarafından kız çocuğunun daha hayırlı olduğu söylenmekte ancak yine de erkek çocuk istenmektedir. Bu düşüncenin sebebini en iyi “kız el aşır, elin ocağını tütürür” sözü açıklamaktadır (Artun 2018: 166). Gümüşler’de evler genellikle müstakil ve bir avlu içinde olduğu için evlenen çiftler eskiden yeni bir ev açmazlardı. Gelin, eşinin ailesinin evine yerleşirdi ve evin tüm işlerinde yardımcı olurdu. Bu sebeple erkek çocuk hem aile ile aynı hanede yaşayacağı hem de ailenin soyunun devamı için düşünüldüğünden daha çok istenmektedir.

Kadının rüyası yorumlanarak doğacak bebeğin cinsiyeti anlaşılmaya çalışılmaktadır, kendisini ata binerken görmesi, evine bayrak dikmesi, kadının kız çocuk emzirmesi, armut ve silah görmesi oğlu olacağına yorumlanır. Eğer kadın rüyasında yemiş ve elma görmüşse, attan düşmüşse, sedef düğme dikmişse, boncuk görmüşse ve oğlan çocuğu görmüşse bebeğin kız olacağına inanılır (Santur 2004: 167).Kurban Bayramı’nda kesilen kurbanın kellesi ile ilgili inanışlar da vardır. Öncelikle kurban kesilmeden önce kimin niyetiyle bakılacaksa ona niyet edilir sonra kurbanın kellesi ütülür. Eğer kellenin kemiğinin üzerinde et varsa kız, et yoksa erkek çocuğu olacağına inanılır (Yeşil 2014: 78).

3.2 Doğum Sırası

Doğumun kolay ve rahat gerçekleşmesi için doğum sırasında yapılan uygulamalar oldukça önemlidir. Gebe kadının sancısıyla birlikte doğum hazırlıklarına başlanır. Hayatın geçiş evreleri arasında doğumun başladığı an itibariyle yapılan pek çok adet ve inanma uygulanır. Bu uygulamaların amaçları arasında doğumun kolay gerçekleşebilmesinin yanı sıra doğacak çocuğun ve annesinin tehlikelerden korunması ve kutsanması da vardır (Başçetinçelik 1998: 47).

Birçok duygunun bir arada yaşandığı doğum anında öncelikle kadının rahatlamasını sağlamak gereklidir. Buna yardımcı olan kişiler genellikle ebeler ya da kadının o an yanında olan büyükleridir. Doğum sırası yapılacak yanlış tutum ve

uygulamanın bebeğin ya da annenin sağlığını olumsuz etkileyebilmesi bu konuda geçmişten beri süregelen hassasiyeti doğurmuştur.

3.2.1 Doğum Hazırlığı

Kültürümüzde evlat sahibi olmak oldukça önemlidir. Ailenin soyunun devamı, psikolojik ve ekonomik destek bakımından ocuk sahibi olmak istenilen bir durumdur. Çocuğun sağlıklı doğması için doğum anı uygulamaları kadar doğum öncesi hazırlık süreci uygulamaları da önemli bir yere sahiptir. Doğum hazırlığı yalnızca anne babayı değil aile büyüklerini de kapsamaktadır. Özellikle ailenin ilk torunu ve erkek ocuk ise aile büyükleri tarafından daha büyük bir sevinçle karşılanmaktadır.

Gümüşler’de genellikle bir avlu içinde geniş aile kültürü hakimdir. Her yeni doğan ocuk ile aile genişler ve nüfuz kazanır. Aile büyükleri tarafından doğum öncesi bebeğin beşiği özenle hazırlanır. Bebeğin ve annenin doğum anındaki her türlü ihtiyaçları önceden hazırlanır. Doğumun kolay olması için gebe kadın son ana kadar hareketli yaşamdan vazgeçmemesi gerekir. Yapılan görüşmeler sonucunda çoğu kadın eskiden gebelik süresince kaçınmaların fazla olmadığını, mutlaka ev, tarla ya da bahçe işleri olduğu için gün içinde hep hareketli olduklarını söylemişlerdir.

Eskiden kasaba içinde doktor bulunmadığu için doğumu ebeler gerçekleştirirdi. Doğum sancısı geldiğinde gebe kadın sıcak su ile duş aldırılır ve rahat bir yere yatırılır. Yazın temiz topraklar elenip kışın doğum yapacak kişiler için saklanır. Bu saklama alanları genellikle evlerin altında ambar denilen depolama yerleridir. Doğum zamanı geldiğinde hafif ısıtılan topraklar yeni doğan bebeğin kundaklanmasında kullanılmaktadır.

3.2.2 Doğum eşitleri

Teknolojinin zamanla gelişmesi, ulaşılabilirliğin artması ve insanların eğitim seviyelerin yükselmesi hemen hemen her konuda bazı değişimleri beraberinde getirmiştir. Eskiden sezaryen ile doğum bilinmediğu için normal doğum dışında bir

alternatif bulunmamaktaydı. Günümüzde Gümüşler’de halen ebeye danışma görülmesine rağmen yine de gebe kadın gebelik süresince mutlaka bir doktor tarafından muayene edilmektedir.

Gümüşler halkı ile yapılan görüşmelerde orta yaş üstü çoğu kadın görüşmeci, doğumlarını evde yaptıklarını söylemişlerdir. Evde yapılan doğumlar ebeler ya da çevredeki çok doğum yapmış yaşça büyük kimseler tarafından gerçekleşmektedir. Bunun yanı sıra tek başına doğum yapan kadınlara da rastlanmaktadır. Kadınlar doğumun son anına kadar ev ve bahçe işlerini yapmaya devam ettikleri için ani gelen doğum sancısı planlı hareket edilmesini zorlaştırmaktadır. Evde yapılan doğumlarda en sık kullanılan yöntem yatarak ve diz çökerek yapılan doğumlardır. Bu doğumlara erkekler alınmaz sadece ebe ve kadının o an yanında bulunan yakınları bulunur. Başarılı bir şekilde doğum gerçekleştikten sonra ailenin erkekleri haberdar edilir.

Gümüşler’de günümüzde halen normal doğumlar daha çok tercih edilmektedir. Bunun yanı sıra zorunlu durumlarda sezaryen doğumun yapıldığı görülmektedir. Kasaba içindeki sağlık ocağı ve şehir merkezine yakınlık, doktora ulaşımı günümüzde daha kolay hale getirmiştir. Son yıllarda gebe kadının nasıl doğum yapacağına genellikle doktorlar karar vermektedir. Kasaba halkı, kadının herhangi bir sağlık sorunu bulunmadığı ölçüde normal doğum yapmasını daha uygun görmekte ve bu şekilde teşvik etmektedir.

3.2.3 Bebeğin Eşi ve Göbeği

Gebe kadının gebelik süresince yediği, yaptığı, baktığı şeylerle ilgili belirli inanışların olduğu gibi bebeğin eşi ve göbek bağı ile ilgili inanışlarda vardır. Çocuğun geleceğini, ilerideki yaşantısını etkileyeceği düşüncesiyle eşi ve göbeği rastgele atılmaz. Eş, çocuğun bir parçası olarak görülmekle birlikte bebek ile birbirlerine büyüsel ve yazgı ile bağlı oldukları inancı eşe ayrı bir maneviyat yüklemektedir (Örnek 1977: 142-143).

Anne ve bebeğin birlikteliğini sağlayan göbek bağı belirli bir ölçüde kesilmektedir. Bu ölçü göbeğin üç parmak ilerisine bir düğüm atmak ve onun üç parmak sonrasında kordonu kesmek şeklindedir. Geri kalan göbek kordonuna dair herhangi bir uygulama bulunmamaktadır. Bunun yanı sıra bazı ailelerde göbek adı mutlaka konulmaktadır. Bunun en büyük sebebi ahirette kişiye göbek adı ile hitap edileceği düşüncesidir.

Bebeğin eşi ise Gümüşler halkı tarafından daha çok önemsenmektedir. Bebeğin bir ikizi gibi görülen eşin direkt çöpe atılması söz konusu değildir. Doğum sonrası kadının yanında bulunan ailenin büyüklerinden kim var ise eşi alıp gömmektedir. Genellikle gömülen yer, kadının evinin önündeki bahçe ya da avlu olmaktadır. Buraya gömülmesinin nedeni çocuğun gelecekte evine bağlı olacağı inancıdır. Ayrıca dinine bağlı olsun diye cami avlusuna ve okusun diye okul bahçelerine de gömüldüğü olmaktadır. Eş ile ilgili bir diğer inanışta çocuğu olmayan kadınlara yedirilmesidir. Bu inanış Gümüşler’de dilden dile aktarılarak toplum tarafından bilinse de uygulama olarak yapıldığı görülmemiştir.

3.3 Doğum Sonrası

Doğum öncesi ve doğum anı yapılan inanç ve ritüeller ne kadar çok önemliyse doğum sonrası yapılanlarda bir o kadar önem taşımaktadır. Başarılı bir doğum sonucunda aileye yeni katılan çocuk, kadına annelik babaya babalık sıfatlarını yükleyerek farklı bir düzeni beraberinde getirmektedir. Ailenin çocuğu kabullenmesiyle birlikte çocuğun doğumundan yetişkinliğine kadar yapılan pek çok inanış, uygulama ve törenler vardır. Çocuğun yanı sıra annenin de doğum sonrasında yaşadığı veya yaşayacağı sıkıntılara yönelik geçiş süreçleri bulunmaktadır.

3.3.1 Doğum Sonrası Kutlamalar

Gümüşler’de doğum sonrası yapılan uygulamaların esas amacı kişi ya da olayı kutlamak ve kutsamaktır. Bunlar arasında kasabada en geniş çaplı yapılan uygulama

beşik törenidir. Beşik töreni, yakın aile ve akrabalar arasında doğumun bir nevi ilanı şeklindedir. Doğacak olan çocuğun beşiğini hazırlamak anneannenin görevidir. Anneanne beşik ile birlikte doğumdan hemen sonra bebeğin neye ihtiyacı olacaksa hepsini önceden hazırlar. Alınan ihtiyaçlar beşiğin içine konarak kızının evine getirilir. Doğumdan sonra çocuğu görmek amacıyla bütün aile, akraba, komşu ve dost kim var ise çevredeki kadınlar çağırılır. Gelen misafirler az ya da çok mutlaka bir hediye getirirler. Beşik töreni uzun süredir görüşmemiş olan eş, dostun bir araya gelip hasret giderdiği bir ortamı da yaratmaktadır. Gümüşler’de beşik halen önemini korumaktadır. Aileler çocuklarının beşiklerini günümüze kadar saklamakta hatta torunları ve onların çocukları dahi aynı beşiği kullanabilmektedir.

Doğum sonrası yapılan bir diğer önemli uygulama ise mevlit okutulmasıdır. Mevlit töreni yapılacağı önceden ailenin tüm çevresine duyurulur. Bilinen bir hoca eve çağırılır, mevlit okunur, ilahiler söylenir ve dualar edilir.

3.3.2 Tuzlama

Bebek doğduktan sonra mutlaka yıkanır. Bu uygulama sebebi doğumdan kalan biyolojik kalıntıların temizlenmesi ve bebeğin rahatlaması içindir. Sonrasında çocuğun kokmaması, terlememesi ve kibirsiz olması için tuzlanmaktadır (Yeşil 2014: 90).Tuzlama en çok çocuğun koltuk altına, bacak arasına ve kulak arkalarına bir ebe ya da ailenin büyük bir yetişkini tarafından uygulanır. Çocuk bir süre tuzla bekledikten sonra yıkanır ve kundaklaması yapılır. Gümüşler’de önceden tuzlama önemli bir uygulama iken günümüzde önemini yitirmiştir. Özellikle hastanede yapılan doğumlarda tuzlama hiç yapılmamaktadır.

3.3.3 Loğusalık ve Kırklama

Yeni doğum yapmış, iyileşip yataktan kalkamamış olan kadınlara loğusa; doğumdan sonra iyi olana kadar geçen süreye loğusalık dönemi denir. Loğusaya ülkemizin çeşitli yerlerinde farklı isimler verilir. Buna göre Elazığ’da “dığaskesen”, İstanbul ve Denizli’de “emzikli”, Gaziantep’te “nevse” denilmektedir (Acıpayamlı

1961: 65).Doğumdan sonra kadının yatakta kalma süreci fizyolojik durumuna, doğumun kolay ya da zorluğuna, ailenin maddi durumuna, kadının sevilip sevilmemesi gibi farklı adetlere göre değişkenlik göstermektedir. Şehirlerde doğumlar hastanede yapıldığı için loğusalık süresine doktorlar karar vermektedir. Çalışan kadınlar için bu süre devletin tanıdığı hak ve rapor alınabilecek süre kadardır. Ancak kırsal bölgelerdeki genel inanış kırk gün şeklindedir. Bu süre zarfında da kadın tamamen yatakta olmaz ancak ev içinde kalarak dinlenir (Örnek 1977: 143).

Loğusalık geçiş dönemleri sürecini belirgin yaşayan aralıklardan biridir. Doğum yaparak anne olan kadının hem aile hem toplum içindeki görevleri değişmektedir. Anneliğe toplum tarafından atfedilen yücelik sebebiyle anneliğin ilk süreci olan loğusalık oldukça önemlidir. Doğumdan sonraki ilk üç gün loğusa yaktan mecbur olmadıkça kalkmaz ve dinlenir. Bu süreçte annenin yakınları yardımda bulunur. Tamamı kırk gün süren loğusalık dönemi içinde annenin sağlığı ve huzuruna özellikle dikkat edilir. Buna dikkat edilmesinin sebebi annenin sütünün gelmesi ve çocuğun iyi beslenebilmesidir.

Geniş aile yapısının egemen olduğu Gümüşler'de kadınlar genellikle eşlerinin ailelerinin yanında oturmaktadırlar. Kadın görüşmecilerin çoğu aile ile birlikte oturmanın kadına daha çok iş yükü getirdiğini söylemişlerdir. Ancak herhangi bir sıkıntı olduğunda her konuda destek için bir arada olmanın olumlu yönlerini de vurgulamışlardır. Loğusalık, ailenin kadına desteği açısından önemli bir dönemdir. Bu döneme fazlasıyla önem verilmesinin en büyük sebebi loğusanın mezarının kırk gün açık olacağı düşüncesidir. Mezarının kırk gün açık olmasından anlatılmak istenen; loğusanın bu kırk gün içerisinde ölümünün muhtemel olduğu kanaatidir. Birçok kaçınma ve önlemin temeli burada yatar.

Araştırma bölgesinde loğusalık dönemi inanışları şu şekildedir:

- Loğusalık dönemi boyunca bol bol dualar edilir. Eğer çok dua edilmezse cinlerin loğusaya musallat olacağı düşünülür. (K8, K11, K20)
- Loğusa kırkı çıkana kadar çok gerekmedikçe ev dışında herhangi bir yere çıkmaz. (K5, K8, K15, K22, K28)

- Loğusa kadın başka bir loğusa kadınla bir araya gelmez. (K1, K3, K7, K25, K26)
- Loğusaya al basmasın diye mutlaka kırmızı kurdele bağlanır. (K4, K7)
- Loğusaya naza değmesin diye üzerine nazar boncuğu takılır. (K11, K18, K21, K24, K29)
- Cenaze törenine gidiş loğusanın evinin yukarı tarafından değil aşağı tarafından yapılır. (K5, K17, K18, K28)

3.3.4 Albasma ve Kırkbasma

Yıllardan beri loğusalık döneminde kadını etkilediği düşünülen kötü ruhlar ve güçler vardır. Loğusalara musallat olan kötü ruh, Türk folklorunda “al karısı, albastı, albis, almıs” adlarıyla yer almıştır (İnan 1995: 169). Loğusaya al basan yaratık, insan ya da hayvan karışımı bir görünümde, uzun boylu, uzun parmak ve tırnaklı, dağınık saçlı, yağlı vücutlu, el ve ayakları küçük, dişlek, bir dudağı yerde bir dudağı gökte, bazen zenci suratlı, memelerini masallardaki devler gibi geriye atabilen, tepesinde gözü olan, çok çirkin ve al gömlek giyen biri olarak tanımlanır (Örnek 1977: 144).

Bir başka anlatımla doğum yaptıktan sonra kadının loğusa döneminde al denilen kötü ruhların kadının üzerine çökmesi sonucunda humma bunalımı içerisine girmesine al basması denir (Aksoy 1998: 560). Acıpayamlı'ya göre bu durum Türklere özgü bir inanıştır ve Orta Asya'dan çıkmıştır. İnan ise albasma inancının Türklere Şamanizm inancının günümüz Anadolu Türklerinde yaşayan izler olarak anlatmıştır.

Kırkbasması ise çoğunlukla halk arasında aynı anlamda kullanılmaktadır. Araştırmanın yapıldığı bölgede daha çok kadınla ilgili inanışlara albasma, çocukla ilgili inanışlara kırkbasma adı verilmektedir. Kırk basmasına uğrayan çocuğun bu süre içerisinde hastalanacağına, zayıf düşeceğine ve öleceğine inanılmaktadır. Bunların belirtileri arasında çocuğun iştahının kesilmesi, huysuzlanıp sık ağlaması, yüzünde yaraların çıkması bulunmaktadır (Yeşil 2014: 103). Kırklı olmanın genel özelliği o dönem içerisinde kadının pis olmasıdır. Tabusal nitelikteki bazı kaçınmaların temelinde bu pislik algısı yatmaktadır (Örnek1977: 146).

Kırk basma ve al basma inanç ve ritüelleri geçmiş yıllarda daha fazla yaygın olmasına karşın günümüzde de etkisini korumaktadır. Al basması ile ilgili inanmaların modern tıptaki karşılığı doğum sonrası depresyonu olmuştur (Çevirme ve Sayan 2005: 71). Günümüzde kadının loğusalık dönemi içerisinde yaşadığı sıkıntılı durumlar ruhsal bunalmalara yol açması al basması olarak görülmektedir. Bu durum direkt büyüsel bir güç ile bağlantılı olmayabilir. Görüşmeciler içerisinde al basma yaşayan kadınlar daha çok uykudan uyanır uyanmaz bu durumu yaşadıklarını söylemişlerdir. Vücutlarında bir ağırlık olduğundan, hareket edemediklerinden ve konuşamadıklarından bahsetmişlerdir. Tekrar uykuya daldıklarında ya da dua okuduklarında al basma ortadan kalkmaktadır.

Araştırma bölgesinde al basma ve kırk basmayı engellemeye yönelik yapılan inanç ve ritüeller şu şekildedir:

- Loğusaya doğum yapar yapmaz al basmasını diye başına kırmızı bir kurdele bağlanır. (K1, K4, K7, K10, K15, K23, K29)
- Nazar boncuğu loğusayı hem kötü ruhlara hem de kötü göze karşı koruduğu için loğusanın odasında mutlaka bulunmalıdır. (K8, K9, K11, K13, K17, K18, K24, K25, K28)
- Kırk gün boyunca loğusa başka bir loğusa ile bir araya getirilmez. (K1, K11, K17, K29)
- Loğusanın evinin üzerinden cenaze geçirilmez. (K7, K8, K17, K21, K24)
- Loğusanın ve çocuğun başında kuran okunur. (K4, K10, K11, K25)
- Regl olan bir kadının loğusa ziyaretinde bulunmamasına dikkat edilir. (K1, K8, K9, K25, K28)
- Loğusanın yatağının altına bıçak ya da makas konulur. (K4, K17, K29)
- Loğusayı üzecek, korkutacak şeyler söylenmez. (K1, K9, K11, K15, K22)
- Bu dönemde herhangi bir cenaze olduysa loğusa taziyede bulunmaya gitmez. (K8, K14, K23, K28)

3.3.5 Çocuğa İsim Verme

Toplumumuzda ad koyma doğumdan sonra uygulanan ritüellerden biridir. Ad, insanın toplumsal ve bireysel kişiliğinin yanı sıra büyüsel ve gizemsel gücünü de

belirleyen bir simgedir. Bu sebeple yeni doğan bebeğe gelişigüzel ad koyulmaz. Adın taşıdığı anlam önemlidir. Çocuğun karakterini, kişiliğini, geleceğini, toplum içerisindeki yerini ve başarısını damgalayacak simgesel bir öz taşımasına özen gösterilir. Ad, bir bakıma insanın tinsel varlığını da simgelemektedir (Örnek 1975: 102-103).

Yeni doğan bir çocuğa isim verilerek toplum içerisinde bir kimlik kazandırılmış olunur. Ölen bir kişinin cenaze namazının kılınabilmesi için mutlaka bir adının olması gerekmektedir. Ad vermenin kişisel ve sosyal boyutu vardır. Anne ve babanın kişisel tercihleri, beğenileri, yaşadıkları, arkadaşları, içinde buldukları çevre, aldıkları eğitim etkili olmaktadır. Çocuğa verilecek ismin anne ve babanın seçmesi ataerkil yapının kırılıp modern aileye geçildiğini gösterir. Ancak bazı durumlarda ad verme üzerine sosyal normlar da etkili olmaktadır. Özellikle de babanın ailesinin belirleyici olduğu ata dede ismi arayışı içerisinde girilmektedir (Başgöz 2004: 16). Araştırma bölgesinde ise çocuğun adını genellikle dedeler koymaktadır. Eğer ki dede yaşamıyorsa ailenin sözü geçen erkek üyesi tarafından konmaktadır. Bazı durumlarda babanın ad koymasına da rastlanmaktadır. Günümüzde ise çocuğa ad koyma konusunda annelerin de fikri alınmaktadır.

Gümüşler’de çocuğa isminin verilmesi dinsel bir ritüel olarak yapılmaktadır. Çocuğun doğduğu gün ya da ertesi gün kulağına ezanla birlikte üç kez ismi okunmaktadır. Bu ritüeli imamlar, çocuğun dedesi ya da babası yapmaktadır. Çocuğun kulağına ismi okunduktan sonra vatana, millete ve ailesine karşı hayırlı bir evlat olması adına dualar edilmektedir. Bu konuyla ilgili olarak Dede Korkut hikayesinde, Dede Korkut’un Pay Püre Bey’in oğluna ad koyduktan sonra ettiği dua şu şekildedir:

Ünümü anla sözümü dinle Bay Püre Bey
 Allah Taala sana bir oğul vermiş tutu versin
 Ak sancak kaldırınca Müslümanlar arkası olsun
 Karşı yatan kara karlı dağlardan aşar olsa
 Allah Taala senin oğluna aşıt versin
 Kanlı kanlı sulardan geçer olsa geçit versin
 Kalabalık kafire girince
 Allah Taala senin oğluna fırsat versin

Sen oğlunu Bamsam diye okşarsın
 Bunun adı boz aygırlı Bamsı Beyrek olsun
 Adım ben verdim yaşını Allah versin

Dede Korkut'un bu sözlerinden sonra Oğuz beyleri de el kaldırıp duaya katılmışlardır (Ergin 2003: 40).

Araştırma bölgesindeki görüşmeler sonucunda çocuğun ad seçiminde dikkat edilen unsurlar şunlardır:

- İsmi Kur'an-ı Kerim'de geçmesine dikkat edilir. (K2, K4, K7, K10, K12, K17, K20, K21, K26, K29)
- Ölen büyükanne ve büyükbabanın adı tercih edilir. (K4, K5, K8, K12)
- Çocuğun doğduğu gün dini olarak özel bir gün ise çocuğa o günün adı verilir. Özellikle kandil günlerinde doğan çocuklar için başka bir ad koymak düşünülmemektedir. (K8, K9, K11)
- Önceki kardeşleri ile uyumlu olacak şekilde bir ad verilir. (K1, K2, K5, K7, K16)
- Çocuğun doğduğu ay ve mevsim ad verilirken dikkate alınır. Hicri takvime göre ramazan, şaban, recep, muharrem ve şevval ayları ad olarak en sık kullanılan aylardır. İlkbahar ve sonbahar zamanlarında doğan çocuklara ilk ve son ile başlayan adların konulduğu görülmektedir. (K9, K11, K29)
- Erkek adları arasından en çok kullanılanlar peygamber adlarıdır. (K3, K6, K12, K30)
- Üst üste kız çocuğu olan aileler bir sonraki çocuğun erkek olması için, doğan kız çocuklarına Yeter, Durdu ya da Döne gibi isimler koymaktadırlar. (K4, K6, K12, K19, K25)
- Aile, siyasi görüşüne yön veren devlet adamlarının isimlerini çocuklarına koymaktadır. (K4, K6, K12, K19, K27, K30)

Gümüşler'de lakap oldukça yaygındır. Kişilere çoğu zaman adları ile değil lakapları ile seslenilmektedir. Lakap, kişinin fiziksel bir özelliğinden dolayı verilebileceği gibi karakteri ile ilgili durumlar sebebiyle de verilebilmektedir. Ayrıca bir

sülaleden bahsedilirken adları yerine sadece soyadları ya da yaptıkları iş söylenmektedir. Aynı lakaptan birden fazla kişi varsa lakabın yanına kişinin adı eklenerek seslenilmektedir. En çok kör, topal, deli, sütçü, halıcı gibi lakaplar kullanılmaktadır.

Geçmiş yıllarda aileden daha çok büyüklerin uygun gördüğü isimler çocuklara verilmekteydi. Çocuğa adının koyma sürecinde anne ve babanın fikri son yıllarda önemsenmeye başlanmıştır. Ebeveynler halen çocuklarına ilk olarak aile büyüklerinin uygun gördüğü isimleri koymakla birlikte, bir isim de kendi istekleri doğrultusunda vermektedirler. Bu şekilde çocuğa iki isim konularak hem büyüklerin sözü dinlenmiş hem ebeveynlerin istekleri göz ardı edilmemiş olmaktadır.

3.3.6 Çocuğun İlk Diş, İlk Saç ve İlk Tırnak İle İlgili İnanışlar

Doğum sonrasına yönelik yapılan inanç ve ritüeller arasında çocuğun ilkleri önemli bir yer tutmaktadır. Çocuğun ilklerine yönelik yapılar her şeyin onun geleceğine etki edeceği düşünülür. Gümüşler’de ilk diş, ilk saç ve ilk tırnağı saklama gibi bir gelenek yoktur. Ancak insanın parçası olan her şeyin gömülmesi daha uygun görülmektedir. Bu düşüncenin sebebi insanoğlunun topraktan gelmesi ve yine toprak olup gideceğidir. Günümüzde bu gelenek gençler tarafından fazla uygulanmamakla birlikte orta yaş üstü görüşmeciler halen insandan çıkan her parçanın toprağa gömülmesi konusunda hassasiyetlerini korumaktadırlar.

Çocuğun biyolojik gelişimin belirtilerinden biri olan ilk dişi çıkarma toplumumuz tarafından bir törenle kutlanır. Yiyeceğin parçalanmasında, ezilmesinde ve öğütülmesinde rolü olan dişin ortaya çıkışı sebebiyle törenler düzenlenmektedir. Bu törenlerde yiyeceği kutsama, çocuğun rızkını artırma, bereketi çoğaltma ve çocuğun dişinin sağlam olması isteği yer almaktadır (Örnek 1977: 162). Bu törene diş hediği, diş bulguru ya da diş buğdayı adı verilmektedir. Bu törenin çocuğun ilk dişi çıktığı andan itibaren (Bölgede buna dişemek denmektedir.) birkaç ay içerisinde yapılması gerekmektedir. Törenden önce çocuğun dişinin çıktığını gören ilk kişi çocuğa küçük bir hediye alır.

Diş buğdayı yapılacağı zaman ailenin yakın eş, dost ve akrabaları çağırılır. Buğday kaynatılır ve misafirlere ikram edilir. Salonun ortasına sofra serilir ve ortasına büyük bir sini konulur. Çocuk sininin içerisine oturtulur, yanına makas, kalem, altın, ekmek gibi şeyler yerleştirilir. Eğer çocuk makası seçerse ilerde terzi olacağı, kalemi seçerse okumuş biri olacağı, altını seçerse zengin olacağı, ekmeği seçerse çiftçi olacağı düşünülürdü.

Araştırma bölgesinde ilk tırnak ve ilk saç saklama eski yıllarda yapılmakta iken günümüzde etkisini yitirmiştir. Eskiden çocuğun tırnağı altı aya kadar kesilmezdi. İlk tırnağın kesileceği zaman ise çocuğun eli babasının ya da dedesinin cebinde sokularak para alması sağlanırdı. Geçmiş yıllarda tırnağın toprağa gömülmesi de görülmektedir. Bunun sebebi vücudun bir parçasını gelişigüzel atılmaması gerektiği inancıdır. İlk saç ise uzun bir süre kesilmez. Ancak ilk kesildiği zaman kızların saçlarını saklama gibi bir adet vardır. Bu bir dini ritüel olarak değil geleceğe hatıra olarak kalması için yapılmaktadır.

3.3.7 Yaşayamayan, Yürüyemeyen, Konuşamayan ve Zayıf Çocuklar

Yaşayamayan, yürüyemeyen, konuşamayan ve aydaş çocukların akranlarının seviyesine gelebilmesi için halk arasında yapılan pek çok inanç ve ritüel vardır. Bunları halk hekimliği, nazardan koruma ve geleneksel öğretiler oluşturmaktadır. Araştırma bölgesinden edinilen bilgilere göre inanç ve ritüeller şu şekilde söyleyebiliriz:

- Sürekli düşük yapan kadına tıbıkalı denir. Kadının tıbıkadan kurtulması ve sağlıklı doğumlar yapabilmesi için türbelere gidilir, dualar okunur, muska yaptırılır. (K4, K7, K12)
- Çocuğun yaşaması için genellikle çocuğa dini isimler konur. Adak adanır. (K18, K24)
- Yürüyemeyen çocuğun köstekli olduğuna inanılır. Bu sebeple yaşı geldiği halde yürüyemeyen çocuğa köstek kesme uygulaması yapılmaktadır. Cuma günü cami avlusunda çocuğun ayakları arasına ip bağlanır. Camiden çıkan ilk kişiye bu ipi kesmesi istenir. Bu uygulamaya köstek kesme denir ve bu

şekilde çocuğun ayaklarındaki bağı açılacağına inanılır. (K11, K13, K20, K22)

- Yürüyemeyen çocuğun ayaklarına çiğ et ve ıslatılmış ekmek sarılırdı. (K17, K29)
- Konuşamayan çocuğa bülbülün su kabından çocuğa üç damla su içirilirdi. (K4, K7, K17, K25)
- Çocuğun konuşamamasının sebebinin dil altı bağı olduğu düşünülürdü. Bu sebeple çocuğun dil altı jilet ile biraz kesilirdi. (K5, K14)
- Konuşamayan çocuk için kurban bayramında kesilen kurbanın dili pişirilip yedirilirdi. (K5, K14, K18, K29)
- Çok fazla ağlayan çocuğa cuma günü öğlen ezanı vakti terlikle ağzına vurulurdu. (K5, K10, K14, K17)
- Yaşayamayan, yürüyemeyen, konuşamayan ve aydaş çocuklar için yörenin bilinmiş hocalarına dualar okutulur ve muska yazdırılır. (K11, K15, K22)
- Aydaş çocukların hastalıktan kurtulamamalarının sebebi nazar ya da bazı ritüellere karşı çıkmanın sonucu olarak görülür. Örneğin çocuk çok göz önünde olduğu için nazar değer ve sürekli hastalık sahibi olup gelişimi geride kalabilir. Ya da kırklı bir kadın loğusalığı boyunca başka bir kırklı kadınla karşılaşırsa kırkları karışır. Bu durum da çocuğun aydaş olmasına sebep olabilir. Boratav'da aydaşlığı kırkı içinde başka kırklı bir çocukla rastlaşmış olmaya bağlamaktadır. (K7, K4, K20, K24)
- Konuşamayan ve aydaş çocuklar babaları tarafından mezarlığa götürülür. Boş bir mezarlığın içerisine çocuk konarak bir gece orada yatılır. Ertesi gün çocuk mezardan alındığında hastalığının biteceğine inanılır. (K5, K14, K16)
- Çocuğa verilen dini ve tarihi isimlerin ağır anlamlarından dolayı çocuğunun yaşamadığı düşünülür. Adı ağır geldi taşıyamadı denir ve bir sonraki çocuklara daha basit anlamı olan ad verilir. (K8, K13)
- Konuşamayan çocuklara güvercin yumurtası yedirilirdi. (K1, K7, K23)

3.3.8 Nazardan Koruma

Türk Dil Kurumu'na göre nazar, belli kimselerde bulunduğu inanılan, kıskançlık ve hayranlıkla bakıldığında insanlara, eve, mala, mülke hatta cansız nesnelere kötülük verdiği inanılan uğursuzluk olarak tanımlanmaktadır. Tüm İslam ülkelerinde olduğu gibi Türkiye'de de nazar inancı oldukça yaygındır. İnsanların nazardan öldüklerine rastlanılmaktadır. Halk arasında kullanılan "deveyi kazana, insanı mezara" deyimini nazarın öldürücü gücünü anlatmaktadır. Bu öldürücü güç çocuklar için büyük bir tehlike taşımaktadır. Bu nedenle çocuk sahibi aileler çocuklarını bu gücün etkilerinden korumak için birçok çareye başvurumaktadırlar.(Örnek 1977: 167-169).

Halk arasında herkesin nazarının değdiği inanılmaz. Bazı kişilerin olaylara iyi niyetli ve güzel baktıkları için nazar değecekleri düşünülmez. Nazarı değen kişiler aslında belirlidir. Bu kişiler karşı tarafa olumlu ya da olumsuz ne söylese söylesin mutlaka nazar bırakırlar. Hatta bu kişiler yorum yapmasa dahi bakışları ile de nazar değebilirler. Bölgede nazar inanışları ve buna karşı yapılan uygulamalar şunlardır:

- Kırmızı rengin nazarı çektiği düşünülür. (K1, K2, K7, K8, K10, K14, K15, K20, K22, K27, K29)
- Renkli gözlü kişilerle konuşulurken dikkat edilir. Bu kişilerin etrafa nazar saçtıklarına inanılır. (K2, K17, K22, K24, K25)
- Karşı tarafı çok öven kişinin nazar taşıdığı düşünülür. (K1, K17, K19, K28)
- Karşı tarafın olumlu bir olay ya da durumuna maşallah denmediğinde nazar değeceğine inanılır. (K1, K2, K7, K8, K10, K14, K15, K20, K22, K23, K25 K27, K29, K30)
- Kırklı iki kadın bir araya gelirse birbirlerine nazar değerler. (K1, K5, K25)
- Nazar değmesin diye yakaya mavi boncuk takılır ya da boyuna cevşen asılır. (K4, K10, K11, K17)
- Nazar değeceğine inanılan kişi ile konuştuğundan sonra poponun kaşınması gerekir. (K4, K11, K13, K15, K25)
- Nazara karşı hassas olan kişilerin evden çıkmadan ayetel kürsi okuması söylenir. (K1, K3, K10, K21, K30)

- Üzerlik otu tavada yakılır ve ev içinde kokusu hissedilene kadar tutulur. Üzerlik kokusunun haneyi nazardan koruduğuna inanılır.(K12, K13, K18, K20)
- Kurşun döktürülür. Bir tavada kurşun eritilerek kişinin başının üzerinde gezdirilir. (K4, K17, K29)

3.3.9 Sünnet Töreni

Sünnet kelimesi Arapça bir kelime olan “sünen” kelimesinin çoğuludur. Sünnet kelimesinin ilk anlamı “iyi ahlak, iyi tabiat”tır. Kelimenin ikinci anlamı “Hz. Muhammet’in sözleri, işleri ve tasvipleri (misvak kullanma, cemaatle namaz kılma vb.)” son anlamı ise “çocuğu sünnet etme”dir (Devellioğlu 1996: 971).

Sünnet töreninin yapılması için uygun bir zamana ihtiyaç vardır. Sünnet genellikle 3-10 yaş aralığında yapılmaktadır. Ağrının en az hissedildiği zaman olarak düşünülen nar ağacının çiçek açtığı mayıs ayında çocuklar sünnet ettirilirdi. Bahar ayı geldiğinde abdallar çocukları sünnet etmek için köyleri gezerdi. Ayrıca okulun tatilde olduğu yaz ayları da ailelerin çocuklarını sünnet ettirdikleri bir dönemdir. Bazı aileler ise yaylara çıktığında sünnet yaptırmaktadırlar. Bunun sebebi ise havanın yaylada daha serin olması ve okulun tatilde olmasıdır (Doğaner 2006: 98).

Sünnet töreni toplumumuzda önemli bir yere sahiptir. Evli çiftler erkek çocuk sahibi olarak kazandıkları statülerini çocuğun erkeklığe adımının ilk aşaması olarak görülen sünnet töreni ile tam anlamıyla pekiştirmektedirler. Aileler kazandıkları statüden vazgeçmemek adına maddi manevi her anlamda bu gibi törenlere önem vermektedirler. Genellikle büyük bir tören şeklinde kutlamalar yapılmaktadır. Tantanalı bir sünnet töreniyle hem aile üyeleri bulunduğu grup içerisindeki saygınlığını tazeler ve artırır, hem de çocuğunun mürüvvetini görür. Çünkü çocuğun bakımı, sünneti ve evlendirilmesi ana ve babanın boynuna borçtur. Ana ve baba ekonomik koşullarının elverdiği ölçüde bu sorumlulukları yerine getirmekten büyük bir mutluluk duyar. Hatta bu amaçla ekonomik durumunu zorladığı ve borca girildiği de olmaktadır (Örnek 1977: 174).

Araştırma sahamız Gümüşler’de sünnet ettirilme yaşı genellikle 7-10 yaş aralığıdır. Son yıllarda bu yaş aralığı daha küçük yaşlara kaymaktadır. Hatta doğum sonrası hemen sünnet ettirilme de görülmektedir. Sünnet yaşı kaç olursa olsun törenler her zaman önemini korumaktadır. Yapılan görüşmeler sonucunda katılımcıların çoğu sünnet töreninin Gümüşler’de toplu olduğunu söylemişlerdir. Genellikle bahar ve yaz aylarında başka kasabadan gelen ya da Gümüşler’de olan bir sünnetçi tarafından o dönem sünnet olacak bütün çocukların sünneti gerçekleştirilmektedir. Son yıllarda daha çok hastane ortamında ve doktor tarafından sünnet ettirme tercih edilmektedir. Bu tören genellikle Gümüşler’in orta noktası olan köy kahvesinin önünde olmaktadır. Bunun dışında kendi evlerinin önü ya da bahçesinde, kasabanın düğün salonunda ve sokakta sünnet töreni yapanlarda olmaktadır. Sünnete çağırma tellallar ile sağlanmaktadır. Ayrıca camiden sünnet anonsları yapılarak da bütün Gümüşler halkı sünnet törenine çağırılmaktadır. Törene çağırmada hiçbir ayırım yapılmaması birlik ve beraberliğin güçlenmesine vesile olduğu gibi küs olanların da birbirleriyle barışmalarına vesile olmaktadır.

Müslüman halk arasında sünnet, İslamiyet’in önemli şartlarından biri kabul edilmektedir. Sünnet olmayan kişi Müslüman sayılmaz. Bu yüzden bu merasim özel olarak kutlanır ve “küçük düğün” olarak adlandırılmaktadır (Yoloğlu 1999: 139). Gümüşler’deki sünnet törenleri de genellikle düğün havasında geçmektedir. Bazı aileler düğün yerine sadece mevlit okutturmayı uygun bulmaktadır. Mevlit ile olan sünnet törenlerinde dualar okunduktan sonra gelen misafirlere lahmacun ve ayran dağıtılmaktadır. Yemek sonrası hediyesini veren misafirler sünnet evinden ayrılmaktadır. Düğün olarak yapılan sünnetlerde çocuk gezdirme adeti geçmişten günümüze halen devam etmektedir. Bütün aile yakınları arabaları ile gelerek konvoy halinde Gümüşler’in çevresinde gezilmektedir. Bu gezintiye konvoyun en önünde davul ve zurna ekibi ile kameraman eşlik etmektedir. Geçmiş yıllarda ise çocuk gezdirme at arabaları ile yine aynı şekilde yapılmaktaydı. Ailenin maddi durumuna bağlı olarak sünnet törenlerinin geneli yemekli olmaktadır. Yemek sonrası mutlaka davul ve zurna çalınarak oyunlar oynanmaktadır.

Sünnet törenlerinde çocuğun ailesi kadar kirve de bazı yörelerde önem taşımaktadır. Türk Dil Kurumu'na göre kirve, sünnet çocuğunun bütün masraflarını üstlendikten sonra sünnet sırasında çocuğu kucağına alarak elini, kolunu tutan ve bütün hayatı boyunca çocuk üzerinde babasına yakın hak taşıyan kimsedir. Gümüşler'de kirvelik bazı ailelerde bulunmaktadır. Kirve olan kişi sünnetin tüm masraflarından yükümlü olmasa da aileye maddi yardımda bulunur ve tören hazırlığı süresince desteğini esirgemez. Bu sebeple hem çocuk hem aile hayatları boyunca kirveye saygı ve sevgide kusur etmemeye özen göstermektedir.

3.3.10 Askerlik

Hayatımızın geçiş evreleri içinde askerlik önemli bir yere sahiptir. Erkek çocuğunun erkeklığe ilk adımı sünnet ikinci adımı ise askerlik olarak görülmektedir. Küçük yaştan itibaren aile ve çevresi tarafından askerliğin önemi anlatılarak yetişen çocuk, yaşı geldiğinde askerliğe tamamen hazır olmaktadır. Askerlik vatani bir görev olarak görülür. Bu nedenle anne baba tarafından çocuğunun askerliğini başarılı bir şekilde bitirmesi büyük bir gururla karşılanır.

Araştırma bölgesinde evlenmenin en önemli şartı askerlik olarak görülmektedir. Askerliğini yapmamış olan erkeğe kız verilmez. Ulaşımın günümüz gibi kolay olmadığı geçmiş yıllarda kasaba halkı hayatları boyunca Gümüşlerden dışarı pek fazla çıkmamışlardır. Askerlik dönemi erkeğin farklı bir şehir gördüğü ve farklı kültürleri tanıdığı bir süreç olmuştur. Erkeğin bakış açısını değiştirdiği, karakterinin oturduğu ve en önemlisi sabrı öğrendiği zaman olarak görülmektedir. Askerliğin kişi üzerinde bu derece etkili olmasının sebebi günümüzden daha uzun süren askerlik süreci ile kişinin karakterinin tam olgunlaşmadığı ve değişebileceği genç yaşta gidilmesi olarak görülmektedir.

Görüşmecilerimizden edinilen bilgilere göre eskiden askere aynı yıl birkaç kişi gitmektedir. Az kişinin gitmesi sebebiyle askeri sadece ailesi değil tüm Gümüşler halkı benimsemektedir. O dönem askere gidecek olan herkes her gün birinin evinde yemeğe davet edilmektedir. O akşam daha önce askerlik yapmış olanlar yeni gidecek olan

askerlere bazı tavsiyeler bulunurdu. Yemeğe davet eden aile aynı zamanda askere havlu, çorap, çamaşır gibi hediyeler vermektedir. Asker misafirlikten ayrılırken mutlaka herkesten helallik istemektedir.

Günümüzde çok fazla yapılmasa da geçmişte askere gidecek olan herkese asker kınası yapılmaktaydı. Asker vatanına kurban olsun düşüncesinden dolayı kına yakılmaktadır. Asker kınasının amacı askerin eş, dost ve arkadaşları ile birlikte eğleneceği bir ortam oluşturmaktır. Bu sebeple kına gecesinde davul ve zurnalar ile geç vakitlere kadar eğlenilir. Kına yeri genellikle köy kahvesinin önü, askerin evinin önü ya da boş bir ambardır. Kına gecesi sonrası ilk cuma günü askerler ve arkadaşları topluca camiye gidip namaz kılmaktadır. Cami sonrası ise köy mezarlığına gidilip ve dualar edilmektedir. Ertesi gün asker kendi ailesi ile vedalaşıp helallik istemektedir.

Askeri, yakın arkadaş ve akrabaları evinden alıp otobüs terminaline götürür. Terminale varınca askerin omzuna Türk bayrağı örtülerek havaya atılır. Bu sıralarda “En büyük asker bizim asker”, “vatan sana canım feda” ve “her şey vatan için” diye tezahüratlar yapılmaktadır. Otobüs terminalden ayrıldıktan sonra yolcu eden herkes askerin ailesinin evine tekrar gider. Askerin yakınları aileyi teselli eder ve geç vakte kadar yalnız bırakmazlar. Özellikle ilk birkaç hafta aileye devamlı “Allah kavuştursun” ziyaretinde bulunulur.

Asker arkadaşlıkları oldukça önemlidir. Uzun süre aynı yerde yaşama kişilerin paylaşma, fedakârlık ve sabır duygularını geliştirir. Bu süreç içerisinde birbirlerinden başka dayanakları olmaması da karşılıklı ilişkileri güçlendirmektedir. Askerlik bittikten sonra arkadaşlıklar devam eder ve ileride ailecek görüşülmeye başlanır. Erkek görüşmecilerin çoğu asker arkadaşlarıyla halen görüştiklerini ve kendileri için oldukça değerli olduklarını söylemişlerdir. Ancak günümüzde kısa süreli askerlik yapan kişilerin bu samimiyetleri çok fazla olmamaktadır.

IV. BÖLÜM

4. EVLENME

Toplumun ayakta tutan en önemli unsurlardan biri ailedir. Aile kurumunun oluşması ise evlilik ile olmaktadır. Aile ve evlilik birbirini tamamlayan iki temel kavramdır. Evliliğin bir kurum olmasına karşılık aile, toplum içinde en küçük ve en temel sosyal grup ya da birliktir. Aile denilen sosyal birliğin kurulması için gerekli bütün yolları, kuralları içeren sosyal kuruma evlilik denir (Giddens 2000: 148).

Yaşamın ikinci geçit dönemi olan evlenme, gerek kızın ve erkeğin sosyalleşme sürecinin önemli bir aşamasını oluşturması, gerekse aileler arası kurulan dayanışmayı, toplumsal ve ekonomik ilişkiyi belirlemesi ve düzenlemesi bakımından her zaman önemli bir olay olarak görülmüştür. Dünyanın her yerinde bağlı bulunduğu kültür tipinin öngördüğü belirli kurallara ve kalıplara uydurularak gerçekleştirilen evlenme olayı, özellikle tören, adet, gelenek ve görenek bakımından zengin bir tablo çizmektedir. Ayrıca toplumların tarihsel boyutları, ekonomik yapıları, yerleşim düzenleri, üretim ilişkileri, gelenekleri, kısacası kültürleri evlenme biçimleri belirlemektedir (Örnekle 1977: 185).

Evlilik, neslin devamı ve ailelerin beklentisi olarak düşünülse de psikolojik etkisi yadsınamaz. İnsanoğlu tek başına yaşamaya uygun bir varlık değildir. Bu sebeple evlilik kişinin her daim yanında olabileceği bir yoldaş edinme yolu olarak görülmektedir. Kişi, evlilik ile toplum içinde kendini yeniden konumlandırır. Bu geçiş sürecinde toplumdan topluma değişen inanç ve ritüeller vardır. Bu inanç ve ritüeller düğün öncesi, düğün sırası ve düğün sonrası olarak üç başlık altında incelenmektedir.

4.1 Düğün Öncesi

Her yörenin kendine has örf, adet, gelenek ve görenekleri vardır. Evlilik her ne kadar aile içi bir durum olarak görülse de toplumsal yanı da görmezden gelinemez. Kişi evlilik çağına yaklaştığında düğün süreci düşünölmeye başlanır. Buna bağılı olarak bazı inanç ve ritüeller yapılır. Yapılan bu inanç ve ritüeller yörenin düğün kültürünü oluşturmaktadır.

4.1.1 Gelin ve Damatta Aranan Özellikler

Toplumumuzda evlilik bir kez olsun düşüncesi ile yapılmaktadır. Kişi ömür boyu mutlu olabileceğı özelliikte biriyle evlenmek ister. Eş seçimi genellikle aile büyükleri tarafından yapılmakta olup az da olsa kişinin kendi seçimine de bırakılmaktadır. Araştırma bölgesinde evlenecek kişiyi en iyi tanıyan yine o kişinin ailesidir görüşü hakimdir. Bu sebeple aile büyükleri kendi çocuklarının karakterine ve beğenisine en uygun kişiyi bulmaya çalışmaktadır. Eş seçimi için bazı ortamlara özellikle dikkat edilmektedir. Bu ortamlar düğün, nişan, kına, asker uğurlama gibi toplu alanlar, gün adı verilen eş, dost ve akraba buluşmaları ve bayram ziyaretleri olabilmektedir.

Eskiden her evin içinde sıcak su olmadığı için yakın kadın akraba ve komşular toplu olarak yıkanırıldı. O evde genç bir kız varsa gelin arayan büyükler belli etmeden kızı incelerdi. Kızın vücudunda herhangi bir sıkıntı olup olmadığını bu şekilde görürlerdi. Bunun dışında gelin olacak genç kızın el ve parmaklarının küçük olmaması istenirdi. Çünkü küçük eli olan kızın iyi iş ve yemek yapamayacağına inanılmaktadır. Zayıf kadınların sağlıklı çocuk doğuramayacağı düşünöldüğünden gelin adayının hafif kilolu olmasına dikkat edilirdi. Benzer bir şekilde eskiden genellikle geniş aile şeklinde yaşandığı için ev ve bahçe işi çok olmaktadır. Gelinin bu işlere yardımcı olması istendiğı için sıska kadın tercih edilmezdi.

Oğluna kız arayan anne, gelin adayında bazı özellikler arar. Gelin hanım ev işlerinde becerikli olmalı, temizlik ve düzene dikkat etmeli, güler yüzlü olmalı, gelen

misafirleri güler yüzle karşılamalı ve en iyi şekilde ağırlamalıdır. Bunların yanı sıra gelin adayının dinî bilgilerinin yeterli olmasına ve güzel olmasına da dikkat edilir. Büyüklerine karşı saygılı olmayı bilen, hoşgörülü, kibar, nazik, kültürlü, dedikodu yapmayan, marifetli, yaptığı-ettiği yenilip içilen, temiz, namuslu olması özelliklerini aramaktadırlar. Damat adayında aranan özellikler ise evini geçindirecek ve kimseye muhtaç olmayacak bir işinin olması, kötü alışkanlıklarının bulunmaması ve mâzisinin temiz olmasıdır (Eroğlu 2003: 97).

Gelin ve damada yönelik istenilen özellikler küçük yaştan beri toplumsal söylemlerle belirtilmektedir. Örneğin yemekte tabağını tam bitirmeyen çocuğa “tabağını iyi sıyırmazsan nişanlın çirkin olur” denir. Sofrada yemek yenirken gelen bir misafir olduğunda “kaynanan seni sevecek tam da yemek yiyorduk” diyerek yemeğe davet edilir. Genel olarak Gümüşler’de evlenilecek gelin ve damatta şu özellikler aranmaktadır:

- İyi huylu ve dürüst olmalıdır. (K1, K2, K5, K7, K11, K16, K18, K20, K21, K22, K24, K25, K27, K28)
- Dinine bağlı ve inançlı olmalıdır. (K6, K7, K15)
- Damadın gelini geçindirebilecek ölçüde maddi kazancı olmalıdır. (K17, K18, K22, K29)
- Damat askerliğini tamamlamış olmalıdır. (K2, K3, K5, K6, K16, K19, K30)
- Gelinin çok zayıf olması tercih edilmez. Etine dolgun ve yüzü güzel olmalıdır.
- Aile terbiyesi almış olmalıdır. (K5, K6, K22, K23, K26)
- Köklü bir aileye sahip olmalıdır. (K10, K11, K14)
- Damadın yaşı gelinden büyük olmalıdır. (K2, K3, K8, K10, K14, K16, K18, K19, K20, K24, K30)
- Damadın içki, kumar gibi kötü alışkanlıkları olmamalıdır. (K3, K5, K13, K14, K24, K25, K27)
- Kız ve erkeğin aynı din ve mezhepten olmasına dikkat edilir. (K1, K2, K26, K27, K30)
- Gelin yemek yapma, dikiş dikme, ev ve bahçe işlerini bilmelidir. (K3, K5, K16, K17, K19, K26)

- Sabırlı ve fedakâr olmalıdır. (K2, K5, K6, K19, K27)
- Çocukları sevmeli ve çocuk sahibi olmayı istemelidir. (K1, K9, K10, K24)
- Büyüklerine karşı saygılı olmalıdır. (K4, K5, K15, K18)
- Farklı şehir ve kültürden olmaması istenir. (K2, K6, K16, K18, K19, K21, K26, K27)

4.1.2 Evlenme Biçimleri

Türkiye’de kültürel değişimlerin daha net görüldüğü büyük şehirlerde anlaşarak evlenmeler giderek yaygınlaşırken, gelenekselliğin ağır bastığı yerlerde görülen evlenme biçimlerinin başında görücülük gelmektedir. Görücülüğün aslını, evlenilecek erkeğin aile, akraba ve komşularından seçilen birkaç kadının daha önceden üzerinde durulan ya da tanıdıklarca önerilen kızın evine ziyarete gidilirdi. Bu ziyaretin amaca hem kızı yakından tanımak hem de aileye niyetlerini belli etmektir. Görücüler kızı görüp olumlu bir yargıya vardıldıktan sonra daha ayrıntılı bilgi edinmek için ziyaretlerini bitirirler. Görücülük yoluyla evlenme biçiminde evlenecek erkek ve kızıdan çok ailelerin girişimi, beğenisi ve isteği rol oynamaktadır (Örnek 1977: 185-186).

Araştırma bölgesinde en yaygın görülen evlenme biçimi görücü gitmedir. Kız ve erkeğin birbirini görüp beğenebileceği ortam pek fazla olmamaktadır. Gelin olma yaşı gelen ve beğenilen kızlar genellikle kulaktan kulağa erkek annelerine anlatılırdı. Erkek anneleri kız evine görücü bakmaya gider ve her iki ailede olumlu bakıyorsa isteme için gün verilirdi. Gümüşler’de görücülük halen oldukça yaygındır. Günümüzde görücü usulünde geçmiş yıllardan farklı olarak evlilik konusunda kız ve erkeğin fikri alınmaktadır.

Gümüşler’de akraba evlilikleri de oldukça yaygındır. İki tür akraba evliliğinden söz etmek mümkündür. Bunlardan biri amcakızı ile amcaoğlu ya da teyzekızı ile teyzeoğlu arasında gerçekleşen aynı cinsten kardeşlerin çocuklarının evliliğini ifade eden paralel kuzen evliliğidir. İkincisi ise dayıoğlu ile halakızı ve halaoğlu ile halakızı arasında gerçekleşen ayrı cinsten kardeşlerinin çocuklarının evliliğini ifade eden çapraz kuzen evliliğidir (İnan 2000: 49-53). Akraba evliliklerinin tercih edilmesinin

sebeplerinden biri ailenin farklı kültürden insanlarla bir arada olmaktan çekince duymasdır. Aile büyükleri “huyunu suyunu bildiğimiz kendi ailemizdeki kızıdan/oğlandan zarar gelmez” düşüncesi ile akraba evliliklerine sıcak bakmaktadır. Akraba evliliklerinin tercih edilmesindeki bir diğer sebep malın bölünmemesidir. Bu durum genellikle tarla, bağ ve bahçesi olan varlıklı aileler için mallarını korumaya yöneliktir. Gümüşler’de bu tür evliliklere yönelim son yıllarda oldukça azalmıştır. Bunun en büyük sebebi akraba evliliğinden doğan çocukların engelli olma ihtimalinin göz önüne alınmasıdır. Günümüzde akraba evliliği düşünenler de televizyon ve radyolarda akraba evliliklerinin sakıncalarıyla ilgili yapılan yayınların ve çevrede görülen olumsuz örneklerin etkisiyle evlilik öncesinde kan tahlili yaptırmakta, kan gruplarıyla ilgili bir problemin yaşanmayacağı öğrenildikten sonra iş ciddiyet kazanmaktadır (Doğaner 2006: 114).

Eskiden evlilik konusunda sadece anne babanın dediği olup kız ve erkeğin görüşlerine fazla önem verilmezdi. Anne ve babanın evlendireceği kızını beğenmeyen erkekler başka bir kızını kaçırmaya veya erkeği beğenmeyen kızlar başka bir erkekle kaçarlardı (Akmataliev 2001: 73). Kız kaçırma, kızın rızası alınarak ya da alınmayarak yapılabilir. Araştırma bölgesinde kızın rızası ile kaçırılarak yapılan evlilikler geçmiş yıllarda az da olsa görülmektedir. Bu tür evliliğe başvurulmasının önemli bir nedeni erkeğin maddi durumudur. Erkeğin evleneceği kızına bakabilecek maddi bir durumu yok ise kızın ailesi bu evliliği uygun görmez. Ayrıca eskiden yaygın olan başlık parasını veremeyecek durumda olan erkek kızını kaçırma yoluna başvurmaktadır. Kızını kaçırarak evlenen erkek hem düğün masraflarından hem de başlık parasından kurtulmuş olur. Ancak bu durum kızın ailesi ile ilişkilerini oldukça olumsuz etkiler hatta yıllarda sürececek olan küskünlüğe de yol açabilmektedir.

Araştırma bölgesinde eskiden daha sık görülmekte olan bir diğer evlilik biçimi ise berdelidir. Berdel, başlık sorununu ortadan kaldıran hem kızını hem oğlunu bulanan iki ailenin karşılıklı olarak çocuklarını evlendirmesidir. Böylece bir aile diğer bir aileye kızını verir ve oğluna da o ailenin kızını almış olur (Altun 2004: 229). Bir aileye gelin gelen kişi eğer o evde görüncesi varsa ve onunla iyi geçiniyorsa erkek kardeşine kız ararken görüncesini kendi kardeşine uygun gördüğü olabilmektedir. Bu şekilde yapılan

evliliklerin birindeki anlaşmazlık diğerini de etkileyebileceği endişesiyle toplum bu tür evlilikleri çok fazla tasvip etmez (Doğaner 2006: 115). Berdel usulü evliliklerde başlık parası ödenmediği için bu durum maddi olarak aileleri oldukça rahatlatmaktadır. Bunun dışında Gümüşler’de ailelerin ortak bir iş yapacak olması sebebiyle malın bütünlüğünü koruma düşüncesi ve gelin/damat alınan ailenin karakterinin çok beğenilmesi sebebiyle yine aynı aileden gelin/damat alınmak istenmesi sebebiyle berdel yapılmaktadır. Görüşmecilerimizin çoğunun tanık olduğu berdel evlilikleri ileride aileler arası kıskançlık ve anlaşmazlığa sebep olduğu için mutlu bir şekilde devam etmemiştir.

Çocuk sahibi dul kadının dul bir erkekle ya da çocuk sahibi dul erkeğin dul bir kadınla evlenmesi taygeldi evlilik biçimidir. Kadının bu evliliği yapmasının sebebi çocuklarına bakacak maddi gücünün olmaması ve “başında bir erkek olması gerektiği” düşüncesidir. Erkek ise daha çok çocuklarına ve evine destek amacıyla bu evliliği yapmaktadır. Dul bir kadın ya da erkek tekrar evlenmek için kendi gibi evlilik tecrübesi olan dul birini tercih etmektedir. Benzer sıkıntı ve zorlukları yaşamış olmanın kişileri daha anlayışlı yapacağı düşünülür. Araştırma bölgesinde bu evlilik biçimleri dışında beşik kurtmesi ve çok eşli evlilikler uygun görülmemektedir.

4.1.3 Evlilik Çağı ve Evlenme İsteği

Toplumumuzda evlilik yaşını biyolojik olgunluk ile birlikte psikolojik hazırbulunuşluk durumu belirlemektedir. Bu durum yöreden yöreye farklılık göstermektedir. Araştırma bölgemizde evlilik yaşı ile ilgili düşünceler geçmişten günümüze oldukça değişime uğramıştır. Eskiden 14-15 yaşlarında kızların, 17-18 yaşlarında ise erkeklerin evlenmesi yöre halkı tarafından uygun görülürdü. Bu yaşların belirlenmesinde eğitimin genellikle kızlarda ilkokul, erkeklerde ise ortaokul ya da lise düzeyine kadar olmasının etkisi vardır.

İlkokul eğitimini tamamlayan kız birkaç yıl annesinden ev ve bahçe işlerini öğrendikten sonra evlenme için yeterliliğe ulaştığı düşünülmektedir. Erkekler için eğitimini tamamladıktan sonra iyi ya da kötü bir iş yapıyor olması beklenir. İş bulamayanlar ise babaları ne iş yapıyorsa ona yardımcı olmaktadır. Eskiden evlendikten

sonra erkeğin ailesinin yanında oturacağı ve bütçeleri ortak olacağı için erkeğin yeni bir iş sahibi olmak yerine babasıyla birlikte çalışıyor olması olumsuz karşılanmazdı. Bu yaş eğitime verilen önemin artmasıyla birkaç yaş artmıştır. Gümüşler’de lisenin olmaması ve kızların lise okumak için Niğde’ye git gel yapması hem kendi hem ailelerinin bakış açılarını değiştirmiştir. Bu durum son yıllarda 18 yaş altı evlenmenin ayıplandığı bir hale dönüşmüştür.

Evlenme isteği çoğu zaman kız ya da erkek tarafından söylenmezdi. Aile büyükleri evlenilecek uygun bir adayı bulduğunda çocuğuna durumdan bahseder ve hazır olmasını dile getirirdi. Böyle bir durum olmadan kız ya da oğlan evlenmek isteğini belli ettiği bazı hal, hareketler ve söylemleri şunlardır:

- Aile büyüklerine yalnızlıkta şikâyet ederler. (K5, K7, K17)
- Erkeklerin babalarının yanında tesbih sallaması evlenmek istediğine yorulmaktadır. (K2, K5, K19, K26)
- Aile ile birlikte yaşamaktan mutsuzluk duymaya başlarlar. (K9, K10, K15)
- Kendi evleri ile ilgili hayaller kurup bunları anlatırlar. (K7, K10, K14, K27)
- Kızlar, iyi yemek yaptığını, ev ve bahçe işlerini öğrendiğini ailelere belli ederler. (K5, K21, K22, K29)
- Erkek sofrada pilava kaşık saplarsa artık evlenmek istediği anlaşılır. (K3, K5)
- Eğer kızın sevdiği bir erkek var ise onu gördüğü an ya mendil ya yazma vererek kendisiyle evlenmek istediğini ima eder. (K8, K9, K10, K11, K23)
- Kızlar ailesinin evinde sessiz, asık suratlı ve sinirli davranmaya başlar. Erkekler ise ailesinin evine geç gelmeye ve daha az vakit geçirmeye başlar. (K1, K3, K8, K12, K21, K22, K29)

Çocukluktan çıkıp ergenliğe giriş kızın davranışları, bağımsızlığı sınırlandırılır. Kızın herkese itaat etmesi, az konuşması, utangaç olması beklenir. Kız bu dönemde dışarıya gönderilmemeye başlanır. Sadece çarşı ya da pazara annesine yardımcı olmak amacıyla çıkar. Ergenlik döneminde erkekler ise asabileşir. Büyüklere kafa tutup, saldırgan tavırlar takınırlar. Çocuk olmadıklarını her fırsatta dile getirirler. Genç ahlakının bozulmaması için erken yaşta evlendirilir (Tezcan 1998: 64-65).

Evlenme isteğini beyan etme konusunda erkekler kızlara göre daha rahattır. Kızlar evlenme isteklerini hal ve hareketleriyle ailesine ima edebilirken sözlü olarak sadece anne ya da ablasına anlatabilirdi. Anne de kızının bu isteğine karşılık eşinin ağzını yoklar, kızının evlenmesine müsait edip etmediğini öğrenmeye çalışırdı. Eğer baba onay veriyorsa etrafa haber salınır ve görücü beklenildiği söylenirdi. Eğer kızın sevdiği biri var ise ailenin onayı dahilinde ilk görücüye o gelirdi. En son babanın kararı etkili olurdu. Son yıllarda babanın kızının fikrini sorarak hareket ettiği de olmaktadır.

4.1.4 Kısmet Açma

Toplum tarafından evlenilmesi gereken yaş aralığında evlenmemiş olan kız ve erkeğin kısmetinin kapalı olduğu düşünülür. Kısmetin kapalı olması doğuştan olabileceği gibi kişinin hal ve hareketlerinden dolayı sonradan da kapanabilmektedir. Kişinin kısmeti yapılacak olan inanç ve uygulamalarla açılabilir.

Yapılan görüşmeler sonucu geçmiş yıllarda kısmet açma ile ilgili pek bir şey yapılmadığı anlaşılmıştır. Bunun sebebi erken yaşta kız ve erkeğin birbirini görmeden yaptığı evliliklerdir. Eş seçiminde biraz olsun çiftlerin fikirlerinin alınmaya başlandığı sonraki yıllarda ise görücü gelmeyen ve kimseyi beğenmeyen kişiler için kısmet açma uygulamaları yapılırdı. Ayrıca başından kötü bir evlilik geçmiş ya da sürekli olumsuzluklar yaşayan kimselerin de kısmetinin bağlı olduğu düşünülürdü. Buna bağlı olarak yapılan inanç ve uygulamaları şu şekilde sıralayabiliriz:

- Cami önünde bir Cuma çıkışında kilit açtırırlardı. (K12, K13, K20, K22)
- Anneler kısmetinin bağlı olduğunu düşündüğü kızlarına düğüm veya yumak ipi çözdürürdü. (K18, K19, K29)
- Aile büyükleri tarafından 4444 tane Salat-ı Tefriciye okunurdu. (K1, K3, K7, K9, K11, K14, K18, K19, K22, K25, K27)
- Geçmişte birinin evlilik konusunda ahını aldığı düşünülüyorsa gidip o kişiden helallik istenir. (K6, K7, K8, K20, K22, K30)
- Türbe ve yatır ziyaretleri yapılır, dualar edilir. (K1, K2, K3, K5, K9, K17, K19, K23, K23, K27)
- Herkesin dilek dilediği bir ağaca çaput bağlanır.(K6, K7, K9, K11, K16, K19)

- Yakın akraba, arkadaş ya komşusunun nişan kurdelesinin ucundan kesilerek yutulur. (K21, K22, K24)
- Gelinin ayakkabısının altına ismi yazdırılır.(K8, K9, K15, K21, K22, K24)
- Adak adanır. (K10, K13, K21, K22)

4.1.5 Görücü Gitme ve Kız İsteme

Oğullarını evlendirmek isteyen aileler akrabalarından, komşularından, yakın çevrelerinden başlayarak kız aramaya çıkarlar. Bu konuda komşuları ve tanışları da yardımcı olur. Evlenecek delikanlıya kız aramak için başvuru adete görücü gitme denir. Evlenecek delikanlının daha önceden istediği biri varsa ilk önce oraya gidilir. Olumsuz cevap alındığı ya da alınacağı düşünüldüğü zaman başka adaylar üzerinde durulur (Örnek 1977: 90).

Gümüşler'de geçmişten günümüze en yaygın evlilik türü görücü usulü evliliklerdir. Görücülük ve dünürçülük birbirine çok karıştırılmaktadır. Araştırma bölgesindeki görüşmeler sonucunda yaşayan halkın bu kavramları çoğunlukla aynı anlamda kullandığı anlaşılmıştır. Yıllar içinde görücü gitme de değişen en önemli şey evlenecek kız ve oğlana fikirlerinin sorulması durumudur. Geçmiş yıllarda görücüye gitme ve kız isteme sadece aileler ile birlikte yapılmaktaydı. En son her şey karara bağlanıp nişan günü geldiğinde kız ve oğlan birbirini görmekteydi. Bu durum yıllar içinde değişmiştir. Artık kız ile oğlanın isteme öncesi kararlarının ne olduğu sorulmaktadır. Ancak genel olarak oğlanla ailesi istiyorsa ve kızın ailesi de evliliğe sıcak bakıyorsa kızın kararının çok da etkili olduğu söylenemez. Kız kendi fikrini beyan etse de ailesinin kızın iyiliğini daha iyi bildiği düşüncesiyle ikna edilmeye çalışılır.

Oğlanın aklında olan tanıdık bir kız var ise annesiyle paylaşır ve anne kızın annesiyle iletişime geçer. İlk görüşme genellikle kadınlar arasında geçer. Eğer görüşme olumlu geçtiyse kadınlar eşlerine durumdan bahseder. Oğlanın aklında kimse yoksa ve yaşı geldiyse etrafa evlenmek istediği haberi salınır. Bu haberi ileten kişilere aracı denir. Aracı, oğlana uygun bir gelin adayı bulduğunda oğlanın annesine iletir. Annenin de onayı var ise karşı tarafa yine aracı tarafından görücü gelmek istedikleri haberi iletilir.

Bazen bu durum görücülük adı altında olmadan ziyaret denilerek çat kapı da olabilmektedir.

Haberli görücülükte ailenin sözü geçen yaşça büyük kişileri bulunur. Buradaki asıl amaç kızı ve ailesini az da olsa tanıyabilmektir. Ailenin ve kızın üslubuna, kendi ailelerine uygun olup olmadığına dikkat edilir. Ayrıca kızın fiziğine, yüzüne alıcı gözüyle bakılır. Kendilerine hizmet etme şekli, oturması, kalkması, temizliği incelenir. Evi pis olan kızın annesine yardım etmediği, kendi evini de pis bırakabileceği düşünülür. Oğlan tarafı kızı beğendiye isteme için bir gün talep eder. Kızın ailesi ise daha ağırdan alarak düşünmek için süre ister. Eğer kızın ailesi de karşı tarafı beğendiye aracıyla istemeye gelebilecekleri konusunda haber yollar. Ancak kızın ailesi beğenmediyse bir bahane bularak aracıya iletir ve görücülüğü sonlandırır.

Gümüşler’de kız isteme özellikle ya perşembe ya da cuma günü yapılırdı. Erkek tarafı çiçek ve çikolata alarak ailesi ve yaşça büyük yakın akrabaları ile birlikte kızın evine gider. Kız tarafı da aynı şekilde karşılar. Ziyaretin sebebi belli olsa da ilk başta hâl hatır sorulur, ortak konulardan sohbet edilir. Genellikle Gümüşler içinden ya da yakın ilçe ve kasabalardan kız alınıp verildiği için ailelerin ortak konuları mutlaka olmaktadır. Eğer kızın istemedenden haberi var ise kahveleri kendi yapıp getirir. Kızın durumdan haberi yoksa ya da aile uygun görmüyorsa odasından dışarı çıkmaz. Kahveleri varsa ablası yoksa yenge ya da teyzesi yapar. Kahvenin bol köpüklü olması misafire verilen değeri belirler. Bu sebeple kahvenin köpüğüne özen gösterilir. Ayrıca damada tuzlu kahve geleneği geçmiş yıllardan beri süregelmektedir. İsteme işinin olumlu sonuçlanmasını isteyen kız evi tarafından aileye acı kahve, soğuk su gibi ikramlardan kaçınılır. “Ağız tadını” simgeleyen tatlı, şeker, lokum, çay gibi yiyecek ve içecekler sunulur (Eker 1997: 20).

Kahveler içildikten sonra oğlan tarafının en büyük kişisi “Allah’ın emri peygamberin kavli ile kızınız Ayşe’yi oğlumuz Mehmet’e istiyoruz” diyerek istemeyi gerçekleştirir. Kızın dede ya da babası sözü alarak kısa bir konuşma yapar. Aileler başlık ve mehir konusunda anlaşılırsa “hayırlı uğurlu olsun Allah utandırmasın” denerek kızı verdiklerini dile getirirler. Kızın fikrinin önemsendiği son yıllarda ise kızın

babası herkesin içinde “kızım gönlün var mı” diye sorar. Kız tebessüm edip başını aşağı eğerse gönlü var anlamına gelir ve baba kızını verir. Kızla oğlanın önceden anlaştığını aileler biliyor ve onaylıyorsa “gençler birbirini görmüş beğenmiş, bize de tamam demek düşer” diyerek kızını verdiğini söyler.

İstemenin ertesi gün tatlı yeme âdeti vardır. Kız tarafı isteme sonrası yakın akrabalarına “yarın kızımızın tatlısı var, buyurun gelin” der. Buna ağız tadı günü de denir. İsteme gerçekleşikten bir gün sonra oğlan tarafı yakın akrabalarıyla birlikte bir tepsi tatlı alarak kızın ailesinin evine tekrar gider. “Ağzımız tatlısın diye tatlı getirdik” diyerek eve girerler. Gün sonunda tatlı artarsa “falancanın kızının tatlısı alın afiyet olsun” denerek komşulara dağıtılırdı. Buradaki amaç isteme sonrası aileyi daha yakından tanımak ve ailevi ilişkilere güzel bir başlangıç yapmaktır. Aynı gün söz kesimi olur. Oğlanın dedesi ya da amcası dua ederek kız ve oğlana yüzüklerini takar. Allah tamamına erdirdin deyip nasihatler verir. Yüzükler takıldıktan sonra çiftler büyüklerden başlayarak el öperler. Söz kestikten sonra nişanın nerede, ne zaman ve nasıl olacağı aileler arasında konuşulur.

4.1.6 Nişan Süreci ve Yapılan Uygulamalar

Söz kesiminden sonra nişan yapılır. Nişan, düğüne kadar süreçte kişilerin birbirlerini daha iyi tanması ve düğün sürecinin görüşülmesi adına önemli bir adımdır. Araştırma bölgesinde nişan kız evinin sorumluluğundadır. Söz kesiminden ortalama bir ay sonra yapılır. Nişan, kız evi için oldukça önemlidir. Eskiden nişanların bir düğün havasında gerçekleştiği söylenmektedir. Son yıllarda söz ve nişan ayrımı kalmamakla birlikte genellikle nişan adı altında ikisi birlikte yapılmaktadır.

Nişanlılık süresinin belirli bir kuralı yoktur. Bu süre daha çok iki tarafın anlaşmasına bağlıdır. Askerlik, okul, gurbet, hastalık ve ölüm gibi özel durumlar nedeniyle süre kısalabilir ya da uzayabilir. Ayrıca ekonomik olarak ailelerin kendilerini hazırlayabilmesi de süreci etkiler. Kentlerde nişanlıların birlikte çıkmaları, gezmeleri olağan karşılanırken, geleneksel kesimde nişanlıların birbirlerini görmesi, konuşması ve

bir arada bulunması çoğu zaman aile üyelerinin izinleriyle olmaktadır (Örnek 1977: 194).

Gümüşler’de nişan töreni genellikle kız evinde, bahçesinde, sokakta ya da belediyenin düğün salonunda olurdu. Belediye düğün salonunun olmadığı eski yıllarda yazın sokakta kışın ise ambarda nişan olurdu. Hemen hemen her evin altında bir ambar bulunurdu. Ambar misafire uygun hale getirilir, sandıklar ters çevrilerek oturak yapılır ve nişan töreni burada olurdu. Nişan yüzüğünü oğlan tarafının yaşça en büyük kişisi takardı. Kısa bir konuşma yapar, dua eder ve hayırlı olsun dilekleriyle yüzüğü çiftin sağ el yüzük parmağına takardı. Nişan tepsisini kızın kardeşi ya da yengesi tutardı. Yüzükler takıldıktan sonra aile büyüklerinin eli öpülür ve duası alınırdu. Nişan yüzükleri takıldıktan sonra aile büyükleri ve yakın akrabalar sırasıyla çifte takı takarlar. Maddi durumu iyi olmayan aileler ise küçük altın ya da para takardı. Oğlan evinin kız evine göre daha fazla takı takması beklenirdi. Takı töreni herkesin içinde yapılırdı. Bunun nedeni kimin ne taktığının bilinmek istenmesidir. Çiftler arası bir sorun olup nişan bozulduğunda hem kız hem oğlan evi taktıkları takı ve verdikleri tüm hediyeleri geri alırlardı. Takı töreninden sonra nişan pastası, yemek ve ikramlar servis edilirdi. Daha sonra oyun havası çalınarak eğlence başlardı. Kız ve oğlanın nişan süreci içerisinde ramazan bayramı denk gelirse kızın bayramlık kıyafeti ve ailenin maddi gücüne bağlı olarak bir hediye oğlan evi tarafından alınırdu. Eğer nişan süreci içerisinde kurban bayramı denk gelirse oğlan evi tarafından gelin kıza boynuna altın bilezik takılan bir kurbanlık koç alınırdu. Bayramın ilk günü gelin kız adına o koç kesilirdi.

Telefonun yaygın olarak kullanılmadığı zamanlarda nişana davet okuyucular tarafından gerçekleştirilmekteydi. Aileler yakın komşu ve akrabalarına kendileri iletirken okuyucular, kapı kapı gezerek ailenin nişana davet ettiğini iletirlerdi. Eskiden toplu yapılan organizasyonlarda kişi ayrımı yapılmazdı. Dargın olsalar dahi tüm köy davet edilirdi. Son yıllarda bu gelenek değişmiştir. Aileler sadece yakın gördüğü kişileri nişanlarına davet etmektedirler. Hem sadece en yakınlarla beraber olma isteği hem de teknolojinin gelişimiyle istenilen kişilere rahat ulaşılabilmesi okuyucu kültürünü günümüzde yok etmiştir.

Nişan bohçası hazırlama günümüz araştırma bölgesinde devam eden önemli bir gelenektir. Nişanın olacağı günün sabahı karşılıklı olarak ailelere bohçalar iletilir. Bu iletmeyi eskiden okuyucular yaparken artık günümüzde aile üyelerinden biri götürmektedir. Nişan bohçası hem anne ve babaya hem de anne babanın ailelerine hazırlanırdı. Bohçaya genellikle çorap, iç çamaşırı, havlu, basma ya da pazen kumaş, seccade, tesbih, yazma gibi eşyalar koyulurdu. Gelin ve damadın bohçası ayrı olurdu. Gelinin bohçasına yazma, iç çamaşırı takımı, pijama takımı, terlik, çanta elbise ya da elbise kumaşı olurdu. Maddi gücü olan aileler gelin bohçasındaki çanta ve ayakkabının içerisine altın ya da bilezik koyarlardı. Damadın bohçasında ise iç çamaşırı takımı, tıraş takımı, robdöşambr, pantolon ve gömlek olurdu. Nişan günü yaklaştığında ailelerle birlikte nişan kıyafetleri için alışverişe çıkılırdı. Oğlan için takım elbise alınırken kızın tercihi çoğunlukla kırmızı uzun bir elbise olmaktadır. Kız evine gelen nişan bohçaları evin salonuna tek tek serilir. Nişan saatine kadar gelen kız evinin akrabaları gelen bohçalara bakar.

Nişanlar genellikle davul ve zurna eşliğinde bir düğün havasında geçmektedir. Ailenin tercihinin göre az da olsa mevlitli nişan da olmaktadır. Kız tarafının maddi durumuna bağlı olarak ya yemek verilir ya da kuru pasta gibi atıştırma malımlar dağıtılırdı. Eskiden kız ile oğlan nişanda dahi birbirlerini görmezlerdi. Bu durum zaman geçtikte değişmiştir. Nişana oğlan katılsa bile çok uzun süre durmazdı. Oğlanın nişanda durduğu süre içerisinde müstakbel nişanlısıyla karşılıklı oynamazdı. Nikâh öncesi kız ile oğlanın birbirlerinin gözlerine bakarak oynaması hoş karşılanmazdı. Nişan sonrasında kız ile oğlanın yalnız görüşmesi uygun görülmezdi. Eğer yüz yüze bir görüşme olacaksa genellikle kız ve yengesi birlikte giderek buluşurdu.

4.2 Düğün Sırası

Geçiş dönemleri arasından evliliğin önemli evrelerinden biri de düğün zamanıdır. Bekarlıktan evliliğe giden bu dönemde birey hem farklı kimlik kazanmakta hem toplumun atfettiği ve süregelen inanç ve ritüelleri yapmak zorundadır. Düğüne

davetten başlayarak kına, nikâh ve düğün sürecindeki araştırma bölgesine ait tüm inanç ve ritüeller anlatılmıştır.

4.2.1 Düğüne Çağırma

Geleneksel toplumlarda düğünün kendi değerlerine göre kutlanması önemlidir. Düğüne davet edilmeme gibi bir durumla çok nadir karşılaşılır. İnsanların hayırlı olup olmadığı bir düğünde bir de ölümden belli olur denmektedir. Bu sebeple tüm halk davet edilir ve katılması beklenir. Gümüşler’de düğüne çağırma dört şekilde olmaktadır. Bunlar okuntu, tellal, belediye ya da camiden anons ve davetiyedir.

Eskiden yaygın olan davet şekli okuntudur. Okuntu, düğüne davet edilecek eş, dost, komşu ve akrabalara dağıtılan küçük hediyelerdir. Yakınlık derecesine göre hediyelerin boyutu değişebilir. Bir yazma, havlu, kumaş olabileceği gibi süt, bulgur, yağ gibi ihtiyaçlarda olabilir. Düğün sahibinden bunları alarak karşı tarafa ileten kişiye okuyucu denir. Okuyucu olan kişiler genellikle ayındır. O kişiyi gören insanlar “yine geziyor acaba kimin düğünü var” diye sorarlar. Okuyucu, okuntuları kapı kapı gezerek dağıtır ve aynı zamanda düğünün haberini verir. Gün sonunda okuyucuya da aile tarafından küçük bir hediye verilir. Okuntuyu alıp düğüne gelen her aile az ya da çok mutlaka bir hediye getirir. Eğer bir kişi o düğüne katılmak istemiyorsa dağıtılan okuntuyu kabul etmez. Okuyucuya “hayırlı olsun ama ben düğüne gelemeyeceğim o yüzden bunu alamam” der. Eğer okuntuyu kabul edip düğüne katılmazsa karşı tarafa borçlu duruma düşer. Ayrıca düğüne katılacak kişi sayısı ortalama dağıtılan okuntu sayısından hesaplanmaya çalışılır.

Eski yıllarda olan bir diğer düğüne davet ise tellallar tarafından sağlanmaktadır. Tellallık köyde bir iş olarak yapılırdı. Düğün sahibi tarafından bir miktar para ya da hediye verilirdi. Tellallar düğünden önce her mahallenin köşe başında aralıklarla üç gün boyunca bulunurdu. Hacı Hüseyin’in selamı var yeni cumadan/eski cumadan oğlunun düğünü olacaktır tüm kasaba halkı davetlidir şeklinde bağırdı. Sesini kendi çevresindeki tüm evlere duyurabilmesi adına sesi kalın, güçlü ve net olan kişiler tellal olarak çağırılırdı.

Tellallık zamanla sona ermiş, yerini belediyeden ya da camilerden anonsa bırakmıştır. Tellallıkla hemen hemen aynı şekilde yapılan cami anonsu ile düğüne davet Gümüşler’de halen devam etmektedir. Köyün orta noktalarındaki iki üç camiye aynı anda anons yaptırılır. Bu davet şekli eskiden en güvenilir olandı. Hiç kimse bizim düğünden haberimiz olmadı o yüzden gelemedik diyememektedir. Anons herkesin duyacağı şekilde yapılacağı için ekstra bir davete gerek kalmaz. Yapılan anons şu şekildedir; hacı Hüseyin’in selamı var yeni cumadan/eski cumadan oğlunun düğünü olacaktır tüm kasaba halkı davetlidir. Küçük bir kasaba olması sebebiyle kulaktan kulağa mutlaka olan düğünler duyulmaktadır. Son yıllarda ise düğün yeri genellikle evlerinin önü ya da belediye düğün salonu olduğu için anonsta söylemeye gerek duyulmaz.

Günümüzde en sık kullanılan düğüne çağırma şekli ise davetiyedir. Davetiyeyi düğün sahibi mümkün olduğunca kendi dağıtmaya özen gösterir. Çünkü düğün davetiyesini başka birinden almak kişide çok önemsenmediğini algısı yaratır. Ailenin ulaştıramayacağı bir davetli olursa mecburen ulaştırabilecek en yakın kişiye verilmektedir. Davetiye zarfının üzerinde davetli aileden erkeğin isim ve soy ismi yazılır. Davetiyenin şekli ve kalitesi ailenin maddi durumuna göre değişmektedir. Gelin alma, kına gecesi, düğün yeri ve saati davetiye üzerinde ayrıntılı yazmaktadır.

4.2.2 Düğün Biçimleri

Yapılan düğün biçimleri o yörenin gelenek, görenek, inanç ve ritüelleri hakkında önemli ipuçları verir. Araştırma bölgesinde tercih edilen düğün biçimleri sokak düğünü, salon düğünü ve mevlitli düğündür.

Eskiden mevlitli düğün tercih etmeyen ailelerin hepsi sokak düğünü yapmaktaydı. Bunun en önemli sebebi başka bir alternatifin olmamasıdır. Evin önünde, bahçesinde ya da ambarında ailenin uygun yer durumuna göre sokak düğününün alanı değişiklik gösterebilmektedir. Maddi durumu iyi, geniş bahçeli evi olan aileler genellikle düğünlerini orada yapmaktadırlar. Evlerinin dış kapısı direkt sokağa açılan ailelerin ise evlerinin önünde düğün yapmaktan başka çareleri yoktur. Komşulardan,

yakın akrabalarından toparlanan masa ve sandalyeler düğün alanına dizilir, üç gün boyunca kaldırılmazdı. Ambar içinde düğün yapacak olan aileler ise genellikle kasaları ters çevirerek bir oturma düzeni ayarlardı. Gece boyunca davul ve zurna susmaz, eğlence geç saatlere kadar devam ederdi.

Ailenin yapısına göre kadın ve erkeklerin düğünde bir arada olup olmayacağı değişmektedir. Bazı ailelerde düğün alanının bir köşesi kadınlara ayrılırken bir köşesi de erkeklere ayrılabilir. Benzer bir şekilde düğünlerde alkol olup olmaması da aileye göre değişiklik göstermektedir. Ancak alkol olsa dahi kadınların içmesi hoş karşılanmaz sadece erkekler içebilmektedir. Köy halkının dışarıda olan sesten rahatsız olma gibi bir durumu yaşanmamaktadır. Bunun nedeni düğüne ayırım yapılmaksızın tüm köy halkı davet edilmesidir. Bu durum son yıllarda Gümüşler'in nüfusunun artması ve farklı şehirlerden gelen göçlerle birlikte değişmiştir. Günümüzde sokakta yapılan düğünlerde tüm köy halkının olmaması ve rahatsız etmemek adına en geç gece 12'de çalgı sonlandırılmaktadır.

Salon düğünleri Gümüşler'e düğün salonunun yapılması ile başlamıştır. Sokak düğünleri son yıllarda pek fazla yapılmamaktadır. Düğün salonunun geniş alan, pasta ve canlı müzik sunması tercih nedeni olmaktadır. Tercih edilmemekteki en önemli neden salon kirasının bazı ailelerin ödeyemeyecek durumda olmasıdır. Düğün salonunun hemen önünde bulunan küçük balkon sandalyeler ile doludur. Düğüne katılan erkekler ya salona hiç girmeyip o alanda otururlar ya da pasta kesiminden sonra kadınların daha rahat oynamaları adına oraya çıkarlar. Salon düğününde genellikle yemek olmaz. Erkek tarafının evinde tüm misafirlere yemek verilir ondan sonra salona geçilir. Salon düğününde girişte lokum ve bisküvi, masalarda ise kuru pasta ve meyve suyu ikram edilir.

Ailenin tercihinine bağlı bir diğer düğün biçimi ise mevlitli düğünlerdir. Düğünlerinde çalgı istemeyen aileler sadece mevlit okutturmaktadır. Bu düğünler genellikle erkek tarafının ailesinin evinde ya da bahçesinde olur. Salonda mevlit okutmayı tercih eden aileler az da olsa bulunmaktadır. Aile büyükleri arasında bir hoca var ise kuranı o okur. Köyün imamının okuduğu da olmaktadır. Bu şekilde yapılan

düğünlerde kadın ve erkekler bir arada oturmaz. Gelin ve damat birbirini görmez. Edilen duaların duyulması adına son yıllarda evin bahçesine ses sistemi kurulmaktadır. Mevlitli düğünlerde gelen misafirlere yemek verilir. En yaygın olanı lahmacun ve ayran alınıp herkese dağıtılmasıdır. Salonda yapılan mevlitli düğünlerde ise diğer düğünlerde olduğu gibi kuru pasta, meyve suyu, pasta gibi şeyler ikram edilir.

4.2.3 Kına Gecesi ve Yapılan Uygulamalar

Kültürümüzde kına üç şeye yakılır. Birincisi gelinlik kıza yakılır, gitsin ailesine, çocuklarına kurban olsun diye. İkincisi kurbanlık koça yakılır, Allah'a kurban olsun diye. Son olarak ise askere giden yiğitlere yakılır, vatana kurban olsun diye (Yardımcı 2009: 2).Toplumumuzda kına kültürü oldukça önemlidir. Kına gecesi, düğün sürecinde yapılan uygulamalar arasında kız tarafı için en özel olanıdır. Kına gecesi düğünden bir gün önce yapılır. Gelin kızın baba evinde geçireceği son gecedir. Her kız babası kızını kınalı, telli duvaklı gelin olduğunu görmek ister. Bu sebeple kız ve ailesi için duygusal bir gündür. Erkek tarafı için daha çok eğlence odaklı bir gecedir. Araştırma bölgesinde yapılan kına gecesi inanç ve uygulamalarının birçoğu günümüzde halen etkisini sürdürmektedir.

Kına gecesi öncesi gelin ve damadın ailesi şehir merkezine alışverişe çıkar. O gece gelinin bindallısı, erkeğin takım elbisesi, kına, kına tepsisi, mum, kese, dağıtılacak hediyeler ve masalara konulacak atıştırmalık yiyecekler alınır.

Kına genellikle kızın evinde ya da bahçesinde yapılır. Son zamanlarda belediye düğün salonunda yapılan kına organizasyonları da olmaktadır. Maddi olarak kına alışverişine erkek evi destek olur ancak sorumluluk kız evine aittir. Kına gecesi bazı ailelerde sadece kadınların katılımıyla küçük bir kutlama şeklinde olurken, bazı ailelerde ise düğün havasında kadın erkek karışık olmaktadır. Kadınların katılımıyla gerçekleşen kına gecesi kızın ailesinin evinde ya da bahçesinde yapılır. Kadınlar kendi aralarında oynar. Erkekler ise aynı gece bir arada toplanarak sohbet eder.

Kadın ve erkek bir arada olan kına gecelerinde erkek evi geceye daha sonradan dâhil olur. Erkek evine öğlen saatlerinden itibaren akrabaları gelmeye başlar. Kendi aralarında eğlence yaparlar ve akşam kına saati geldiğinde hep birlikte kız evine davul ve zurna eşliğinde giderler. Kız evi de kendi akrabalarıyla oyunlar oynar, son hazırlıklarını tamamlar. Erkek evi geldiğinde kına gecesi tam olarak başlar. Gümüşler’de kına tepsisini kızın yengesi hazırlar ve kınayı da o yakar. Bu sırada gelin ve damat kına alanının orta noktasına oturtulur. Kızın başının üzerine kırmızı örtü, erkeğin omzuna ise yeşil örtü örtülür. Kına tepsisini alan yenge ile birlikte eline mum alan genç kızlar gelin ve damadın çevresine geçerler. Bu çevrede dönerek şarkılar söylenir, tepsi elden ele dolaşır. Kına tepsi üç kez gelin ve damadın başının üstünden geçirilir. Daha sonra çevrede dönme biter ve duygusal şarkılar açılır. Eğer sesi güzel bir tanıdık var ise duygusal şarkıyı o söyler. En yaygın olarak “yüksek yüksek tepelere” şarkısı söylenir. Birkaç dakika içinde gelinin ağlaması beklenir. Ağlayan gelin avucunun içini yumruk yapıp açmaz. Bu sırada gelinin yengesi kayınvalideyi çağırır. Kayınvalide gelinin avucunun içini açıp altın koyar ve daha sonra gelinle damada kına yakılır. Daha hareketli şarkılar çalınarak oyun havasına devam edilir. Yuvarlak şekil verilmiş tepsi içindeki kınalar genç bir kız tarafından tüm misafirlere dağıtılır. Bazı aileler kınayı toz halinde dağıtmayı tercih eder. Bunun yanında misafirlere bir kına hediyesi varsa o da dağıtılır. Kına yakıldıktan bir süre sonra erkek evi topluca kınadan ayrılır. Kız evi eğlenceye kaldığı yerden devam eder.

Kına gecesinde genellikle geline bindallı alınır. Son zamanlarda iki elbise tercih edildiği de olmaktadır. Bu gibi durumlarda gelin önce çoğunlukla kırmızı abiye bir elbise giyerek salona girer. Kına yakılacağı zaman ise üzerini değiştirerek bindallı giyer. Kına geceleri yemekli olmaz. Kuruyemiş, kuru pasta, meyve suyu gibi ikramlar yapılır.

4.2.4 Gelin Hamamı ve Damat Tıraşı

Anadolu’nun pek çok yöresinde kına gecesinden önce gelin hamam götürülür. Oğlan evinin davetiyle kız ve oğlan tarafının yakınları ve kızın arkadaşları hamama gider. Orada geline kına yakılır, şarkılar söylenir, oyunlar oynanır. Konukların eşliğinde gelin yıkanır, yenilir, içilir (Başçetinçelik 1998: 176). Araştırma bölgesinde hamam

yoktur fakat hamam kültürü vardır. Bu kültür günümüzde yok olmaya yüz tutmuştur. Eskiden yapılan hamamlar birinin evinde olmaktadır. Kız tarafının yakın bir akraba ya da arkadaşının evinde yine yakın çevredeki kadınlara haber edilerek yapılırdı. Bu hamamın amacı bir arada olmak ve eğlenmektir. Toplumsal ilişkileri güçlendirici etkisi de olmaktadır. Eskiden banyo içerisinde soba olmaktadır. Soba yakılarak su ısıtılır ve sırayla herkes yıkanır. Gelinin yıkanmasına daha özen gösterilir, iyi yapan biri tarafından keselenirdi. Kız evi pasta, börek, meyve hazırlar, tüm öğleden sonra boyunca tüketilirdi. Gelin hamamı ortamı oğluna gelin kız arayan pek çok anne için de yeni bir kız tanımaya vesile olmaktadır.

Gümüşler’de damat tıraşı düğün günü gelin almadan önce yapılırdı. Günümüzde damat tıraşını köy meydanındaki berber yapmaktadır. Berber dükkânının olmadığı geçmiş yıllarda herkesin damat tıraşını yapmış olan bilindik bir berber olurdu ve hep o çağırılırdı. Damat tıraşı genellikle köy meydanında olurdu. Nadiren de olsa berberi kendi evine çağırır olmaktadır. Berber bıçak kesmiyor diyerek tıraşa başlamadan bahşiş alırdı. Bu bahşiş parasını damadın sağdıcı ödemektedir. Tıraş sırasında meydana bulunan mahalleli ve damadın yanında gelen arkadaşları damada tavsiyelerde bulunurdu. Tıraş yapıldığı süre içinde sohbet edilir, eğlenceli vakit geçirilirdi. Damadın işi bitince damatlığını giymek için sağdıcı tarafından evine götürülürdü.

4.2.5 Gelin Alma

Gelin alma, düğün günü düğün saatinden önce gelinin baba evinden damat ve ailesi tarafından alınmasıdır. Gelin almaya yönelik araştırma bölgesinde pek çok inanç ve ritüel vardır. Bu inanç ve ritüellerin büyük bir kısmı halen yapılmaktadır. Gelin alma sürecinde erkek evinde eğlence hâkimken kız evinde duygusallık hâkimdir. Özellikle başka bir köy ya da şehre gelin gidecek olan kızın annesi ve yakınları ağıt yakarlar. Eskiden düğün evinin belli olması adına evin çatısına bayrak dikilirdi. Ancak son zamanlarda bu uygulama yapılmamaktadır.

Gelin alma günü kız evine kızın tüm akrabaları erken saatte gelir. Gelinin gelinliğini giydikten sonra babası tarafından beline altın bilezik geçirilmiş kırmızı

kurdele bağlanır. Kırmızı kurdele kızın bekâretinin simgesidir. Gelin büyüklerinin ellerini öper. Erkek tarafı ise damadın evinin önünde buluşurlar. Toplu halde gelinin evine doğru hareket ederler. Eskiden gelin atlarla ya da at arabasıyla evinden alınır. Günümüzde hemen hemen herkesin arabası olduğu için araba ile konvoy yapılarak gidilir. Bütün konvoy arabalarına kırmızı kurdele bağlanmış havlular verilir. Arabaların sol aynalarına havlular asılır. Konvoyun en başında kameraman, davulcu ve zurnacı olmaktadır. Konvoy kız evine ulaştığında davul ve zurna ile oyun oynanır, halay çekilir. Damat ve ailesi gelini almak için kızın evinin kapısına gider. Evin kapısını kız evinden iki kişi tutar. Damattan kapıyı açmaları için para ya da altın istenir. Parayı veren damat ve ailesi içeri alınır. Babası kızının başına kırmızı tül örtü örter, damada da bazı tavsiyelerde ve isteklerde bulunur. Erkek evinden bir kişi kızın evinden bardak, tabak gibi fazla değerli olmayan bir eşya çalar. Daha sonra damat tarafı gelini alıp evin önüne iner. Arabaya binmeden önce kısa bir oyun oynanır. Gelinle birlikte bir yakını da gelin arabasına biner. Bu yakını genellikle yengesi olmaktadır. Damat tarafı yine konvoy halinde damadın evine doğru gider. Konvoy yolu uzatarak köy çevresinde dolaşır. Dolaşma güzergâhı genellikle Eski Gümüş'ten girip Yeni Gümüş'ten çıkma şeklinde olmaktadır. Konvoy dolaşırken korna çalınır, düğün dosta düşmana ilan edilir.

Dolaşma bittikten sonra konvoy erkek evinin önünde durur. Gelin arabadan hemen inmez. Damat arabadan iner, davul zurna çalar ve kızın kapısını açar. Gelin kız arabadan çıkar çıkmaz başından aşağı buğday, pirinç ve tüle sarılmış bozuk para atılır. Bunun nedeni yeni oluşacak olan ailenin bereketli olması inancıdır. Damadın evinin kapısında herkesin katılımıyla köyün hocası dua okur. Dua bitiminde erkek tarafı gelin kız için kurban keser. Gelin ve damadın kurbandan akan kanı görmesi istenir. Kayınvalide akan kandan az bir miktar alarak gelinin alnına sürer. Daha sonra erkek tarafının önceden hazırlamış olduğu küp testi getirilir. Gelin kızıdan testiyi herkesin önünde kırması istenir. Eskiden gelinin ayağıyla kırması istenirken artık günümüzde eli ile kırması istenir. Testi ne kadar çok parçaya ayrılırsa o kadar nazar çıkmış gözü ile bakılır. Aynı zamanda tek seferde çok parçaya ayıran gelinin çok “dişli” olacağı söylenir. Damadın akrabaları “yavrum dikkat et, ezdirme kendini” diye telkinlerde bulunur. Erkek evinin kız evinden çaldığı bardak, tabak gibi şeyler gelinin eline verilerek kırması istenir.

Gelin, kayınvalidesinin evine girerken kapıya bal sürer. Bu uygulama eşinin ailesiyle tatlı geçinmesi inancıyla yapılır. Ayrıca gelinin evin kapısına bir çivi çakması istenir. Çiftin aile birliğinin sağlam olması inancı ile böyle bir uygulama yapılır. Gelin eve başından kuran tutularak girdirilir. Daha sonra başındaki tül açılır ve yüz görümlülüğü verilir. Yüz görümlülüğü ailenin maddi durumuna göre değişir. Genellikle bir altın bilezik olmaktadır. Eve giren gelinin kucağına hemen bir erkek çocuk oturtulur. Eskiden gelin kız gelinliğiyle ilk hangi cinsiyette çocuğu kucağına alırsa o cinsiyette çocuk doğuracağına inanılırdı. Aile de ilk erkek torun istediği için böyle bir uygulama yapılır.

4.2.6 Düğün Töreni ve Nikâh

Düğün, çiftlerin evliliklerini herkese duyurmak amacıyla yapılan organizasyondur. Düğünler eskiden üç gün sürmekteydi. Öncelikle düğün öncesi yemek hazırlığı yapılır. Düğünün ilk günü kına gecesi olarak planlanır. İkinci gün asıl düğünün olduğu gündür. Üçüncü gün ise yüz açımı olmaktadır. Bu üç günün hepsi düğün töreni olarak adlandırılmaktadır. Düğünün başlamasından bir gün önce oğlan evinin çatısına bayrak dikilir. Bayrak, o evde düğünün başladığını simgeler ve yüz açımından sonra kaldırılır. Araştırma bölgesinde düğün sahibi ayırt etmeksizin tüm köy halkını davet ederdi. Bu sebeple küs olanların bir araya gelir, yardımlaşma önem kazanır ve sosyal bağların güçlenir. Günümüze göre düğün süresinin daha uzun olması ve yapılan inanç ve ritüeller sebebiyle hem maddi hem manevi olarak oldukça yorucu bir süreçtir.

Düğünün ne zaman olacağına iki tarafın ailelerinin anlaşmasıyla karar verilir. Bu süre çok kısa olabileceği gibi, senelerce de uzayabilir. Kimi zaman oğlanın askerliği kimi zaman da başlık parası ve çeyizi tamamlayamamaktan dolayı düğün gecikebilir. Anadolu'da düğünler genellikle sonbaharda olur. Harman işlerinin sona ermesi, kış hazırlıklarının tamamlanması ve yayladan dönülmüş olması, düğün masraflarını karşılayabilme bakımından en elverişli zamandır (Boratav 1984:176). Benzer bir şekilde Gümüşler'de de düğüne en uygun zaman ekim ayı olarak görülmektedir. Çoğunlukla tarım ve hayvancılıkla uğraşan köy halkı için yaz mevsimi iş yükü olarak en yoğun zamanlardır. Zamanı net olarak belirtmeyen görüşmeciler düğünlerin elma bozumundan

sonra yapıldığını söylemişlerdir. Bu dönem ekim kasım ayını bulmaktadır. Ayrıca iki bayram arası düğün uğursuzluk getireceği inancıyla yapılmazdı. Günümüzde ise düğünler yaz aylarında olmaktadır. Bu değişikliğe gidilmesinin nedeni okulların tatil olması ve şehir dışından gelecek davetlilerin daha kolay gelebilmesidir.

Eskiden düğüne davet okuyucu ya da tellallarla olurdu. Düğün yeri ise evin önü, bahçesi ya da ambarı olmaktadır. Sandıklar ters çevrilerek masa ve tabure şeklinde kullanılır. Gelen misafirler buralara oturtulur. Sonraki yıllarda ise düğüne davet camiden anons ve davetiye dağıtılarak davet edilmeye başlanmıştır. Düğün yeri olarak belediye düğün salonu tercih edilmekle beraber ailenin geniş bir bahçesi var ise orada da yapılabilmektedir. Gelin ve damadın düğünde dahi bir araya gelmesi eskiden hoş karşılanmazken artık bu durum değişmiştir. Gelin ve damadın salona birlikte girmesi, dans etmeleri, karşılıklı oynamaları olağan karşılanmaktadır. Sadece mevlitli düğün tercih edenlerde çalgı olmaz ve oyun oynanmaz.

Gümüşler’de düğünün yemekli olup olmaması ailenin maddi durumuna bağlıdır. Düğünü yemekli yapacak olan aile de maddi durumu olmayıp düğünü yemekli yapamayan aile de düğün öncesi evinde yemek verir. Bir düğün sahibinin misafirlere evinde yemek vermemesi ayıp karşılanır. Bu nedenle cuma günü ailenin yakın komşu ve akrabaları düğün evine giderek yemek yapmak için yardımcı olurlar. Eskiden evlerin bahçesinde büyük ocaklar olurdu. Bu ocaklar yakılır, kazanlarla yemek pişirilirdi. Düğün yemeğinde en çok tercih edilenler çorba, pilav, mazak (topak köfte) ve nohutlu yahni’dir. Ayrıca yaprak sarma, zeytinyağlı fasulye, karnıyarık da yapılırdı. Cuma günü bu hazırlıklarda geçirdi. Cumartesi günü ise kına gecesi yapılırdı. Kına öncesi gelen misafirler düğün evinde yemeklerini yedi. Kına alanında ise kuru pasta, meyve, kuruyemiş ikram edilirdi.

Pazar günü ise asıl düğünün olduğu gündür. Gelin alma öncesi yakın komşu ve akrabalar oğlan evine gelir. Kısa süreli oyunlar oynanır ve gelin almaya gidilir. Gelin eve geldikten sonra tüm misafirlere yemek verilir. Bir önceki gün ile aynı yemekleri verilir. Eğer akşam düğüne katılamayacak olan bir davetli var ise gündüzden ailenin evine gider. Katılamama nedenini belirterek hayırlı olsun dileklerini iletir. Bu sırada

takacağı bir takı ya da vereceği bir hediye var ise anneye verir. Bazı misafirler takı ya da hediyeleri düğün anında geline değil de kayınvalideye verirler. Bunun nedeni ailenin düğün için çok masrafı olması ve aileye az da olsa bir destek olmak istemeleridir.

Akşam saatlerine doğru düğün başlar. Çalgı geç saatlere kadar devam eder. Erkekler düğün başladıktan bir süre sonra kapı önüne çıkar, arada salona tekrar girerler. Orada ailenin tutumuna göre erkeklere içki verilir. Düğünün ortalarına doğru pasta kesilir. Eğer gelin indirme sırasında geline testi kırılmadıysa düğün salonunda yaptırılır. Daha sonra takı törenine geçilir. Gelin ve damat salonun orta noktasında durur. Takı takmak isteyenler sıra oluşturur. Sıranın en başında büyükanne ve büyükbabalar olur. Sırayla anne ve babalar, yakın akrabalar takıları takar. Maddi gücü olmayanlar para takar. Bu sırada ailenin güvendiği bir kişi takılan takıları tek tek yazar. Bu durum günümüzde kamera ile çekilerek yapılmaktadır. Ayrıca salonun kapısının önünde bir masa ve aynı şekilde gelen hediyeleri yazan bir kişi olur. Bu kişi altın ve para dışında getirilen hediyeleri not alır. Bu hediyeler borcam, havlu, nevresim gibi şeylerdir. Bunu getirenler genellikle aileye çok yakın olmayan davetlilerdir. Hediyesini verdiği kişiye “hiç borcum yok yine de eli boş gelmedim” der. Borç, düğünlerde önemlidir. Kim kime ne taktıysa aynısının geri takılması beklenir. Altın ya da para takması gerekirken takmayan kişi aileye borçlu sayılır. Eğer borcu yoksa düğüne eli boş gitmemek için küçük bir hediye götürür. Takı töreninden sonra çalgı devam eder.

Düğünün son günü yüz açımıdır. Düğün töreni olduktan sonra gelin ve damat kendi evlerine gider. Gerdeğin hemen ertesi günü küçük bir kutlama daha olur. Bu kutlama gelinin kendi evinde ve yakın kadın eş, dost ve akrabalarının katılımıyla olur. Geline gelinliği tekrar giydirilir. Başına tekrar tül örtülmez. Çünkü artık düğün bitmiş, gerdeğe girmiş ve genç kızlığı bitmiştir. Kadınlar kendi aralarında oyun oynar, sohbet eder, yemek yer. Bu eğlence akşam olmadan sona erer. Bu uygulamaya yüz açımı denir. Aslında yüz açımının amacı gelin ve yakın çevresinin düğün sürecinde yaşadığı stres ve yorgunluğunu atmaktır. Günümüzde yüz açımı yapılmamaktadır. Artık bu uygulama gerdeğin ertesi günü gelin ve damadı rahatsız etmek olarak yorumlanmaktadır.

4.2.7 Gerdek

Düğünde sürecinde önemli bir unsur da resmî ve dini nikâh hadiseleridir. Resmi nikâh işlemleri düğünden birkaç hafta önce yaptırılmaktadır. Bu işle kayınpeder bizzat ilgilenmektedir. Dini nikâh nişan ardından hemen yapılabildiği gibi düğün akşamı da iki şahit ve köy imamının katılımıyla gerçekleştirilmektedir (Eroğlu, 2003: 115). İster yasal yoldan ister yasal yollardan kaçınarak gerçekleştirilmiş olsun nikâhın amacı kadın ve erkek beraberliğini ilan etmek, toplumun gözünde geçerli saymak, kutlamak ve kutsamaktır (Örnek 1977: 198).

Gümüşler’de hem dini hem resmi nikâh önem taşımaktadır. Resmi nikâhsız evlilik araştırma bölgesinde görülmemektedir. Genellikle kuma getirmek isteyenler resmi nikâhtan kaçınmaktadır. Kuma getirme de bölgede hoş karşılanmaması sebebiyle resmi nikâh çoğunlukla yapılır. Resmi nikâh düğünden birkaç gün önce yapılır. Dini nikâh yapılmadan çiftler karı koca sayılmaz. Dini nikâh ise düğün günü yapılır. Ondan sonra hem resmen hem de dinen karı koca olan çift kendi evine geçebilir. Dini nikâh imam tarafından kıyılır. İmam, gelin, damat ve iki şahit bir odaya geçer. Diz çökerek oturulur ve eller açık bir şekilde bacaklarda tutulur. İmam nikâhını kıyar, çifte bazı telkinlerde bulunur. Nikâh sonunda imam damadın geline hediye olarak ne vereceğini sorar. Buna hediyeye mehir denir. Mehir, damadın kıza vadettiği alın, para, ev, arsa, bahçe ya da büyükbaş bir hayvan olabilir. Gelin kız için mehir kendinin maddi güvencesidir. Ancak resmi bir şey olmadığı için Allah katında verilmiş sözdür.

Her iki nikâh kıyıldıktan sonra düğün gecesi sonunda gelin ve damat kendi evlerine gider. Gelin ve damada damadın arkadaşları eşlik eder. Öncelikle gelin evine çıkar, damat da arkadaşları tarafından sırtına yumruk atılarak evine gönderilir. Gelin, yüzünü kırmızı tül örtü ile örter ve damat gelene kadar odada bekler. Damat küçük altın ya da bilezik vererek gelinin yüzünü açar. Bu olaya yüz görümlülüğü adı verilir. Gelin ve damat abdest alarak iki rekât namaz kılar. Birlikte dua ederler. O an edilen tüm duaların kabul olacağı düşünülür. Daha sonra karı koca olurlar. Bu geceye gerdek gecesi denir.

Gelinin gerdek gecesine kadar bekâretini koruması beklenir. Kızın temiz ve ahlaklı olması buna bağlanır. Çarşaf bakma âdeti araştırma bölgesinde rastlanmamaktadır. Ancak eski yıllarda kayınvalide ile aynı evde yaşandığı için gerdek ertesi kayınvalide ya da yenge çok belli etmeden çiftin odasına girip çarşafa bakardı. Son yıllarda ise aynı evde yaşansa dahi böyle bir şey yapılmamaktadır.

4.3 Düğün Sonrası

Düğün sonrasındaki ilk zamanlar kadın ve erkeğin yeni hayatına alışma süreci olarak geçer. Bu süreç içinde de uyması ve yapması gereken bazı inanç ve ritüeller vardır. Genç kızlıktan kadınlığa delikanlılıktan erkeklığe geçiş olarak görülen evlilik, çiftlere toplum tarafından atfedilen pek çok sorumluluk yükler. Kişi bu sorumlulukları yerine getirmek ve yeni hayat düzenine alışmak zorundadır.

4.3.1 Aile Ziyaretleri

Araştırma bölgesinde özellikle eski zamanda geniş aile kültürü hakimdir. Evlenen çiftlere yeni bir ev açılmaz, erkeğin ailesinin yanında yaşanır. Bu durumda düğün sonrası erkeğin ailesine ziyaret olmamaktadır. Gelin ve damat düğünün ertesi günü kalktıktan sonra evdeki büyüklerinin elini öper, hayır dualarını alır. Gelin gerdek sonrası kayınvalide ve kayınbabasıyla ilk kez karşılaştığı için utanır. İlk gün boyunca yüzü hep aşağı doğru bakar. Kayınvalide eğer isterse gelinine altın bilezik ya da kolye takar. Kızın ailesine ziyaret ise hemen ertesi gün olmaz. Belli bir zamanı olmasa da düğünden sonra birkaç gün içinde kızın ailesine ziyarete gidilir.

Son yıllarda evli çiftler maddi güçleri olsa da olmasa da ayrı eve çıkmak istemektedir. Düğünün ertesi günü ilk olarak erkeğin ailesinin eli öpülmeye gidilir. Ondan sonraki bir gün de kızın ailesi ziyaret edilir. Eğer aile ziyaretlerindeki süreç uzarsa hoş karşılanmaz, gelinin gelmek istemediği yönünde dedikodular çıkar. Daha sonraki günlerde yakın akraba ve komşuların çifti yemeğe davet etmeleri beklenir. Bunun amacı çiftlerin aile ortamlarında beraber olup buna alışmaları, büyüklerden

tavsiyeler edinmeleri ve düğün sonrası gelin ve damadın karakterindeki varsa değişiklikleri gözlemlemektedir.

4.3.2 Vefat, Boşanma ve Yeniden Evlenme

Araştırma bölgesinde yapılan görüşmeler sonucunda bölge içerisinde boşanmanın çok hoş karşılanmadığı yargısına varılmıştır. Boşanma ile ilgili sorulara “kim ister boşanmak”, “boşanıp da tek başına kadın ne yapacak”, “kadının adı çıkar huysuz diye”, “Allah yaşatmasın boşanma” gibi cevaplar verilmiştir. Cevaplardan da anlaşıldığı gibi boşanma tercih edilen bir durum değildir. Ailesine ve çevresine çok ciddi sıkıntı verdiği toplum tarafından bilinen bir kişinin boşanması yadırganmaz. Fakat toplum tarafından ufak tefek olarak görülen problemler sebebiyle evliliğin bitmesi uygun görülmez.

Boşanmanın nedeni genellikle kadınlar olarak görülür. Kadınların evin bütünlüğü korumak, çocuklarını babasız bırakmamak, başkalarının ağzına laf söz vermemek adına boşanmayı düşünmemeleri beklenir. Aile içinde bir sıkıntı olsa dahi kadının bunu çekmesi istenir. Çünkü kadının başında bir erkek olmamasının onu daha mutsuz ve güçsüz duruma düşüreceği algısı vardır. Boşanmak isteyen kadınlara büyükleri tarafından “ben de zamanında neler çektim çare yok sabredeceksin” şeklinde telkinler verilir.

Günümüzde boşanmaya yönelik bu algı biraz olsun değişmiştir. Aile içi ilişkilerin çekilmez olduğu an da çiftlerin boşanmasına karşı çıkılmaz. Buna rağmen kasaba içinde boşanmaya sık rastlanmamaktadır. Günümüzde boşanma konusunda daha anlayışlı bir hal alan bölgede boşanma sonrası özellikle kadının namusunu koruması konusu keskinliğini korumaktadır. Kadın, boşandıktan sonra varsa çocuklarıyla birlikte ailesinin yanına gider. Dedikoduya mahal vermemek adına eskiye göre giyimine, konuşmasına, hal ve hareketlerine daha fazla dikkat eder.

Boşanma ya da vefat sonrası yeniden evlenme genellikle erkeklerde görülmektedir. Eşi vefat eden kadının kocasından kalan bir maaşı ya da geliri varsa

tekrar evlenmeyi çok düşünmez. Eğer maddi olarak sıkıntıya girdiyse ailesinin yanında yaşar ve uzun süre tekrar evlenmez. Uzun bir yas döneminden sonra tekrar evlilik yapan kadınlar nadiren olmaktadır. Eşinin vefatı sonrası erkekte yeniden evlenme oldukça sık görülmektedir. Bunun için en az 40 günlük yas sürecini geçiren erkek, kendine uygun bir kadınla evlenmeyi düşünür. Evliliğin nedenini olarak evine, kendine ve çocuklarına bakacak birine ihtiyaç duyması olarak anlatır. Bu neden yakınları tarafından oldukça makul karşılandığı için erkeğe eş aramada yardımcı olurlar.

Boşanma sonrası için de benzer bir durum karşımıza çıkar. Kadının boşanma sonra tekrar evlilik yapması için bir süre beklemesi gerekir. Gelen taliplerini tanınması çok mümkün olmamaktadır. Kadının birden fazla erkek ile konuşması hoş karşılanmaz. Dul bir kadının hareketlerine dikkat etmesi gerekir algısı vardır. Ayrıca Gümüşler'in küçük bir yer olması sebebiyle boşanma sonrası çiftlerin karşılaşma ihtimalleri oldukça yüksektir. Kadının yeni bir evlilik yapmasının daha normal karşılandığı yaş genellikle orta yaş üzeridir. Erkeğin ise boşanma sonrası yeni bir evlilik yapması daha kolaydır. Erkeğin tek başına ya da ailesiyle yaşaması çok uzun sürmez.

V. BÖLÜM

5. ÖLÜM

Ölüm, insan yaşamının sona ermesidir. Her toplumda doğum ve evlenmede olduğu gibi ölüm çerçevesinde de birçok adet ve inanmalar kümelenmiştir. İnsan topluluklarının inanış ve törenlerinde doğum ve evlenme gibi ölüm de bir geçiş aşamasıdır. Ölümle ilgili adet ve inanmalarda korku büyük bir rol oynar. Din, ölüm korkusunu hafifletmekte ancak tamamen ortadan kaldırmamaktadır. Ölümle ilgili uygulamalarda; ölenin öte dünyaya gidişini kolaylaştırmak, onun öte dünyada mutlu bir ölü olmasını sağlamak amacıyla uygulamalar yapılır (Artun 2018: 228).

Ölüm, insan hayatında son büyük geçiş ve değişikliktir. Geçiş dönemleri içerisinde belki de insanı en çok etkileyen, en çok meşgul eden süreçlerden birisidir (Boyraz 2003: 13). Özellikle belli bir yaşın üzerindeki insanlar ölümü daha çok düşünmeye ve kendilerini rahatlatmaya yönelik bazı şeyler yaparlar. Din, insanları ölüm konusunda rahatlatan, korkusunu yenmesini sağlayan en önemli araçtır. Bu dünyanın geçici olduğu, asıl olanın öteki dünya olduğu inancı insanları öteki dünyada rahat olmak için bazı inanç ve ritüeller yapmaya yönlendirmiştir.

İnsanların öteki dünyadaki hayatına yönelmesi ile birlikte yaşadığımız dünyada yapılan bütün hırs ve öfkelerin boş olduğu düşüncesi oluşmuştur. Dede Korkut Hikayeleri'nde benzer bir düşünce şu şekilde ifade edilmiştir:

Dedem Korkut gelip neşeli havalar çaldı. Gazi erenlerin başına neler geldiğini söyleyiverdi.

Hani dediğim bey erenler

Dünya benim diyenler

Ecel aldı yer gizledi

Fani dünya kime kaldı
 Gelimligidimli dünya
 Son ucu ölümlü dünya (Ergin 2003: 147).

5.1 Ölüm Öncesi

İnsan yaşamının kaçınılmaz sonu olan ölümü engellemek, geciktirmek ya da önceden bilebilmek bireyin düşüncesini hep meşgul etmiştir. Bunun için birtakım önlemler almış, kimi davranışlarda bulunmaktan kaçınmıştır. Kimi zaman da çevresinde gördüğü veya duyduğu kimi nesnelere ya da olayları ölümün habercisi saymış, onlardan uzak durmaya çalışmıştır (Başçetinçelik 1998: 244). Ölüm öncesi, kişinin öteki dünya için yapacaklarının fırsatı olarak görülmektedir. Bu sebeple geçmişten günümüze aktarılan pek çok adet, inanış ve ritüel vardır.

5.1.1 Ölümü Düşündüren Belirtiler ve Kaçınmalar

Toplumda alışlagelmişin dışında birtakım davranışların olması, meteorolojik olaylar, hayvan hareket ve sesleri, düşlerdeki görüntüler, hastadaki psikolojik ve fizyolojik değişikliklerin çoğu ölümün bir habercisi olarak yorumlanmıştır. Ev, ev eşyası, araç gereç ve yiyecek çerçevesinde kümelenen inanmalar halk tarafından ölümün belirtileri ya da ölümü getirecek eylemler olarak nitelenir (Örnek 1977: 208).

Ölümü düşündüren tüm bu belirtiler bize o toplumun bakış açısı, inancı ve yapısı hakkında ipuçları verir. Bu belirtiler ve bundan kaçınmalar geçmişten günümüze anlatılar ve deneyimler üzerine oluşur. Araştırma bölgesinde ölümü düşündüren belirtiler şu şekildedir:

- Bir evin önünde köpeklerin uluması o evden bir cenazenin çıkacağına yorumlanır.(K3, K5, K9, K10, K11, K16, K19, K22, K25, K26, K30)
- Kötü huyları olan biri bir anda iyi olmaya başladıysa ölüm iyiliği geldi denir. (K1, K3, K5, K8, K11, K17, K19, K21, K29)

- Evin önündeki ayakkabılar ters olursa birinin öleceği düşünülür. Bu sebeple eve gelen misafirlerin ayakkabıları düzeltilerek konur. (K2, K4, K7, K9, K20, K22, K28, K29)
- Evin çatısında baykuş, karga ya da yarasa öterse evden ölü çıkacak denir. (K9, K10, K12, K16, K23)
- Kişi rüyasında sürekli ölmüş kişileri görüyorsa kendisinin de ölüm vaktinin yaklaştığı düşünülür. (K6, K10, K11, K24, K30)
- Eğer rüyada kendisini ölmüş görüyorsa ömrünün uzadığı söylenir. (K22, K27)
- Rüyada tabut, mezarlık, mezar başında dua okunması ve gelinlik görmek ölüme yorulur. (K15, K16, K18, K20, 21, K25, K27)
- Hasta birinin bir anda daha kötü olması, gözlerinin belli bir noktada tutması, dudağının morarması ve teninin soğukluğu ölüm belirtisi olarak görülür. (K7, K17, K19, K21, K22, K25, K29)
- Ceviz ağacından düşenin hastalanacağı ya da öleceği söylenir. (K14, K15, K16, K27)
- Boş beşik sallanmaz. (K22, K26, K27)
- Bir anda başlayıp durmayan yağmur ya da toz bulutu o çevrede ölüm haberi alınacağını belirtir. (K9, K10, K25, K29)
- Rüyada mevsimi olan bir meyveyi yeme ölümün yaklaştığının habercisidir. (K2, K4, K8, K16)
- Rüyada kişinin kendi evini yanarken ya da yıkılırken görmesi o evden ölü çıkacağına işarettir. (K1, K2, K9, K15, K19, K26)
- Rüyada dışının hepsinin döküldüğünü görmek, sebepsiz yere helva dağıtmak kişinin öleceği şeklinde yorumlanır. (K6, K9, K11, K17)
- Makasın ağzı açık bırakılmaz. Ağzı açık kalırsa o evde kötü bir olay ya da ölüm olacağı düşünülür. (K11, K15, K18, K19, K20, K22, K29)
- Mezar eşilen kazma kürekle eve girilmesi, ölüyü yıkamak için hazırlanan kazanın devrilmesi ve cesedin gövdesi yumuşaması gibi inanmalar vardır (Örnek 1977: 211-212).

İnsanlar için sonrasını bilmediği her şey merak konusu olmuştur. Ölüm de sonrasında barındırdığı bilinmezlikle en çok merak edilen ve düşünülen durumlardan

biridir. Bu düşünceler kimi zaman korkuya dönüşmüş ancak insanı ferahlatan dua etmek olmuştur. Ölümü düşündüren belirtiler hayvanlarla, bitkilerle, eşyalarla, doğa olaylarıyla, rüyalarla ve ölmüş kişilerle ilgili olarak gruplandırılabilir. Bu belirtiler bizzat kişinin kendi deneyimlerinin yanı sıra kuşaktan kuşağa aktarılan bilgiler şeklinde de olabilmektedir. İnsanların ölümü düşünmemek adına yaptığı bazı kaçınmalar vardır. Bu kaçınmalar araştırma bölgesinde “bunlar sadece ölümden değil kötü olaylardan da kaçınmak için yapılır” olarak ifade edilmiştir. Bu ifade edilen kaçınmaları şu şekilde sıralayabiliriz:

- Ölen kişinin bir çift ayakkabısı ölüm eve tekrar girmesin diye kapının önüne konur.(K9, K10, K20, K26)
- Ölü yıkanan kazan işi bitince ters çevrilir. (K1, K7, K22, K28, K29)
- Kapının kenarına oturulmaz. (K5, K7, K16)
- Merdiven altından geçilmez. (K7, K8, K13, K16)
- Ölüünün yattığı oda iyice temizlenir. (K1, K4, K17, K18, K23)
- Nas ve Felak okunur. Bu surelerin kötü ölüm ve olaylardan koruduğuna inanılır. (K13, K14, K17, K27)
- Cenaze defnedildikten sonra komşuya küçük bir kâse bulgur, yağ ve soğan verilir. (K8, K9, K11, K18, K22)
- Tabutun önünden geçilmez. (K2, K7, K15, K19)
- Mezarlıkta müzik dinlenmez, ıslık çalınmaz, boş mezarlığa uzun uzun bakılmaz. (K17, K18, K22, K24, K27, K30)
- Fakirlere sadaka verilir. (K1, K4, K9, K22)
- Büyüklerin bedduası alınmamaya çalışılır. (K3, K7, K24, K25, K29)

5.2 Ölüm Sırası

Ölüm sırası inanç ve ritüelleri kişinin son nefesini verdiği andan başlayarak define kadar olan süreci kapsar. Bu süreç ölüünün ruhunu kolay teslim etmesi, ölüm anı yapılması gerekenler, dinen ve geleneksel öğelere bağlı kalınarak defnedilmesi şeklinde aşamalı olarak anlatılmaktadır.

5.2.1 Ölüm Anı ve Ölümün Duyurulması

Ölümü yaklaşan hastanın rengi sararır, solar, geleni gideni tanımaz, gözleri kısılır, şuurunu kaybeder. Bazen hastanın dili peltekleşir, dizlerinde ve ayaklarında ağrılar ve şişmeler olur. Bazen de bir yakınıni sorar ve orada değilse burada olsa iyi olurdu der. Böyle olan hastalara artık son demlerini yaşıyor denir, ölecek gözü ile bakılır ve başında Kur'an-ı Kerim okunur (Sakarya Valiliği 2003: 118). Eğer konuşabilecek durumdaysa Kelime-i Tevhid ve Kelime-i Şehadet söylenir. Vasiyeti var ise o sorulur. Yakınlarına haber verilir. Son isteği sorulur ve yapılmaya çalışılır. Araştırma bölgesinde yapılan görüşmeler sonucunda ölümün gerçekleştiği andan itibaren yapılanlar şunlardır:

- Pamuk yardımıyla ağızına birkaç damla su damlatılır. Azrail ölecek olan kişinin yanına geldiğinde birkaç damla su karşılığında imanını ister. Bunun olmaması adına hemen su verilir. (K1, K2, K8, K11, K17, K20, K26, K29)
- Üzeri beyaz bir çarşafıla örtüldükten sonra makas ya da bıçak konur. Makas ölünün şişmesini engeller. (K3, K4, K5, K9, K21, K24)
- Gözleri açıksa gözleri kapatılır. Çenesi ve ayak başparmakları bağlanır. (K6, K7, K9, K11, K18)
- Sert bir zemine yatırılarak başı kibleye çevrilir. (K5, K7, K8, K10, K12, K22, K24, K26)
- Ayakucunda oturan var ise kaldırılır. Odanın bir camı açılır. (K1, K5, K23)
- Ölüp ölmediğini tam anlayabilmek adına ağızına ayna tutulur ve nabzına bakılır. (K1, K5, K8, K11, K34, K26, K28)
- Ağızında takma diş varsa çıkarılır, tırnağında oje varsa silinir, üzerindeki altın varsa çıkarılır. (K5, K7, K8, K10, K12, K17, K19, K24, K29)

Yapılan görüşmeler sonucu kişinin ölüm şekline göre iyi ya da kötü bir insan olduğu yorumunda bulunmak mümkündür. Gözleri açık ölen birinin gönlünün ferah olmadığı düşünülür. Ölme anında zor nefes alan, sürekli öksüren, inleyip acı çeken kişilerin geçmişte yaptığı kötülüklerin cezası olarak görülür. Günahı çok olduğu için Azrail'in ölümü zorlaştırdığına inanılır. Acısız, gözlerini kapatarak ve hafif bir gülümseme ile ölen kişilerin iyi insan olduğu o sebeple böyle rahat öldükleri düşünülür.

İyi insanların öldükten sonra yüzlerine bir nur indiği, tenlerinin açık ve parlak olduğu söylenir. Tabutun beklenilenden hafif olması imanlı öldüğü için etrafa eziyeti yok, ağırlığı hafifledi olarak söylenir. Ayrıca torununun torununu gören bir ölünün Allah'ın sevdiği kulu olduğu ve cennete gideceği halk arasında dile getirilmektedir.

Ölüm olayının duyurulması o an yakınında olan kişiler tarafından sağlanır. Görüşmeciler “ölümün olduğu gün hemen hemen tüm köye haberi yayılır, kara haber tez duyulur” şeklinde ifade etmişlerdir. İlk gece yapılan ağıt seslerinden yakındaki komşular bilmektedir. Ani ve genç bir ölüm olmadığı sürece köy halkı az çok kimin evinde hasta ve yaşlı var bilmektedir. Eskiden düğün zamanı olduğu gibi aynı şekilde tellallar tarafından her sokak başında durularak ölüm haberi duyurulurdu. Son yıllarda ise camiden okunan sela ve belediyeden verilen anonslarla duyurulmaktadır.

5.2.2 Defin Hazırlığı (Mezar Yeri, Yıkama, Kefenleme, Taşıma)

Defin hazırlığına kişi ölümünden önce kendisi başlamaktadır. Bölgedeki görüşmecilerin hemen hemen hepsi kendileri için bir kefen parası ayırdıklarını söylemişlerdir. Bu kefen parasını yıllarca az az biriktirerek toplamışlardır. Kişi kendi kefen parası olduğu kimseye söylemez, gizli bir yerde tutar. Çok güvendiği biri varsa ona parasının yerini söyler ve beni o parayla gömün der. Toparlanan para kefen dışında mezar masrafları için de kullanılır. Bu parayı toparlayan kişinin kendine güveni gelir. Kefen ve mezar param hazır kimseye muhtaç değilim” söylemi sık sık dile getirilir. Eğer bu para hazırlanmazsa öldükten sonra yakınlarına yük olacağı düşünülür. Para biriktiremeyen kişiler ise en azından kefenlerini alıp hazır ederler. Alınan kefenler evlerin yatak odasında yüklük denilen dolapta saklanır.

Araştırma bölgesinde yapılan görüşmeler sonucunda mezar yerinin oldukça önemli olduğu anlaşılmıştır. Ölmeden mezar yeri belirleme ya da mezarını şimdiden kazdırmaya rastlanılmaktadır. Yer belirleme maddi olarak değil, sözlü olarak yapılmaktadır. Kişi, kimin yanına gömülmek istiyorsa çevresindekilere söyleyerek önceden yerini ayarlar. Ayrıca köyde mezarlıklarla ilgilenen belli kişiler vardır. Onlara da sözlü olarak gömülmek istendiği yer belirtilir. Bu şekilde az çok kimin yanına ve ne

tarafa gömüleceği bilinir. Eğer kişi yerinin daha kesin olmasını istiyorsa şimdiden kazdırır. İnsanlar kendileri için değerli olan sevdiği insanlarla yan yana gömülmenin ruhlarını rahatlatacağına inanmaktadırlar.

Gümüşler’de genellikle ölümün ertesi günü öğle namazında defin gerçekleştirilir. Eğer sabahın erken saatlerinde gerçekleşen ölüm ise ikindi namazı ile defnedilebilir. Ölen kişi defin zamanına kadar düz bir zemine yatırılır, üzeri örtülür, odanın kapısı kapatılır ve odanın camı açılır. Bu şekilde evde bekletilir. Ölünün defnedilmeden önce yıkanması ve kefenlenmesi dinimizce de oldukça önemlidir. Kadın ölü kadın, erkek ölüyü ise erkek yıkar. Eskiden ölü yıkayan belli başlı kişiler olmaktadır. Bunlara ölü yıkayıcı adı verilmektedir. Ölü yıkayıcılar bu işi para karşılığı yapmaktadır. Ancak para almadan hayır için yapanlarda vardır. Ölü yıkayıcılar dışında köyün imamı ya da kendi ailesinden biri de yıkayabilir. Yıkama yerleri eskiden ölünün evinin arka bahçesi ya da avlusu olmaktadır. Son yıllarda ise gasil hanede ölü yıkanmaktadır. Ölünün yıkandığı tahtaya teneşir denir. Ölünün yıkama suyu el yakmayacak şekilde ılık olmalıdır. Ölü yıkanan kazan en son ters çevrilerek konur. Bunun nedeni yakın zamanda o ailede başka ölümün olmaması içindir.

Yıkamadan sonra ölünün kefenlemesine başlanır. Erkek kefeni üç parçadan oluşur. Omuzdan ayağa kadar örtülen bez (gömlek), baştan ayağa kadar örtülen bez (izar), ve yine baştan ayağa kadar örtülen bez (lifafe)’den oluşur. Kadın kefeni ise beş parça bezden yapılır. Başa örtülen bez (himar), göğüse konulan bez (dir), göğüsten göbeğe ya da diz kapağına kadar örtülen geniş bez (hırka), izar ve lifafe’den oluşur. Hac ziyareti yapanların çoğu zezem suyu ile ıslatılmış ve kurutulmuş kefenlikleri kendileri ve isteyen yakınları için getirmektedirler (Örnek 1979: 52-54).Kefenin aralarına gül suyu sıkıldığı da görülmektedir. Kefenleme sonrası ölünün ağzına, burnuna ve kulağına pamuk tıkanır.

Eskiden ölü taşımak için tabut kullanılmazdı. Sal tahtasının üzerine bir battaniye örtülerek taşınmaktaydı. Sonraki yıllarda sal yerine tabut ile taşıma başlamıştır. Ölünün kadın ya da erkek olduğu belli etmek amaçlı kadın ölünün tabutuna yazma bağlanmaktadır. Şehit olanlara ise Türk bayrağı örtülmektedir. Mezarlığa kadar aile

yakını erkekler omuzlarında taşıyarak götürür. Araştırma bölgesinde bulunan mezarlıklar bölgenin içinde olduğu için omuzda taşımak zor olmamaktadır. Günümüzde yeni yapıların oluşumuyla genişleyen bölgede genellikle cenaze taşınması için araba kullanılmaktadır. Yine de mezarlık girişinden defnedileceği yere kadar omuzda taşınmaktadır. Cenazenin taşınmasına oldukça önem verilmektedir. Ölen kişiye karşı son sorumluluk olarak görülür. Bu sebeple ölünün yakınları az da olsa tabutu omuzlarında götürmek ister. Cenazeye gelen insanların çokluğu, yapılan ağıtlar kişinin ne kadar sevildiğini ve ne kadar hayırlı bir insan olduğunu gösterir.

5.2.3 Cenaze Namazı ve Defin

Defin öncesi Müslüman olan her ölünün cenaze namazı kılınır. Namaz, imam ve cemaatiyle birlikte cami avlusunda ya da mezarlıkta kılınır. Tabut, imamın göğüs hizasında ve kıbleye doğru durur. Cemaat de imamın arkasına dizilir. Namaz kılınıp dua edildikten sonra helallik istenir. İmam üç kez “hakkınızı helal ediyor musunuz” diye sorar. Cemaat üç kez “evet” cevabını verdikten sonra cenaze omuzlara alınarak gömüleceği yere götürülür. Mezarlığa kadınlar ve çocuklar getirilmez. Cenaze gömüldükten sonra ertesi gün kadınların ziyareti uygun görülür.

Mezarların derinliği mahrem bölgelerini kapatacak ölçüde hazırlanır. Erkeklerin mezarı bel hizasına, kadınların mezarı ise göğüs hizasına kadar kazılır. Zeminin düz olmasına, taş ve pisliklerden temizlenmesine özen gösterilir. Cenaze tabuttan çıkarılarak yavaşça mezara indirilir. Ölünün baş ve ayak kısmına büyük bir taş konur. Baş kıbleye doğru çevrilir. Toprak atılmadan önce yakınlarından son bir kez görmek isteyenler gelip bakar. Daha sonra en yakınından başlanarak üzerine toprak atılır. Defin törenine katılan hemen hemen herkes ölünün üzerine bir kürek toprak atmak ister. Bunun sevap olduğu söylenir. Toprak atılan kürek elden ele verilmez. Küreği elden alan kişinin ölümü çağırıldığı düşünülür. Kürek yere bırakılır, diğeri alır. Gömülme bittikten sonra imam tekrar dua ederek defin törenini sonlandırır. Cenazenin yakınları mezarın girişinde bekler, baş sağlığı dileklerini kabul ederler. Herkes gittikten sonra aile yakınları tekrar dua eder, isteğe bağlı çiçek diker ve mezarlıktan ayrılırlar.

Cenaze gömüldükten sonra mezarın belli olması adına bir taş konur. Ölünün gömülmesinin ardından mezar taşı yapılır ancak mezarlık yaptırılmaz. Birkaç ay toprağın iyice oturması beklenir. Daha sonra isteğe bağlı mezarlık yaptırılır. Maddi durumu iyi olanlar başkalarına karşı ölüye verdikleri değeri göstermek amaçlı gösterişli mezarlık yaptırırlar. Mezar taşını yaptırmayanlar köy halkı tarafından hoş karşılanmaz. Bir süre sonra mezarın başında hala taş varsa köy halkı “adını yazdıracak kadar bile mezar taşı yaptırmamışlar”, “hiç mi paraları yok sanki”, “ölen öldüğü ile kalmış yazık unutmuş gitmişler”, “ölünün kemikleri sızlıyordur” gibi söylemlerde bulunur. Mezar taşının yanı sıra mezarın aralıklarla ot ve çöpten temizlenmesi, güzel çiçeklerin dikilmesi ve toprağın sulanması beklenir. Bunları yapmamış olan ölü yakınlarının ölüyü çok sevmediği ya da ölünün kötü biri olduğu düşünülür.

5.2.4 İskat ve Devir

İslam inancında ölen bir kişinin sağlığında kılamadığı namazları, tutamadığı oruçları ve yerine getiremediği yeminleri için fakire para verilmektedir. Bu olaya iskat denir. Devir, Müslümanlar arasında gelenek haline gelen bir uygulamadır. Ölenin yaşadığı döneme ait kılamadığı namazlar ve tutmadığı oruçlar hesaplanarak bir ya da birkaç fakire fitre verilir. Eğer mirasından ayrılan mal ya da para borcunu karşılamıyorsa, eldeki malın tutarı kadar para ya da altın en çok yoksulun bulunduğu yerde elden ele gezdirilir. Bu işlem bütün malların karşılığı iskat tutarına ulaşıncaya kadar devam eder. Devir bittikten sonra dualar edilir, iskat parası devire katılan fakirler arasında paylaşılır (Artun 2018: 238).

Araştırma bölgesindeki görüşmeciler iskat ve devir olayının çok eski yıllarda olduğunu, günümüzde yapılmadığını söylemişlerdir. İskat ve devir eskiden ölünün mezarının başında yapılırdı. Ölünün yerine getiremediği ibadetlerinin parasal karşılığı imam eşliğinde hesaplanırdı. Ona göre cemaatten gerektiği kadar para toplanır ve muhtaç olan birine verilirdi. Ölünün yapamadığı ibadetler ise biri tarafından devralınabilir. Bu devir cemaat içinden kişiden kişiye geçecek şekilde devam eder. Ölen kişiye maddi ya da manevi kendini borçlu hisseden biri de bu devirden yararlanır

borçtan kurtulabilmektedir. Buradaki amaç kişinin günahlarını az da olsa hafifletebilmektir.

5.3 Ölüm Sonrası

Cenazenin defnedilmesinden sonra ölü evine yapılan ziyaretler, ailenin yas süreci, ölünün anıldığı ve ruhunu memnun etmek adına yapılan her şey ölüm sonrası inanç ve ritüelleri kapsamındadır. Ölüm, aileyi baştan sonra etkileyen bir durumdur. Ölenin ailesi hayat boyu bazı sorumlulukları üstlenmek durumundadır. Ölünün anılmasının atlanması, uzun süre duasız bırakılması gibi durumlar geride kalanları psikolojik olarak kötü etkiler. Bu sorumlulukları yerine getirmeyen ölü yakınlarının işleri ters gider, iç dünyaları huzursuz olur ve rüyalarında korkutulurlar. Geride kalan ailenin ölen kişinin yokluğuna alışması, bundan sonraki hayatlarına onsuz devam etmeyi öğrenmesi bir geçiş sürecidir. Bu süreç ailenin yakın çevresi ve yapılan ibadetlerle aşılmaktadır.

5.3.1 Yas Süreci ve Baş Sağlığı

Ölümün gerçekleştiği andan itibaren ailenin yas süreci başlar. Ölünün defnedildiği gün tüm eş, dost ve akraba cenaze evinde toplanır. Gece boyu ağtlar devam eder, kuran okunur, dualar edilir. Ölünün ilk gece evini ziyaret ettiğine inanılmaktadır. Bu nedenle ilk gece kalabalık olunmasına ve kuran okunmasına önem verilir. Eskiden yas süreci kırk gün olarak görülürdü. Şimdi ise belli bir gün sayısı olmazken eskiye göre daha kısa sürdüğü söylenmektedir. Kırk gün boyunca evde yemek pişirilmez. Cenaze evinin ihtiyacı olan yağ, tuz, çay, pirinç gibi gıdalar dahi yakınları tarafından getirilir. Komşuda büyük bir tencere ile helva yapılır. Taziye için gelen misafirlere helva ikram edilir. Son yıllarda lahmacun yaptırılmakta, ayran ile birlikte gelenlere dağıtılmaktadır. Cenaze sahibi aileye her gün komşu ve akrabalarından yemek gelir. Bu süre içerisinde sık banyo yapmak, kıyafet değiştirmek, evde radyo ya da televizyon açmak hoş karşılanmaz. Yakın tarihte köyde bir düğün ya da nişan varsa

ertelenir. Gelin alma anında yakın zamanda bilinen bir cenaze varsa davul, zurna ve korna çalınmaz, cenaze evinin önünden geçilmez.

Yas ile ilgili adetler, acı çekenin belli etme, yeni duruma alışma ve acıyı azaltarak bu durumdan çıkarmaya yöneliktir. Kırk günlük yas süresi ölünün yakınlığına, kişiliğine, genç veya yaşlı oluşuna, erkek veya kadın oluşuna, ölüm biçimine, sevilip sevilmemesine, baş sağlığına gelen sayısına bağlıdır. Kadınlar erkeklere göre daha uzun yas süreci yaşar. Kadının duygusallığı, işi gereği evde oluşu, anılarına bağlılığı, başsağlığı için gelenleri karşılaması, kocası sayesinde toplumsal kişilik kazanması ve ekonomik destek bulmasından kaynaklanmaktadır (Örnek 1977: 222-223). Yas kaldırmaya yönelik bir uygulama araştırma bölgesinde rastlanmamıştır. Yas, insanın içinde hep kalır ancak zamanla ilk günkü acı hafifler ve kişi bu şekilde yaşamaya alışır. Yasın kalkıp ailenin normal hayatına dönmesinin ne zaman uygun olduğu süreç içerisinde kendini belli eder.

Başsağlığına gitme oldukça önemlidir. İnsanın birbirine en çok düğünde ve ölümden sonra olduğu düşüncesi hakimdir. Bu nedenle arada küslük dahi olsa taziyeye mutlaka gidilir. Taziye evinde kadın ve erkek ayrı yerde oturur. Aileye başsağlığı diledikten sonra ölümün nasıl olduğu sorulur. Gelen misafirler geçmişte ölen kişinin bildiği iyi huylarını ve yaşadıkları güzel anılarını anlatırlar. Belli bir sayıda okunacak dua var ise tamamlanması adına başsağlığına gelenlere de okutulur. Araştırma bölgesinde sıklıkla kullanılan başsağlığı cümleleri şunlardır:

- Başınız sağ olsun.
- Allah sabır versin.
- Mekânı cennet olsun.
- Allah yardımcınız olsun.
- Bir gün hepimiz toprak olacağız.
- Allah sevdiği kulunu çabuk almış.
- Üç gün yatak dördüncü gün toprak.
- Allah rahmet eylesin.
- Allah'ın emri.

5.3.2 Ölünün Anılması

Ölen bir kimsenin ölümünden sonraki 3, 7, 40, 52. Günlerinde ve yıl dönümünde ölen kişinin öbür aleme geçişi sırasında güçlükle karşılaşmaması ve günahlarının affedilmesi için ölen kişinin yakınları bazı eylemler içerisine girer. Yemek vermek, dua etmek bunlardan bazılarıdır (Doğaner 2006: 256). Ölünün defnedildiği ilk gece tüm yakınları tarafından sabaha kadar kuran okunur. İlk gece ölü kabir azabı çekmeye başlayacağı için toplu dualarla en aza indirilmeye çalışılır.

Eskiden ölünün ilk gece ve her cuma gecesi evini ziyaret ettiğine inanılmaktaydı. Ölü, ziyareti sırasında ona yönelik bir anma yapılmıyorsa unutulduğunu düşünür. Ailenin de işleri yolunda gitmez, dara düşer. Bu olumsuz durum fark edildiğinde ya da ölü sık sık rüyada görüldüğünde “bizden dua istiyor” denir. Günümüzde bu inanış olmasa da zaman zaman yaşanan sıkıntılardan uzaklaşmak adına ölünün ruhuna yönelik dualar edilmektedir. Ölüyü anmak dini bir görev olarak görülmesinin yanında insanı psikolojik olarak da rahatlatmaktadır.

Araştırma bölgesinde ölü anmak adına 3. ve 40. gün yapılanlar daha önemli görülmektedir. İlk gece sabaha kadar kuran okunur, dua edilir. 3. gün ise mevlit okutulur. Mevlit köyün imamı tarafından okunur. O gün mevlit okutulacağı bellidir bu sebeple yakınlar davet edilmez, kendileri gelir. Yine de camiden anonsun yapıldığı da görülmektedir. Ailenin uzaktaki akrabaları dahil herkes ölünün 3. gününe mutlaka yetişmeye çalışır. Hem aileye taziye hem de mevlit için gelindiğinden oldukça kalabalık olur. Kadın ve erkekler ayrı yerde otururlar. Mevlit sonrası misafirlere lahmacun ve ayran dağıtılır. Daha sonra aile başsağlığı dileklerini kabul eder.

Ölünün kırkı da buna benzer uygulamaları barındırır. Ölümün üzerinden bir süre geçmesi sebebiyle yakınlar daha sakin olmaktadır. Bu sefer komşu, akraba ve dostlarını aile davet eder. Aynı şekilde mevlit okutulur, dualar edilir ve ölünün ruhuna hediye edilir. Son yıllarda ses sistemi kurularak erkekler tarafında okunan mevlidin kadınlar tarafında da rahat duyulması sağlanmaktadır. Pratik olması açısından yine lahmacun ve ayran dağıtılır. Ayrıca aile yakınları tarafından mezar ziyaret edilir. Bunun dışında 7. ve

52. günde de ailenin isteğine bağı mevlit okutulmaktadır. Bu günlerde mevlit yerine lokma dağıtıldığı da görülmektedir.

5.3.3 Mezarlıklar ve Mezar Taşları

Araştırma bölgesinde mezar yeri oldukça önemlidir. Bazıları ölmeden mezarını seçmektedir. Yer seçmenin asıl sebebi sevdiği insanların mezarlarına yakın olma isteğidir. Kıyıda köşede kalmış bir alanda mezar istenmemektedir. Ferah mezarların ölünün ruhunu refah tutacağına inanılır. Ayrıca orta alanda ferah bir mezarın, ziyarete gelenlerin daha çok dikkatini çekeceği ve daha çok dua alabileceği düşünülmektedir. Bazıları mezar yerlerini garanti altına alma adına yaşarken kazdırmaktadır.

Ölen kişinin birkaç gün içinde mezar taşının yapılması gerekir. Mezar taşının yapılmasına önem verilmesinin nedeni, yıllar içinde ölünün gömüldüğü yerin kaybolmaması ve başkası için ziyarete gelen kişinin bile mezar taşını görerek adı ile ona dua etmesi içindir. Mezar taşında kimin oğlu, kızı ya da eşi olduğu belirtilerek adı ve soyadı, doğum ve ölüm tarihi ve ruhuna Fatiha yazısı bulunur. Yakınlarının tercihine göre ölünün varsa lakabı, istenilen bir dua, mâni de yazılabilir, taşın çevresi süslenebilir. Mezarlık yapımı için ölümün üzerinden en az birkaç ay geçmesi gerekir. Bu sürede toprak iyice oturmalıdır. Ailenin isteği ve maddi durumuna bağı olarak mezarlık şekilleri değişmektedir. Mezarlık yaptırmayıp sadece mezar taşı ile de bırakanlar olmaktadır.

Gümüşler'deki mezarların bakımlı olduğu söylenemez. Yıllardır mezarlıkla ilgilenen biri vardır ve onun düzenlemesiyle bakımlı hale getirilmeye çalışılmaktadır. Yapılan mezar ziyaretleri kadar mezarın bakımı da ölüye verilen değeri göstermektedir. Ziyaret sırasında mezarın toprağı sulanmalı, çevresindeki otlar temizlenmeli, güzel çiçek ya da ağaçlar dikilmelidir. Yapılan bu çevre düzenlemesinin hem sevap olduğu hem de ölünün ruhunu memnun edeceği düşünülür. Mezarlıkta yüksek sesle konuşmak, koşmak, üzerine basmak ve ateş yakmak ölülerin ruhunu rahatsız edebileceği düşüncesi ile uygun görülmez.

Mezar ziyaretleri genellikle cuma günleri yapılmaktadır. Cuma namazından çıkanlar kısa bir mezarlık turu yapmaktadırlar. Yeni defnedilen ölünün 3, 7, 40 ve 52. günlerinde ailesi tarafından ziyaret edilmesi uygun görülmektedir. Ramazan ve Kurban Bayramı arifesinde insanlar mezar ziyaretlerine önem verirler. Köy dışından bayram için gelen insanların olması sebebiyle mezarlıklar oldukça kalabalıktır. Ziyaretçiler tüm yakınlarına sırayla dua okur, çevre düzenlemesini yaparlar. Sabah saatlerinde mezarlığa gelen insanlar ilk olarak burada bayramlaşırlar. Bazıları mezarlığın kapısında lokum ve bisküvi ya da lokma dağıtır.

5.3.4 Ölünün Ruhu İle İlgili İnanç ve Uygulamalar

Ölen birinin hiçbir yaşama belirtisi göstermeden yatmasının nedeni, o kimseye canlılık veren şeyin, yani ruhunun bedeni terk etmesidir. Ancak ruh, rüyada insanı belli bir süre ölümden ise tamamen terk etmektedir. İlkel insan, rüya ve ölümün dışında kendinden geçme, ateşli hastalıklar gibi ruhsal ve fizyolojik yaşantılarla da ruh kavramına varmış, bunu bedenden ayrı ve canlı bir ilke olarak tasarımlamıştır (Örnek 1995: 25). Eski Türklerde insan, beden ve tin şeklindedir. Kişi öldükten sonra tin, sonsuza kadar yaşamaya devam eder ve yeni biçimiyle kimi zaman ailesinin yanına gelir. Bu yüzden hayatta olduğu gibi ölümden sonra da onu kızdırmamak ve memnun etmeye çalışmak gerekmektedir. Bu durum atalar ruhu inancıdır (Kalafat 1990: 57).

Gümüşler’de ölümden sonra ruh ve bedenin tamamen ayrıldığı inancı hâkimdir. Görüşmecilerin çoğu “beden geçicidir toprak olup gider asıl olan ruh ve öteki dünyadır” diyerek kuranda da bu şekilde anlatıldığını söylemişlerdir. Bunun yanı sıra ölünün ruhu ilk gece evini ziyaret ettiği düşüncesi geçmiş yıllarda hâkimdi. Ruhun ilk gece gelerek kendisine kuran okunup okunmadığına, dua edilip edilmediğine baktığı söylenir. Cuma günleri de ruhun evini ziyaret edebileceği düşünülür. Bu sebeple ölünün sevmediği şeyler özellikle cuma günleri yapılmaz, dua okunup ruhuna hediye edilir. Günümüzde bu düşünce özellikle gençler arasında inanılmamaktadır. Ruhun fani dünyaya gelebileceği ve ailesine mesajlar verebileceği mümkün görülmemektedir.

Araştırma bölgesinde eskiden ölü ruhu ile ilgili inanç ve ritüeller şunlardır:

- Ruhun eve uğrayacağı düşünülen zamanlarda dua edilir. (K2, K17, K21)
- Eğer ailesi tarafından ölünün memnun olmayacağı davranışlar yapılırsa işleri yolunda gitmez, sürekli sıkıntı yaşarlar. (K18, K29, K25, K29, K30)
- Ölen kişi rüyada sık görülürse dua istediği anlaşılır. (K1, K11, K16, K18, K20)
- Ölen kişinin evinde ilk üç gün ışık sönmez. (K2, K3, K7, K9, K19, K24)
- Ölenin ruhunun dua alması adına çeşme gibi hayırlar yaptırılır. Çeşmenin üzerine ölünün adı belirtilerek “ruhuna Fatiha” yazılır. (K4, K5, K9, K12, K19, 26)
- Yapamadığı ibadetleri isteyen birine devir yapılır. Bu şekilde ruhunun ve günahının hafiflediği düşünülür. (K7, K8, K13, K16, K24, K29)
- Ölünün ağzında bulunsun denerek özel günlerde lokma dağıtılır. (K11, K18, K23, K27)
- Öldüğü ilk gece ruhun ıstırabını önlemek adına topluca kuran okunur. (K3, K5, K7, K11, K12, K17, K19, K21, K23, K27, K28)

5.3.5 Beddualar

Gümüşler’de yapılan görüşmeler sırasında birinin ölmesi adına söylenen beddualar sorulduğunda net bir şekilde karşı çıkmıştır. Bedduanın günah olduğu, söylene bile bedduanın yine kendisini bulacağı düşüncesi ile söylenmemesi gerektiği anlatılmıştır. Birkaç cümle sonra eğer birine çok sinirlenilirse ya da çok eziyet etmişse beddua edilebileceği belirtilmiştir. Ancak yine de beddualar içten söylenmemekte, anlak bir sinir ile sözel ifade edilmektedir. İfade edilen bedduaları şu şekilde sıralayabiliriz:

- Canı çıkasica.
- Geberesice.
- Çenesi çekilesice.
- Teneşir paklasın.
- Gözün çıksın.
- İnım inim inleyesice.
- Ocağın sönsün.
- Suyun ısınsın.

- Lime lime olasıca.
- Boyun devrilsin.
- Allah belanı versin.
- Gidişin olsun da gelişin olmasın.
- Allah canını alsın.
- Allahından bulasıca.

VI. BÖLÜM

6. SONUÇ VE DEĞERLENDİRME

İnsan hayatı boyunca pek çok geçiş dönemine tanıklık eder. Bu dönemler içerisinden doğum, evlenme ve ölüm baz alınarak tez oluşturulmuştur. Daha önce bölgede böyle bir akademik çalışmanın yapılmamış olması, tez çalışması için bu konuyu ele almamızda etkili olmuştur. Çalışma süresince özellikle halk bilimine yönelik yazılı kaynaklar incelenmiş ve derinlemesine mülakat yapılmıştır. Bölgeyi daha iyi analiz edebilmek adına kasaba kahvesinde görüşmeler gerçekleştirilip kasabadaki mezarlıklar ziyaret edilmiştir. Ayrıca kasaba içinde bir düğüne ve cenazeye katılıp gözlem yapma imkânı bulunmuştur.

Doğum, evlenme ve ölüm dönemleri, yapılan inanç ve ritüeller kapsamında incelenmiştir. Doğum dönemi inanç ve ritüelleri, doğum öncesi, doğum sonrası ve doğum sonrası olarak gruplandırılmıştır. Doğum öncesi kısırlığı giderme ve gebe kalma, gebelikten korunma için günümüzde bölge halkının tıbbi yöntemlere başvurduğu görülmektedir. Geçmiş yıllarda ise doktora ulaşımın zor olması, tıbbın çok gelişmemiş olması gibi nedenlerle daha çok bu gibi durumlara kişinin büyükleri müdahale etmekteydi. Buna yönelik en çok halk hekimliği ve dinsel uygulamaların bölgede kullanıldığını görmekteyiz. Hastaneye ulaşımın eskiye göre daha kolay olmasından dolayı artık doğumların çoğu hastanede gerçekleşmektedir. Yine de ani doğumların ebe çağırılarak gerçekleştirilmesiyle halen karşılaşmaktadır. Doğum sonrası yapılan uygulamalar eskiden oldukça önemliydi. Orta yaş üzeri görüşmeciler kendi yaşadığı ya da büyüklerinden duyduğu albasma, kırkbasma gibi uygulamalara halen önem vermektedir. Genç kuşak ise doğum sonrası için eskiden yapılmış inanç ve ritüellerin

gerekli olmadığını düşünmektedir. Buna rağmen karşılaşılan olumsuz bir durum olduğunda bundan korunmak adına bazı eski uygulamaların yapıldığı görülmektedir.

Evlenme süreci, evliliğin temel uygulaması olarak görülen düğün baz alınarak düğün öncesi, düğün sırası ve düğün sonrası şeklinde ayrılmıştır. Düğün öncesi ailelerin gelin ve damatta dikkat ettiği özellikler her dönem benzerdir. Geçmiş yıllarda evlenemeyen kişilere kısmet açmaya yönelik hem dinsel hem büyüsel inanç ve ritüellerin yapıldığı görülmektedir. Günümüzde bu inanç ve ritüellerden daha çok dinsel kökenli olanlar etkisini korumaktadır. Düğüne çağırma ve düğün biçimlerinde zaman içerisinde bazı değişiklikler olmuştur. Gelişen teknoloji eski zamanlardaki okuyucu ve tellalları ortadan kaldırmıştır. Halen kına gecesi, gelin alma, düğün uygulamaları bölgede devam etmektedir. Günümüzde düğünün son günü olan yüz açımı artık yapılmamaktadır. Boşanma ve yeniden evlenme ile ilgili tabular zaman içinde kırılmakla birlikte bölgede bu durum halen fazla görülmemektedir.

Geçiş döneminin son süreci olan ölüm de diğer dönemler gibi ölüm öncesi, ölüm sırası ve ölüm sonrası olarak gruplandırılmıştır. İnsanoğlunun ölümü düşünmesi dönemsel bir durum değildir. Fakat ölüme yönelik yapılan kaçınmalar yıllar içerisinde değişmiştir. İnsanların eğitim seviyesi arttıkça daha fazla bilinçlendikçe bazı hurafe nitelikli şeylere inanç azalmıştır. Cenaze namazı ve defin uygulamaları dini gereklilik olduğu için aynı şekilde yapılmaktadır. Devir ve iskat uygulamasına günümüzde rastlanmamaktadır. Ölünün ruhuna yönelik dua okumak dışında yapılan inanç ve ritüellerin çoğu günümüzde mantıklı bulunmamasına rağmen insanların bilinçaltına işleyen bazı eski adetler önemini korumaya devam etmektedir.

Araştırma bulgularına göre, geçmişten günümüze Gümüşler Kasabasında doğum, evlenme ve ölüm geçiş süreçleri bazı farklılıklarla birlikte varlığını devam ettirmeyi başarmıştır. Zengin bir folkloru sahip bölgede örf, adet, gelenek, görenek, inanç ve ritüellere halen önem verilmektedir. Değişen ve gelişen dünya düzeni zaman içerisinde toplumların inanç ve ritüellerini elbette etkilemiştir. Ancak bölge, bu değişim ve gelişimi kendi folkloruyla iyi bir şekilde sentezlemeyi başarmıştır.

KAYNAKLAR

Acıpayamlı, Orhan (1974). *Türkiye’de Doğumla İlgili Adet ve İnanmaların Etnolojik Etüdü*. Erzurum: Atatürk Üniversitesi Yayınları.

Açıkgöz, Fazlı ve diğerleri (2016). *Niğde Kültür Envanteri*. Ankara: Salmat Yayıncılık.

Akmataliev, Abdıldacan (2001). *Kırgız Folkloru ve Tarihi Kahramanlar*. Ankara: Atatürk Kültür Merkezi Başkanlığı Yayınları.

Aksoy, Ömer Asım (1998). *Atasözü ve Deyimler*. İstanbul: İnkılap Yayınları.

Altun, Işıl (2004). *Kandıra Türkmenlerinde Doğum, Evlenme ve Ölüm*. İzmit: Yayıncı Yayınları.

Artun, Erman (2018). *Türk Halkbilimi*. Adana: Karahan Yayınları.

Atabey, Eşref (2016). *Niğde İli Tıbbi Jeolojik Unsurları ve Halk Sağlığı*. Niğde: Niğde Belediyesi Kültür Yayınları.

Başçetinçelik, Ayşe (2009). *Adana Halk Kültüründe Doğum-Evlenme-Ölüm*. Adana: Altın Koza Yayınları.

Başgöz, İlhan (2004). *Adlarımız ve Sosyal Değişim*. TÜBA: Günce Dergisi

Binyazar, Adnan (2002). *Dede Korkut*. İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.

Boratav, Pertev Naili (1984). *100 Soruda Türk Folkloru*. İstanbul: Gerçek Yayınevi.

Boratav, Pertev Naili (1999). *100 Soruda Türk Folkloru*. İstanbul: Gerçek Yayınevi.

- Boyraz, Şere (2003). *Türkiye’de Mezar Taşı Sözleri*. Ankara: Akçay Yayınları.
- Cemiloğlu, Mustafa (1999). *Halk Hikayelerinde Doğum Motifi*. Bursa: Uludağ Üniversitesi Basımevi.
- Çevirme, Hülya (2005). *Al Karısı İnanmaları ve Bilim*. Milli Folklor Dergisi 65:67-72.
- Çobanoğlu, Özkul (1999). *Halk Bilimi Kuramları ve Araştırma Yöntemlerine Giriş*. Ankara: Akçağ Yayınları.
- Devellioğlu, Ferit (1996). *Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Lügat*. Ankara: Aydın Kitapevi Yayınları.
- Doğaner, Ali (2006). *Osmaniye Yöresinde Yaşayan Ulaşlı Türkmenlerinin Geçiş Törenleri*. Yayınlanmış Yüksek Lisans Tezi. Ankara: Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Eker, Gülin Öğüt (1997). *Türk Kültürü İçinde Geleneksel Bolu Evlenme Adetlerinin Yeri*. Milli Folklor Dergisi 40: 15-30.
- Eliade, Mircea (1991). *Kutsal ve Dindışı*. Ankara: Gece Yayınları.
- Ergin, Muharrem (2003). *Dede Korkut Kitabı*. Hisar Kültür Gönüllüleri Yayınları.
- Eroğlu, Türker (2003). *Sakarya Halk Kültürü (Derleme Çalışması)*. Sakarya: Sakarya Üniversitesi.
- Giddens, Anthony (2000). *Sosyoloji*. Ankara: Ayraç Yayınları.
- Günay, Umay (1995). *Ritieller ve Hıdırellez*. Ankara: Feryal Matbaası.
- İnan, Abdulkadir (1995). *Tarihte ve Bugün Şamanizm*. Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları.

İnan, Abdulkadir (2000). *Tarihte ve Bugün Şamanizm Materyaller ve Araştırmalar*. Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları.

Kalafat, Yaşar (1990). *Doğu Anadolu'da Eski Türk İnançlarının İzleri*. Ankara: Türk Kültürünü Araştırma Enstitüsü Yayınları.

Ocak, Ahmet Yaşar (1992). *Menakıbnameler*. Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları.

Örnek, Vedat Seyis (1975). *Türk Folklorunda Ad Seçme ve Ad Koyma*. İstanbul: Halk Bilimi Yıllığı.

Örnek, Vedat Seyis (1977). *Türk Halkbilimi*. Ankara: İş Bankası Kültür Yayınları.

Örnek, Vedat Seyis (1979). *Anadolu Folklorunda Ölüm*. Ankara: Yayınları.

Özdemir, Nebi (2005). *Cumhuriyet Dönemi Türk Eğlence Kültürü*. Ankara: Akçağ Yayınları.

Özme, Adil ve Kocaeli, Filiz ve Süslü Murat (2011). *Seyahatnamelerde ve Anılarda Niğde*. Niğde: Niğde İl Özel İdaresi Yayınları.

Tanyol, Cahit (1970). *Sosyolojik Açıdan Din, Ahlak, Laiklik ve Politika Üzerine Diyaloglar*. İstanbul:Okat Yayınevi.

Tezcan, Mahmut (1997). *Çocuk Nişanlılığı (Afyon Çayırbay Köyü Örneği)*. Ankara: Hagem Yayınları.

Tezcan, Mahmut (2000). *Türk Aile Antropolojisi*. Ankara: İmge Yayınevi.

Yardımcı, Mehmet (2009). *Geleneksel Kültürümüzde ve Aşıkların Dilinde Kına* 1-20.

Yoloğlu, Güllü (1999). *Türklerin Aile Merasimleri*. Ankara: AKM Yayınları.

<http://www.nigdekulturturizm.gov.tr/yazdir?A9009D2D1C5A0245D7861DA7AC85F6>
20, 25 Temmuz 2017'de erişildi.

<https://www.nufusu.com/il/nigde-nufusu>, 17 Eylül 2018'de erişildi.

<http://www.gumusler.bel.tr/gumusler-genelbilgi>, 10 Ocak 2018'de erişildi.

<http://www.nigdekulturturizm.gov.tr/yazdir?A9009D2D1C5A0245D7861DA7AC85F6>
20, 25 Temmuz 2017'de erişildi.

<https://nigde.ktb.gov.tr/TR-74360/gumusler-manastiri.html>, 25 Temmuz 2017'de erişildi.

<http://www.nigdekulturturizm.gov.tr/yazdir?A9009D2D1C5A0245D7861DA7AC85F6>
20, 25 Temmuz 2017'de erişildi.